

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ
ตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ

นายวีรพันธ์ สีเหมือนทอง

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2562

**Role and Authority of the Special Case Officer Pursuant
to the Special Case Investigation Law**

Mr. Weerapun Simuentong

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2019

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	บทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ
ชื่อและนามสกุล	นายวีรพันธ์ สีเหมือนทอง
วิชาเอก	กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา แผนวิจิต

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2563

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

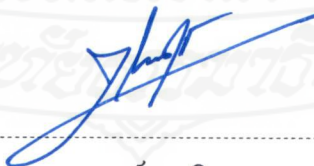
ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา แผนวิจิต)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิภา เมืองถ้ำ)

(รองศาสตราจารย์วรุฒิ เทพทอง)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ บทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ

ผู้ศึกษา นายวิรพันธ์ สีเหมือนทอง **รหัสนักศึกษา** 2614003354 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา แผนวิชิต **ปีการศึกษา** 2562

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและบทบาทอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของหน่วยงานสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษของต่างประเทศเปรียบเทียบกับประเทศไทย (2) ศึกษา วิเคราะห์บทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่คดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และ (3) วิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากตำรา บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ระเบียบ คำสั่ง คำพิพากษาศาลฎีการวมทั้งข้อมูลอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ และนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า (1) หน่วยงานสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษของต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น มีพนักงานอัยการเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสอบสวนหรือนำคดีขึ้นสู่ศาล และหน่วยงานสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษจะมีความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงหรือถูกบีบคั้นจากนักการเมือง (2) พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติมมิได้กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษไว้อย่างชัดเจน ทำให้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษไม่มีขอบเขตแน่นอน (3) ผู้ศึกษาจึงเสนอแนะให้แก้ไขกฎหมายให้กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษให้เกิดความชัดเจน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ การสืบสวนสอบสวน คดีพิเศษ

Independent Study title: Role and Authority of the Special Case Officer
Pursuant to the Special Case Investigation Law
Author: Mr. Weerapun Simuentong; **ID:** 2614003354; **Degree:** Master of Laws;
Independent Study advisor: Dr. Supatra Phanwichit, Assistant Professor;
Academic year: 2019

Abstract

The objective of this independent study is (1) to study the concepts, theories, role and authority of the special case inquiry official of the foreign special case investigation agency in comparison with Thailand, (2) to study and analyze the role and authority of the special case inquiry official and special case officer pursuant to the Special Case Investigation Act B.E. 2547 (2004), and (3) to analyze and propose the corrective guideline of the law in the relevant part of the role and authority of the special case officer to be proper and efficient.

This independent study is a qualitative research through the study and systematic analysis on the legislation of the related laws, data from textbooks, academic journals, dissertations, thesis, regulations, orders, judgments of the Supreme Court, as well as other useful data, to be used as the studying data.

The finding of the studying results indicated as follows: (1) the entry of the public prosecutor of the foreign special case investigation agency in United States of America and Japan, to play the key role in investigation or bringing the cases to the court, and the independence of the said agency and free from the intervention or oppression from the politicians; (2) a non-determination of the explicit role and authority of the special case officer in the Special Case Investigation Act B.E. 2547 (2004) and the Amendment causing an indefinite scope of the authority of the special case officer; and (3) therefore, the researcher has suggested to amend the law prescribing the role and authority of the special case officer to be explicit for the proper and efficient operation.

Keywords: Special Case Officer, Investigation, and Special Case

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสะดวกตาคุณของท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา แผนวิจิต ซึ่งท่านได้ให้ความกรุณาอย่างสูงรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา การศึกษาค้นคว้าอิสระ และเป็นประธานกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ ทั้งได้สละเวลาอันมีค่า ในการให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนชี้แนะแนวทางในการจัดทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ ซึ่งท่าน ได้เอาใจใส่และติดตามความคืบหน้าในการจัดทำการศึกษา ค้นคว้าอิสระมาโดยตลอด ผู้ศึกษา จึงกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ ท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิภา เมืองถ้ำ และท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริกานต์ อยู่เรือง เป็นอย่างสูงที่ได้กรุณา รับเป็นกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ โดยท่านได้ให้คำแนะนำ ทั้งในด้านขององค์ความรู้ ข้อมูลเอกสาร ในการจัดทำการศึกษา ค้นคว้าอิสระฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ญาติ พี่น้อง เพื่อนร่วมสถาบันทุกท่าน รวมถึง เจ้าหน้าที่สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุน แนะนำและคอยให้กำลังใจให้การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ท้ายนี้หากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีประโยชน์และคุณค่าทางการศึกษาประการใดแล้ว ผู้ศึกษาขอมอบเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณา ต่อผู้ศึกษา แต่ถ้าการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ยังมีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ ผู้ศึกษาขอน้อมรับ ความบกพร่องนั้นไว้แต่เพียงผู้เดียว

วีรพันธ์ สีเหมือนทอง

สิงหาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
3. สมมติฐานของการวิจัย	3
4. ขอบเขตของการศึกษา	4
5. คำนิยามศัพท์เฉพาะ	4
6. ระเบียบวิธีวิจัย	5
7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง	6
1. ทฤษฎีการสืบสวน	6
1.1 ความหมายของการสืบสวน	6
1.2 วัตถุประสงค์ของการสืบสวน	7
1.3 หลักการสืบสวน	8
2. ทฤษฎีการสอบสวน	10
2.1 ความหมายของการสอบสวน	10
2.2 วัตถุประสงค์ของการสอบสวน	10
2.3 หลักการสอบสวน	10
2.4 องค์กรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสอบสวน	14
3. องค์กรอาชญากรรม	16
3.1 ความหมายองค์กรอาชญากรรม	16
3.2 มาตรการทางกฎหมาย	19
3.3 การบังคับใช้กฎหมายของกรมสอบสวนคดีพิเศษกับองค์กรอาชญากรรม	20

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. ความเป็นมาของกรมสอบสวนคดีพิเศษ	20
4.1 ความเป็นมาของการจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษ	20
4.2 โครงสร้างของหน่วยงานกรมสอบสวนคดีพิเศษ	22
4.3 อำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ	23
5. สาระสำคัญของกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ	24
5.1 ความหมายและลักษณะของคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติ การสอบสวนคดีพิเศษ	24
5.2 อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ	39
บทที่ 3 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของหน่วยงาน สืบสวนสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายต่างประเทศ	51
1. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ	51
1.1 คุณสมบัติของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ	51
1.2 อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ	52
1.3 อำนาจในการสืบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ	56
1.4 อำนาจในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ	57
2. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ	58
2.1 คุณสมบัติของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ	58
2.2 อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ	59
3. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในต่างประเทศ	60
3.1 หลักการปฏิบัติหน้าที่	60
3.2 อำนาจในการสอบสวนคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา	64
3.3 อำนาจในการสอบสวนคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น	70
บทที่ 4 วิเคราะห์ เปรียบเทียบ อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานสืบสวนสอบสวนพิเศษ ของไทยและต่างประเทศ	77
1. วิเคราะห์บทบาทและอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนและสอบสวนดำเนินคดีพิเศษ	78
2. วิเคราะห์ปัญหาการเข้าร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมสอบสวนคดีพิเศษ	84

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. วิเคราะห์การเปรียบเทียบบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ของไทยและต่างประเทศ	87
4. วิเคราะห์กรณีศึกษาเกี่ยวกับอำนาจการสืบสวนและสอบสวน ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ	90
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	97
1. บทสรุป	97
2. ข้อเสนอแนะ	101
บรรณานุกรม	106
ประวัติผู้ศึกษา	110

ญ

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 2.1 กระบวนการสืบสวนและกระบวนการสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษ 38

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในคดีอาญาทั่วไปเมื่อมีผู้กระทำความผิดและมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นพนักงานสอบสวนจะดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดี เพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ความผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามความเหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาในขั้นตอนการสอบสวนมีองค์กรที่รับผิดชอบคือ พนักงานสอบสวน ขั้นตอนการนำคดีขึ้นสู่ศาลองค์กรที่รับผิดชอบ คือ พนักงานอัยการ และการพิจารณาพิพากษาคดีกระทำโดยศาลหรือผู้พิพากษา ซึ่งในขั้นตอนของการสอบสวนซึ่งพนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบจะมีปัญหาในการปฏิบัติเนื่องจากการสอบสวนที่ผ่านมาในหลายคดีเกิดจากการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อันเป็นผลทำให้พนักงานอัยการผู้มีหน้าที่ในการฟ้องร้องคดีอาญาต่อศาลไม่มีอำนาจฟ้องคดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะถือว่าคดีอาญาเหล่านั้นไม่ได้มีการสอบสวนคดีมาก่อน อันจะทำให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องตามกฎหมายได้ เนื่องจากการสอบสวนเป็นเงื่อนไขของการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการในคดีอาญาจะมีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนและฟ้องร้องคดีระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการออกจากกัน โดยเด็ดขาดทำให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาว่ากระทำความผิด

ประเทศไทยได้จัดตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นมา โดยใช้ชื่อว่ากรมสอบสวนคดีพิเศษ (Department of Special Investigation) สังกัดกระทรวงยุติธรรมตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 โดยพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พ.ศ. 2545 ประกอบกับกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมสอบสวนคดีพิเศษกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ให้ไว้ ณ วันที่ 9 ตุลาคม 2545 ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ให้กรมสอบสวนคดีพิเศษมีภารกิจเกี่ยวกับการป้องกันปราบปรามและควบคุมคดีพิเศษที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และความปลอดภัย โดยดำเนินการเฝ้าระวังสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงและดำเนินคดีเพื่อปกป้องและรักษารายได้ของรัฐป้องกันและปราบปรามขบวนการทุจริต และสร้างผลกระทบให้กับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ

โดยที่มีกรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินคดีพิเศษ โดยกำหนดให้คณะกรรมการคดีพิเศษมีอำนาจในการออกข้อบังคับเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการบูรณาการและลดความขัดแย้งในการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และทำให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ในปัจจุบันหน่วยงานกรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานรัฐที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และในกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของตำแหน่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษไว้ ดังนี้

มาตรา 23 ของพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดให้ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ และเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ หรือพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้วแต่กรณี และให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมาย ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 23/1 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ ได้บัญญัติกรณีการใช้อำนาจสืบสวนก่อนเป็นคดีพิเศษ ไว้ว่า ในกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าคดีความผิดทางอาญาใดเป็นคดีพิเศษ ตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนคดีดังกล่าวได้ โดยพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ไม่ได้บัญญัติเรื่องการสืบสวนไว้ ดังนั้น จึงต้องไปพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10) กล่าวคือ การสืบสวน หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อที่จะทราบรายละเอียดของความผิด

จากกรณีดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่าตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษไว้ โดยมีอำนาจในการสืบสวนสอบสวน ความผิดอาญาที่เป็นคดีพิเศษ และมีอำนาจสืบสวนกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าคดีใดจะเป็นคดีพิเศษ (ก่อนที่เป็นคดีพิเศษ) และมีอำนาจพิเศษอื่นๆ ดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ส่วนอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ กฎหมายมิได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ กฎหมายกำหนดเพียงให้มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมาย จึงเห็นได้ว่าอำนาจของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ไม่มีขอบเขตแน่นอน ทั้งที่ควรระบุให้ชัดเจนว่า หน้าที่ลักษณะใดบ้างที่เจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีอำนาจ

กระทำได้ เช่น หน้าที่ในการสืบสวน หน้าที่ในการค้น ชีด อาศัยและการช่วยเหลือพนักงานสอบสวน คดีพิเศษสามารถช่วยเหลือได้เพียงใด กรณีใดเป็นอำนาจเฉพาะของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ที่ไม่สามารถมอบหมายให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษทำการแทนได้ จึงควรกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ ให้ชัดเจน ไว้ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ หากไม่ระบุให้ชัดเจนอาจเกิดข้อโต้แย้ง ถึงอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ อาจมีผลกระทบต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ
- 2.2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงบทบาท อำนาจ และหน้าที่ของพนักงานสอบสวน คดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่คดีพิเศษในการพิจารณาความผิดตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
- 2.3 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เจ้าหน้าที่คดีพิเศษของหน่วยงานสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายต่างประเทศ เปรียบเทียบกับประเทศไทย
- 2.4 เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาท และหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

3. สมมติฐานของการวิจัย

ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 กำหนดให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ แต่ไม่ได้ระบุแนวทาง ปฏิบัติไว้ชัดเจน แน่นนอน อันจะสามารถใช้เป็นบรรทัดฐานได้ จึงควรศึกษาและวิเคราะห์ถึงบทบาท และอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายไทยและต่างประเทศ เช่น หน้าที่ ในการสืบสวน หน้าที่ในการค้น ชีด อาศัย และการช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และเพื่อ เสนอแนวทางในการกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสืบสวน สอบสวนคดีพิเศษของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ประกอบกับพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มีปัญหาการบังคับใช้อยู่หลายประการ อาทิ เช่น กฎหมายมิได้กำหนดให้พนักงานสอบสวน คดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริง ทำให้การปฏิบัติงานดังกล่าว ทำได้เพียงขอความร่วมมือจากบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้พยานหลักฐานในชั้นนี้

ยังไม่มีน้ำหนัก ขาดความชัดเจน และไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร หรือกรณีการเข้าร่วมสอบสวนของพนักงานอัยการซึ่งพนักงานอัยการที่เข้าร่วมมิได้มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้น โดยตรง เป็นเหตุให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนมีความเห็นไม่สั่งฟ้อง เป็นต้น

4. ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่คดีพิเศษ ตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษและตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น เปรียบเทียบว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร รวมทั้งวิเคราะห์บทบาท และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ แนวทางในการปฏิบัติ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมในปัจจุบัน

5. คำนิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 การสืบสวน หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

5.2 การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

5.3 คดีพิเศษ หมายถึง คดีความผิดทางอาญาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ

5.4 พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หมายถึง อธิบดี รองอธิบดี และผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้มีอำนาจและหน้าที่สืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ

5.5 เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ หมายถึง ผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ

6. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากข้อมูลเอกสาร เป็นสำคัญพิจารณาวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) โดยจะศึกษาและวิเคราะห์ถึงบทบาทของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ โดยพิจารณาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และข้อมูลจากตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตำรา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารมาวิเคราะห์เปรียบเทียบคดีอาญาทั่วไป เพื่อหาแนวทางในการกำหนดบทบาทของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษต่อไป

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 7.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ
- 7.2 ทำให้ทราบถึงบทบาท อำนาจ และหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษในการพิจารณาความผิดตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547
- 7.3 ทำให้ทราบถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของหน่วยงานสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายต่างประเทศ เปรียบเทียบกับประเทศไทย
- 7.4 สามารถเสนอแนะแนวทางแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง บทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ การศึกษาวิจัยในบทนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับทฤษฎีการสืบสวน การสอบสวน เพื่อให้ทราบถึงความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการของการสืบสวน สอบสวน ก่อนนำเข้าสู่ความเป็นมาของกรมสอบสวนคดีพิเศษ และจะชี้ให้เห็นถึงสาระสำคัญของกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ ที่เกี่ยวกับลักษณะของคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ เพื่อนำไปเป็นฐานในการวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษต่อไป

1. ทฤษฎีการสืบสวน

1.1 ความหมายของการสืบสวน

การสืบสวน (Investigation) ถือเป็นมาตรการเบื้องต้นของทั้งการปราบปรามอาชญากรรม และป้องกันอาชญากรรม การสืบสวนนับเป็นการดำเนินงานของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่ เพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิด

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของการสืบสวนว่า หมายถึง การเสาะหา ทบทวน ไปมา

การสืบสวน¹ หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด โดยเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อวัตถุประสงค์

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10)

ที่สำคัญ 2 ประการ คือ การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด²

1.2 วัตถุประสงค์ของการสืบสวน

การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน มีวัตถุประสงค์ คือ การสืบสวนก่อนที่จะมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เพื่อเป็นการป้องกัน หรือเป็นแนวทางสำหรับการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญา เกิดขึ้น ปัจจัยเป็นปัญหาข้อมูลสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน สำหรับวางแผนทาง ในการป้องกันมิให้กระทำความผิดเกิดขึ้น ซึ่งการแสวงหาข้อเท็จจริง และหลักฐานเพื่อที่จะทราบ รายละเอียดแห่งความผิด มีวัตถุประสงค์ คือ การสืบสวนหลังจากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ซึ่งอาจแยกได้เป็น 3 ประการ³

1.2.1 ในกรณีที่จับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้ การสืบสวนกรณีนี้จะเป็นการสืบสวน เพื่อแสวงหาหลักฐานต่างๆ จากพยานบุคคล พยานเอกสารและวัตถุพยาน เพื่อนำมาพิสูจน์กระทำ ความผิดของผู้ต้องหาในชั้นการสอบสวน

1.2.2 ในกรณีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิด แต่ยังจับตัวไม่ได้การสืบสวนดังกล่าวนี้ จะเป็นการสืบสวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเกี่ยวกับรายละเอียดแห่งความผิดแล้ว เพื่อให้สามารถสืบสวนเพื่อจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

1.2.3 ในกรณีที่ไม่ทราบตัวผู้กระทำความผิด และยังไม่ทราบรายละเอียดแห่งความผิด การสืบสวนในลักษณะนี้จะต้องทำการสืบสวนแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานให้ได้รายละเอียด ว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด (Who) กระทำความผิดอะไร (What) และทำความผิดเมื่อใด (When) กระทำความผิดที่ไหน (Where) ทำไมจึงกระทำความผิด (Why) และกระทำความผิดอย่างไร (How)

การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน เพื่อวัตถุประสงค์ในการสืบสวนดังกล่าวข้างต้น อาจได้จากบุคคลและสถานที่ ทั้งนี้ ข้อมูลที่ผู้มีหน้าที่ในการสืบสวนควรรู้ สามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ

1) ความรู้ทั่วไปในท้องที่ ได้แก่ ภูมิประเทศ สถานที่ สิ่งของต่างๆ ตลอดจนบุคคล ที่อยู่ในท้องที่รับผิดชอบ และสามารถนำมาประมวลเป็นข้อเท็จจริง ได้อย่างถูกต้องตรงกับความต้องการ

² กรมสอบสวนคดีพิเศษ. การสำรวจความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อผลงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ประจำปี 2558. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม. 2559. หน้า 17

³ “เรื่องเดียวกัน”. หน้า 17-19

2) ความรู้เกี่ยวกับประวัติอาชญากรรม หรือบุคคลผู้มีพฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางผิดกฎหมาย เช่น ผู้ที่เคยต้องโทษ บุคคลติดยาเสพติดให้โทษ บุคคลที่ไม่ประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง หรือประพฤติตนเป็นบุคคลอันธพาล

3) ความรู้เกี่ยวกับแหล่งข่าวต่างๆ เช่น สถานประกอบการต่างๆ

1.3 หลักการสืบสวน

ความจริงการสืบสวนเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์⁴ คือธรรมชาติของความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์โดยในแต่ละคนจะต่างกันก็เพียงพฤติการณ์ของความอยากรู้อยากเห็นเท่านั้นที่ไม่เหมือนกัน ใครมีความอยากรู้อยากเห็นมากก็จะพยายามให้ได้รู้ในสิ่งที่ยากจะรู้อยากจะเห็น ถึงแม้บุคคลนั้นจะไม่เคยมีวิชาความรู้ในการสืบสวนมาก่อน แต่เนื่องด้วยความอยากรู้อยากเห็นทำให้เขาเหล่านั้นสามารถใช้สามัญสำนึกและวิจารณญาณของตัวเอง ตามที่วิญญูชนทั่วไปซึ่งจะต้องสืบเสาะ ค้นคว้า จนสามารถทำให้ตนสามารถรู้ในสิ่งที่ยากจะรู้ได้ สิ่งหนึ่งที่พวกเขาเหล่านั้นต้องทำ คือ การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และนำมาประมวลผลตามจินตนาการตามสามัญสำนึก

ดังนั้นการสืบสวนจึงมีหลักในการปฏิบัติ คือ การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วนำข้อมูลนั้นมาวิเคราะห์ และประมวลผล ด้วยการสร้างจินตนาการตามสามัญสำนึกแห่งบุคคลบนพื้นฐานของความเป็นเหตุและเป็นผล โดยตั้งเป็นสมมุติฐานแล้วพิสูจน์สมมุติฐานนั้น เพราะฉะนั้นข้อมูลของคดีจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการสืบสวนโดยทั่วไปแล้ว “ข้อมูล” จะแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ข้อเท็จจริง คือ ข้อมูลที่เป็นความจริง ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นความจริงแล้ว ข้ออนุมาน คือ ข้อมูลที่คาดเดาเอาเองยังไม่ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นความจริงหรืออาจกล่าวได้สั้นๆ ว่า การสืบสวน คือ การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดและเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งคดี เพราะฉะนั้นหัวใจของการสืบสวน ก็คือ การรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อเท็จจริงนั้น คือ การนำข้อมูลมาแยกแยะว่าข้อมูลใดเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูลใดเป็นข้ออนุมาน

วิธีการสืบสวน เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลทั้งหลายทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับคดีแล้วนำข้อมูลนั้นมาแยกแยะ ให้เป็นข้อเท็จจริง และข้ออนุมาน เพื่อนำมาวิเคราะห์คดีที่เกิดขึ้นว่าน่าจะเป็นเช่นใด ด้วยการสร้างจินตนาการตามสามัญสำนึกแห่งบุคคลบนพื้นฐานของความเป็นเหตุและเป็นผล โดยตั้งสมมุติฐานด้วยการแยกเป็นประเด็นปัญหา และจัดลำดับความสำคัญ และความเร่งด่วนของประเด็นปัญหานั้น แล้วรีบดำเนินการสืบสวนเพื่อพิสูจน์สมมุติฐานไปตามลำดับความสำคัญและเร่งด่วนอย่างมุ่งมั่น อดทน และต่อเนื่อง โดยไม่ชักช้า

⁴ สรกฤษณ์ แก้วผลึก. *หลักการสืบสวน*. นครปฐม: กองบังคับการตำรวจภูธรภาค 7. 2559.

เพื่อพิสูจน์ความผิดและจับกุมผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีโดยยึดหลักความจริงตามแนวทางของตรรกวิทยา จิตวิทยาและปรัชญา

ตรรกวิทยา คือ วิชาที่ว่าด้วยเรื่องเหตุและผล ซึ่งการสืบสวนต้องใช้หลักของเหตุและผลเป็นสำคัญในการพิจารณาข้อมูลให้เป็นข้อเท็จจริง

จิตวิทยา คือ วิชาที่ว่าด้วยเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ การสืบสวนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนร้าย พยาน และผู้เสียหายโดยตรง เช่น การใช้หลักของพฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกต่อสิ่งเร้าไปสร้างเป็นเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ใช้ในการจับเท็จหรือการพิจารณาพฤติกรรมของผู้ที่เรากำลังสอบปากคำ ดังนั้นการสืบสวนจึงต้องพิจารณาพฤติกรรมของคนร้ายผู้เสียหาย และประจักษ์พยานเพื่อนำไปสู่การพิจารณาข้อมูลเป็นสำคัญ

ปรัชญา คือ วิชาที่ว่าด้วยการแสวงหาความรู้ที่เป็นจริงแท้แน่นอน คือ ความรู้อันประเสริฐ ปรัชญาที่เอามาใช้เป็นแนวทางในการสืบสวนนั้นคือ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ต้องวิเคราะห์อย่างปรัชญาว่า ข้อมูลนั้นๆ เป็นจริงอย่างนั้นหรือไม่ มีความจริงเหนือขึ้นไปกว่านั้นอีก การสืบสวนต้องพิจารณาข้อมูล โดยใช้แนวทางของปรัชญา ตรรกวิทยา จิตวิทยาและปรัชญา จึงเป็นแนวทางที่นำไปสู่การพิจารณาแยกแยะข้อมูลให้เป็นข้อเท็จจริงหรือข้ออนุมาน กล่าวคือ ในกระบวนการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์นั้น ผู้สืบสวนต้องคิดอย่างตรรกวิทยา จิตวิทยา และคิดอย่างปรัชญา และถ้าเรานำทฤษฎีระบบมาอธิบายเรื่องการสืบสวนก็จะเขียนเป็นระบบของการสืบสวนได้ดังนี้

- 1) คดีที่เกิดขึ้น (Input)
- 2) กระบวนการรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสืบสวน (Process)
- 3) จับกุมผู้ต้องหาได้พร้อมหลักฐานนำฟ้องศาล (Output)

กล่าวโดยสรุปแล้วเมื่อเกิดคดีขึ้น จะมีบุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ผู้เสียหายที่ถูกประทุษร้าย เป็นพยานบุคคล หากถึงแก่ความตายก็ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ ต้องสืบสวนจากสภาพศพ

กลุ่มที่สอง กลุ่มคนร้าย ซึ่งหลังจากมีการกระทำผิดก็ต้องมีการหลบหนีไป

กลุ่มที่สาม พยาน ซึ่งการให้ข้อมูลของพยานก็อาจให้ข้อมูลไม่ได้ทั้งหมด และทั้งอาจมีความคลาดเคลื่อน

กลุ่มที่สี่ ตำรวจผู้ทำการสืบสวน ซึ่งจะเริ่มทำการสืบสวนด้วยการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ ตามวิธีการสืบสวนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง เพื่อเป็นเบาะแสไปยังผู้กระทำผิด

2. ทฤษฎีการสอบสวน

2.1 ความหมายของการสอบสวน

การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้ถูกกระทำ ความผิดมาฟ้องลงโทษ ดังนั้น “การสอบสวน” จึงมีขึ้นต่อเมื่อเกิดความผิดอาญาแล้วต่างกับ “การสืบสวน” ซึ่งอาจมีขึ้นก่อนเกิดความผิดอาญา หรือเมื่อเกิดความผิดอาญาแล้วก็ได้⁵

2.2 วัตถุประสงค์ของการสอบสวน

วัตถุประสงค์ของการกระทำการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11)⁶ คือ เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อพิสูจน์ความจริงที่กล่าวหาและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ

2.3 หลักการสอบสวน

ทฤษฎีการสอบสวน (Inquiry Theory) หมายถึง การนำหลักค้นหาความจริง และหลักเหตุผลมาใช้เป็นหลักแนวคิดในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่เป็นความจริงและถูกต้องอันจะทำให้เกิดความยุติธรรมตามความเป็นจริงได้อย่างแน่แท้⁷

โดยแบ่งหลักการสอบสวนได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.3.1 หลักค้นหาความจริง (Principle of Truth Finding) การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อระบบการดำเนินการกระบวนยุติธรรมทางอาญา เพราะถือว่าเป็นขั้นตอนแรกที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันหรือช่วยกันในการค้นหาความจริงให้ปรากฏ โดยจะต้องไม่มุ่งหวังแต่เพียงไปค้นหาความจริงในชั้นพิจารณาของศาลเท่านั้น

หลักค้นหาความจริง หมายถึง การค้นหาข้อเท็จจริงหรือหลักฐานของคดี เพื่อให้ได้ข้อยุติตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ว่าข้อเท็จจริงหรือหลักฐานนั้นจะเป็นผลดีหรือผลร้ายต่อผู้เสียหายหรือผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม พนักงานสอบสวนต้องนำเข้ามาในคดี เพื่อพิสูจน์ความจริงให้ได้

⁵ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. การสำรวจความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อผลงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ประจำปี 2558. หน้า 19

⁶ “เรื่องเดียวกัน”. หน้า 20

⁷ “เรื่องเดียวกัน”. หน้า 12-17

2.3.2 หลักเหตุผล (Principle of Rationality) พนักงานสอบสวนต้องคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผลของพยานหลักฐานที่ได้มาว่าจะจะเป็นพยานหลักฐานที่มีมูลความจริงหรือสามารถค้นหาความจริงของคดีได้ด้วย โดยต้องนำพยานหลักฐานต่างๆ มาพิจารณาถึงผลแห่งรูปคดีว่าพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วนั้น มีความสอดคล้องเชื่อมโยงและสมเหตุและผลต่อกันมากน้อยเพียงใด โดยถึงแม้พยานทุกปากจะให้การสอดคล้องกันก็จริง ก็จะต้องทำการไต่ตรองอย่างละเอียดรอบคอบทุกแง่มุมของการได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ซึ่งต้องพิจารณาความเป็นไปได้และความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น โดยต้องพิจารณาถึงเหตุผลประกอบด้วยเสมอ

หลักเหตุผล หมายถึง ความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันของพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยยึดถึงเหตุผลและความเชื่อมโยงสอดคล้องต่อกันของพยานนั้นๆ ด้วยว่าจะจะเป็นพยานหลักฐานที่มีมูลความจริงและสามารถรับฟังได้อย่างแน่นอน ซึ่งหลักเหตุผลดังกล่าวนี้ต้องนำมาเป็นหลักในการพิจารณาถึงความเป็นเหตุเป็นผลของพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาว่าสามารถค้นหาความจริงได้

หลักเหตุผล แบ่งออกได้เป็น 3 กรณีดังต่อไปนี้

1) **เหตุผลธรรมดา (Normal Rationality)** หมายถึง เหตุผลธรรมดาทั่วไป ซึ่งวิญญูชนหรือบุคคลทั่วไป ย่อมรู้และเข้าใจในสิ่งนั้นหรือเหตุผลนั้นๆ ได้ โดยไม่ต้องมีความรู้หรือความชำนาญเป็นพิเศษอย่างใดก็รู้หรือเข้าใจในสิ่งนั้นๆ ได้

2) **เหตุผลทางวิทยาการ (Scientific Rationality)** หมายถึง เหตุผลในหลักวิทยาการหรือวิทยาศาสตร์ ซึ่งบุคคลธรรมดาไม่สามารถให้ความเห็นได้จะให้เหตุผลหรือความเห็นได้ก็เฉพาะผู้มีความรู้ ความชำนาญเป็นพิเศษ (ผู้ชำนาญการพิเศษ) เป็นผู้ให้ความเห็นเท่านั้นเหตุผลทางวิทยาการนี้ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการวินิจฉัยคดี เพราะเป็นการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งถือว่าสามารถให้ความจริงได้อย่างแน่นอน จึงเห็นได้ว่าปัจจุบันการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้เข้ามาทำหน้าที่ตุลาการชี้ข้อเท็จจริงให้เป็นอันยุติได้มากยิ่งขึ้น

การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในเหตุผลทางวิทยาการหรือวิทยาศาสตร์นี้ มีสิ่งที่จะต้องพิสูจน์อยู่มากมายในหลายกรณีด้วยกันจนกล่าวได้ว่าบรรดาคดีอาญาแทบทุกเรื่อง ย่อมมีสิ่งที่สามารถทำการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ เพราะโดยปกติในการกระทำผิดนั้น ผู้กระทำผิดย่อมทิ้งร่องรอยในการกระทำผิดไว้อยู่เสมอ ซึ่งร่องรอยนั้นจะกลายเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญในการพิสูจน์ความผิดได้โดยตรงว่าใครเป็นคนร้าย และอาจเป็นช่องทางในการสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ ถึงแม้ว่าคดีจะไม่มีประจักษ์พยานก็ตาม โดยอาจมีเพียงพยานเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ศาลก็รับฟังลงโทษจำเลยได้

3) *เหตุผลทางจิตวิทยา (Psychological Rationality)* หมายถึงเหตุผลที่อาศัย การพินิจพิเคราะห์ทางจิตวิทยา ซึ่งต้องมองถึงภาวะแห่งจิตใจของบุคคลเข้ามาช่วยในการกลั่นกรอง มূলคดีและชี้แจงน้ำหนักคำพยาน การพิเคราะห์คำพยานเพื่อค้นหาความจริงของมูลคดีให้เป็นที่ยุติ และสามารถที่จะให้ความเชื่อถือได้อย่างแน่นอนแล้ว นอกจากพนักงานสอบสวนจะอาศัย การพินิจพิเคราะห์ด้วยเหตุผลธรรมดา และเหตุผลทางวิทยาการแล้ว เพื่อให้การสอบสวนรวบรวม พยานหลักฐานเกิดประสิทธิภาพเป็นอย่างดีที่สุด พนักงานสอบสวนยังจะต้องอาศัยเหตุผลอีกอย่างหนึ่ง เป็นหลักในการรับฟังข้อเท็จจริงให้เป็นอันยุติ คือ เหตุผลทางจิตวิทยาด้วย เพราะเหตุไม่ว่าจะเป็น การพิเคราะห์พยานด้วย เหตุผลธรรมดาและเหตุผลทางวิทยาการ มีความสอดคล้องต้องกันแล้วก็ตาม แต่ก็อาจเป็นไปได้ว่าพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มานั้นคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจทำการตกแต่ง ข้อเท็จจริงขึ้นมา เพื่อสนับสนุนข้ออ้างของตน ปรีกปรีาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะฉะนั้น เหตุผล ทางจิตวิทยาจึงมีความสำคัญที่จะต้องนำมาพิเคราะห์ประกอบในการรับฟังพยานหลักฐาน ในข้อเท็จจริงนั้นๆ ประกอบด้วยเสมอ เพื่อจะทำให้การรับฟังพยานหลักฐานและการชี้แจงน้ำหนัก พยานหลักฐานในชั้นสอบสวนมีความละเอียดรอบคอบและให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่าย ได้เป็นอย่างดี และประการสำคัญจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน ได้ต่อไป

ดังนั้นเหตุผลทางจิตวิทยา หมายถึง หลักในการค้นหาความจริง ในทางภาวะจิตใจของพยาน หรือความน่าจะเป็นของภาวะจิตใจในบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี อันเป็นความนึกคิดในจิตใจและแสดงออกมาเป็นผลของการกระทำตามความประสงค์ภายใต้ แห่งภาวะของจิตในขณะนั้น ซึ่งจะทำให้เกิดผลของการกระทำและการแสดงออกที่มั่นคง ต่อความเป็นจริง หรือเกิดอากัปกริยาของการกระทำที่เป็นข้อพิรุธถ้าหากว่าให้การหรือเบิกความ ไม่ตรงต่อความเป็นจริงหรือไม่สอดคล้องกับหลักความน่าจะเป็นไปตามธรรมชาติของบุคคลนั้น ซึ่งในหลักทางจิตวิทยานั้นเป็นการแสดงออกมามีได้เหตุผลแห่งภาวะจิตใจของบุคคล จึงอาจ กล่าวได้ว่าหลักเหตุผลทางจิตวิทยานั้นสามารถนำมากลั่นกรองมูลคดีและชี้แจงน้ำหนักคำพยาน ได้ อย่างมั่นคง ดังนั้น แม้คำพยานนั้นจะสอดคล้องในเหตุผลธรรมดา และไม่ขัดกับเหตุผลทางวิทยาการแล้ว ก็ตาม แต่สุดท้ายแล้วความมั่นคงของคดีจะทำได้โดยปราศจากข้อสงสัยอย่างแท้จริงนั้นคำพยาน ควรจะถูกกลั่นกรองหลายๆ ชั้น และทุกทางที่สามารถจะทำได้ ฉะนั้นเหตุผลทางจิตวิทยาจึงเป็นทางหนึ่ง ซึ่งจะทำการกลั่นกรองมูลคดีได้เป็นอย่างดี จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่เจ้าพนักงานผู้ทำการสอบสวน จะต้องพิเคราะห์คำพยานโดยอาศัยเหตุผลทางจิตวิทยาด้วย

สรุปได้ว่า บทบาทของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องกระทำด้วยความบริสุทธิ์และยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- 1) พยานหลักฐานที่ได้มาด้วยความชอบธรรมและชอบด้วยกฎหมาย
- 2) ต้องคำนึงว่าพยานหลักฐานทุกชนิดที่ได้ทำการรวบรวมมานั้นมีความสำคัญเท่ากันหมดจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งเสียมิได้เลย ถ้าเป็นพยานหลักฐานที่ทำการรวบรวมได้โดยชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานแวดล้อมกรณีหรือพยานบอกเล่าก็ตาม
- 3) ยึดหลักปฏิบัติในการค้นหาความจริงของคดีและใช้ดุลพินิจในการรับฟัง
- 4) ต้องพิจารณาถึงหลักเหตุผลของการได้มาซึ่งพยานหลักฐานต่างๆ นั้นว่ามีความสอดคล้องต้องกันกับพยานหลักฐานอื่นๆ ที่ได้มาด้วยหรือไม่เพียงใด เพื่อจะได้ทำการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนให้มีความถูกต้องแท้จริงของคดีเป็นอย่างดีที่สุด
- 5) พนักงานสอบสวนจะต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายดังกล่าวด้วยความเป็นกลาง โดยไม่มีอคติใดๆ

พนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานที่มีคุณค่าต่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ ต่อการพิจารณาชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของศาลให้มากที่สุด แต่หากพยานที่ดีที่สุด (Best Evidence) นั้นหาไม่ได้ก็ย่อมจะแสวงหาพยานหลักฐานชั้นรองที่มีน้ำหนักและเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่จะชี้ให้เห็นว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือบริสุทธิ์ นำมารวบรวมไว้ในสำนวนได้โดยถ้าพนักงานสอบสวนระลึกเสมอว่า พยานที่ดีที่สุด คือ พยานที่ได้มาจากการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมายให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อผลในการพิจารณาชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งหมดที่มีอยู่ประกอบเหตุผลเข้าด้วยกัน อันจะทำให้แน่ใจว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ และจะเห็นได้ว่า ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายห้ามมิให้ศาลรับฟังคำให้การชั้นสอบสวน เป็นข้อประกอบการพิจารณาของศาลแต่อย่างใดและหากพยานหลักฐานชั้นสอบสวนมีน้ำหนักเหตุผล ศาลก็จะรับฟังยิ่งกว่าคำเบิกความในชั้นพิจารณาของศาลเสียอีก และก็จะเป็นการพิสูจน์ยืนยันความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยได้เป็นอย่างดี⁸

⁸ จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช. *หลักและทฤษฎีการสอบสวน*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร. 2550

2.4 องค์กรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสอบสวน

ในขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญา จะมีบุคคลหรือหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายในคดีอาญาโดยทั่วไปมีผู้เกี่ยวข้อง⁹ ดังนี้

2.4.1 พนักงานสอบสวน หมายความว่าถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6) ซึ่งได้กำหนดตัวบุคคลดังกล่าวไว้ แยกได้เป็น

1) คดีความผิดเกิดในกรุงเทพมหานคร หมายถึง ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

2) คดีความผิดเกิดในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร หมายถึง พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรี ขึ้นไป

3) คดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร (ความผิดเกิดนอกราชอาณาจักร) หมายถึง บุคคล ดังต่อไปนี้

- (1) อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน
- (2) พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน
- (3) พนักงานสอบสวนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน
- (3) พนักงานสอบสวน ซึ่งผู้ต้องหาถูกจับในเขตอำนาจ (อำนาจสอบสวนเกิดขึ้นเฉพาะในกรณีจำเป็นในระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้น)
- (4) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่นหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายได้ร้องฟ้องให้ลงโทษผู้ต้องหา (อำนาจสอบสวนเกิดขึ้นเฉพาะในกรณีจำเป็นในระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้น)

2.4.2 เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หมายความว่าถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ให้รวมทั้งพัสดี เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิต กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า พนักงานตรวจคนเข้าเมือง และเจ้าพนักงานอื่นๆ ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมหรือปราบปราม ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (16)

⁹ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. ความเชื่อมั่นต่อกระบวนการสืบสวนและสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม. 2556. หน้า 25-26

2.4.3 ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)

2.4.4 ผู้ต้องหา หมายความว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (2)

2.4.5 ผู้กล่าวหา กล่าว ผู้กล่าวหาไม่ได้มีบัญญัตินิยามไว้ในกฎหมายโดยตรง แต่เป็นคำที่นิยมใช้กันในแวดวงของตำรวจ หมายถึง ผู้ที่เป็นคู่ความกับผู้ต้องหาในคดีที่สอบสวน ผู้กล่าวหาว่ามี 2 ประเภท ได้แก่

1) บุคคลที่เป็นผู้เสียหายในคดีนั้น

2) เจ้าหน้าที่ของรัฐในคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย เจ้าพนักงานของรัฐจึงเป็นผู้กล่าวหาเสียเอง เพื่อเปิดคดีทำการสอบสวน และมีใช้เรื่อยมาจนเป็นที่ยอมรับกันในกระบวนการยุติธรรม

2.4.6 พนักงานอัยการ หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในสำนักงานอัยการสูงสุด หรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้ ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5) โดยพนักงานอัยการนั้นจะเป็นตัวแทนของฝ่ายผู้เสียหายดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล บางครั้งก็เป็นตัวแทนฝ่ายจำเลย ในกรณีที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐตกเป็นผู้ต้องหาเสียเอง

2.4.7 ศาล ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา นอกจากนั้นยังมีศาลทหารด้วย

2.4.8 หน่วยงานช่วยทางวิชาการอื่น เช่น หน่วยแพทย์นิติเวชทำหน้าที่ตรวจพิสูจน์บาดแผลหรือศพในทางนิติเวชศาสตร์ หน่วยงานด้านพิสูจน์หลักฐาน ตรวจหลักฐาน ทางเคมี ฟิสิกส์ เช่น ตรวจพิสูจน์พิษ วิถีกระสุนปืน ลายมือชื่อในเอกสาร รหัสพันธุกรรม บุคคล นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ช่วยในการสอบปากคำเด็ก เป็นต้น ปัจจุบันกระทรวงยุติธรรม ได้มีสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในด้านนิติวิทยาศาสตร์เป็นการตรวจพิสูจน์หลักฐานด้านวิทยาศาสตร์ และการแพทย์เพื่อประกอบการดำเนินคดี รวมทั้งการกำกับมาตรฐานการปฏิบัติงานให้อยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกัน

3. องค์การอาชญากรรม

3.1 ความหมายขององค์การอาชญากรรม

องค์การอาชญากรรม หมายถึง กลุ่มที่มีการจัด โครงสร้างของบุคคลสามคน หรือมากกว่าที่ดำรงตนอยู่เป็นระยะเวลาหนึ่งและที่มีการประสานการดำเนินงานระหว่างกัน โดยมีเป้าหมายในการกระทำอาชญากรรมร้ายแรงหนึ่งอย่างหรือมากกว่าหรือในการกระทำความผิดตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์ทางวัตถุอย่างอื่น ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม¹⁰

ในอนุสัญญาต่อต้านอาชญากรรมฯ ของสหประชาชาติมีคำนิยามที่อธิบายความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้นอีก คือ อาชญากรรมร้ายแรง หมายถึง การกระทำที่เป็นความผิดที่มีโทษจำคุกขั้นสูงตั้งแต่สี่ปีขึ้นไป

กลุ่มที่มีการจัด โครงสร้าง หมายความว่า กลุ่มที่มีได้มารวมกันเป็นครั้งคราว เพื่อกระทำความผิดอันใดอันหนึ่งและไม่จำเป็นต้องมีการกำหนดบทบาทอย่างเป็นทางการสำหรับสมาชิกของกลุ่ม ไม่จำเป็นต้องมีความต่อเนื่องของการเป็นสมาชิกหรือไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบที่พัฒนาเป็นองค์กรอย่างเป็นทางการ คำจำกัดความที่กล่าวข้างต้นทำให้เราทราบถึงลักษณะขององค์การอาชญากรรมข้ามชาติได้โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- 1) ผู้กระทำความผิดจะต้องมีบุคคลตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปหรือมากกว่าซึ่งรวมตัวอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งเพื่อประกอบอาชญากรรมหนึ่งครั้งหรือมากกว่า
- 2) การรวมกลุ่มของผู้กระทำความผิดดังกล่าวจะต้องกระทำอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะโดยสมัครใจเพื่อร่วมกันประกอบอาชญากรรม
- 3) การประกอบอาชญากรรมนั้นจะต้องมุ่งประโยชน์ที่เป็นเงินหรือวัตถุอย่างอื่น
- 4) อาชญากรรมนั้นต้องเป็นความผิดร้ายแรงซึ่งคำว่า “ความผิดร้ายแรง” ในอนุสัญญาได้นิยามถึงความผิดที่มีโทษทางอาญาโดยให้จำกัดเสรีภาพของจำเลยอย่างน้อย 4 ปี

¹⁰ ปารีชาติ เกษมอมร และ วีระพงษ์ บุญโยภาส. มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษกับการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมและผู้มีอิทธิพล. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2553. หน้า 117-118

ปัจจุบันกฎหมายเฉพาะที่ใช้ในการป้องกันปราบปรามองค์กรอาชญากรรมยังไม่มี แต่กฎหมายอาญามีมาตรการในการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมและผู้มีอิทธิพลที่สำคัญ คือ มาตรการเกี่ยวกับผู้ที่กระทำความผิด คือ ตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน สำหรับความผิดฐานสมคบบัญญัติไว้ในเรื่องความผิดฐานช่องโหว่ ต่อมาได้บัญญัติหลักกฎหมายความผิดฐานสมคบไว้ในกฎหมายพิเศษ ในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ความผิดเกี่ยวกับการค้าหญิงและเด็ก ความผิดเกี่ยวกับการฟอกเงินและความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ อันเป็นการใช้บังคับกับความผิดบางฐาน

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ. ศ. 2547 ได้กำหนดลักษณะคดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนไว้ในมาตรา 21 (1) (ค) ได้แก่คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม (ง) คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็น ตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน ทั้งนี้ตามรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่ กคพ. กำหนด

มาตรการทางกฎหมายที่สำคัญที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษคือ

- 1) อำนาจค้นเคหสถานบัญญัติไว้ในมาตรา 24 (1) (2)
 - 2) อำนาจการขอข้อมูลหรือหลักฐานมาตรวจสอบจากบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ บัญญัติไว้ในมาตรา 24 (3) และ (4)
 - 3) การใช้อำนาจในการยึดหรืออายัดทรัพย์สินบัญญัติไว้ในมาตรา 24 (5)
 - 4) มาตรการเข้าถึงข้อมูลทางการสื่อสารการดักฟัง บัญญัติไว้ในมาตรา 25
 - 5) มาตรการแฝงตัวบัญญัติไว้ในมาตรา 27
 - 6) มาตรการบูรณาการเช่นการเข้าร่วมสอบสวนของพนักงานอัยการตามมาตรา 32
- การแต่งตั้งที่ปรึกษาคดีพิเศษบัญญัติไว้ในตามมาตรา 30 การให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานอื่น มาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันบัญญัติไว้ในมาตรา 22/1 มาตรา 33

มาตรการที่กำหนดไว้ในกฎหมายการสอบสวนคดีพิเศษได้มีการบัญญัติที่สอดคล้องกันกับอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ข้อ 20¹¹ เทคนิคการสืบสวนสอบสวนพิเศษ เนื่องจากการสืบสวนสอบสวนคดีเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม โดยใช้วิธีการตามปกตินั้นทำได้ยากยิ่งไม่มีประสิทธิภาพและอาจเกิดอันตรายได้ จึงจำเป็นต้องนำวิธีการสืบสวนสอบสวนพิเศษมาใช้ ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐใช้เทคนิคการสืบสวนสอบสวนพิเศษไว้ในกฎหมายพิเศษ คือ กฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติด แต่กฎหมายทั้งสองฉบับยังไม่สามารถดำเนินการได้ทุกฐานความผิด เนื่องจากกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินเจ้าหน้าที่สามารถสอบสวนได้เพียงเฉพาะความผิดมูลฐาน 7 ลักษณะ คือ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ความผิดเกี่ยวกับเพศเฉพาะเกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหาพ่อหรือพาไป เพื่อการอนาจารหญิงและเด็ก เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น และความผิดฐานพรากเด็กและผู้เยาว์ ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชน ความผิดเกี่ยวกับการชักยอกหรือนื้อโกงหรือประทุษร้ายต่อทรัพย์ฯ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ความผิดเกี่ยวกับกรร โชกหรือรีดเอาทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับการลักลอบหนีศุลกากร ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายกฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ใช้วิธีการสืบสวนพิเศษเฉพาะคดียาเสพติด สำหรับกฎหมายการสอบสวนคดีพิเศษลักษณะความผิดที่นำมาตราการสอบสวนพิเศษมาใช้กว้างขวางกว่า แต่จำกัดไว้ว่าต้องเป็นคดีพิเศษเท่านั้น

¹¹ “ข้อ 1 หากหลักการพื้นฐานของระบบกฎหมายภายในอนุญาตให้กระทำได้ ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อให้มีการใช้อย่างเหมาะสมซึ่งการจัดส่งภายใต้การควบคุม ภายในความเป็นไปได้และภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมายภายในของรัฐภาคีนั้น และเมื่อเห็นสมควร ให้มีการใช้เทคนิคการสืบสวนสอบสวนพิเศษอย่างอื่น เช่น การสะกดรอย โดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์หรือการเฝ้าติดตามในรูปแบบอื่นๆ และการปฏิบัติการลับ โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นภายในดินแดนของตนเพื่อความมุ่งประสงค์ในการต่อต้านอาชญากรรมที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อ 2 เพื่อความมุ่งประสงค์ในการสืบสวนสอบสวนความผิดที่อนุสัญญานี้ครอบคลุมถึง รัฐภาคีจะได้รับการส่งเสริมให้ทำความตกลงหรือข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคีที่เหมาะสมเมื่อมีความจำเป็นเพื่อใช้เทคนิคการสืบสวนสอบสวนพิเศษเช่นว่าในบริบทของความร่วมมือในระดับระหว่างประเทศ ให้จัดทำและถือปฏิบัติตามความตกลงหรือข้อตกลงนั้น ให้สอดคล้องกับหลักการความเท่าเทียมกันของอธิปไตยของรัฐอย่างสมบูรณ์และให้มีการดำเนินการอย่างเคร่งครัดตามข้อกำหนดของความตกลงหรือข้อตกลงเหล่านั้น

ข้อ 3 ในกรณีที่ไม่มีความตกลงหรือข้อตกลงดังที่ระบุไว้ในวรรค 2 ของข้อนี้ การตัดสินใจที่จะใช้เทคนิคการสืบสวนสอบสวนพิเศษในระดับระหว่างประเทศให้กระทำเป็นรายกรณีไป และเมื่อมีความจำเป็นอาจนำข้อตกลงด้านการเงินและความเข้าใจในเรื่องการใช้เขตอำนาจของรัฐภาคีที่เกี่ยวข้องมาพิจารณา

ข้อ 4 การตัดสินใจที่จะใช้การจัดส่งภายใต้การควบคุมในระดับระหว่างประเทศอาจให้รวมถึงวิธีการต่างๆ เช่น การสกัดและอนุญาตให้สินค้ายังคงสภาพเดิม หรือมีการเคลื่อนย้ายหรือสับ เปลี่ยนทั้งหมดหรือบางส่วน ทั้งนี้ด้วยความยินยอมของรัฐภาคีที่เกี่ยวข้อง”

องค์กรอาชญากรรมในประเทศไทยแม้จะไม่มีลักษณะการจัดองค์กรที่เห็นชัดเจนในรูปแบบอย่างมาเฟียหรือยาคู้ซ่า แต่องค์กรอาชญากรรมในประเทศไทยมีมานานแล้วเห็นได้จากการกำหนดความผิดฐานอั้งยี่และความผิดฐานช่องโจรไว้ในประมวลกฎหมายอาญาสำหรับเจ้าพ่อหรือผู้มีอิทธิพล ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลในเขตพื้นที่แน่นอนและมีผลประโยชน์จากการกระทำผิดกฎหมาย เช่น การพนัน การค้ายาเสพติด การค้าประเวณี เป็นต้น เจ้าพ่อเหล่านี้มักมีบริวารประจำกายเพื่อป้องกันอันตรายการบังคับบัญชาระหว่างเจ้าพ่อกับบริวารเป็นไปในลักษณะเฉพาะตัวเป็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างจะหลวม เมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรอาชญากรรมอื่น และเมื่อมีการขัดผลประโยชน์ระหว่างกันก็จะใช้มือปืนเพื่อล่าสังหารฝ่ายตรงข้าม เพื่อที่จะไม่มีการแก่งแย่งผลประโยชน์กันอันถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งขององค์กรอาชญากรรมในประเทศไทย

3.2 มาตรการทางกฎหมาย

การป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมโดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายเป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินการของนานาอารยประเทศแบ่งออกเป็น 3 มาตรการที่สำคัญ¹² ดังนี้

- 3.2.1 มาตรการที่เกี่ยวกับผู้กระทำความผิด คือ ตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนและหลักสมคบ
 - 3.2.2 มาตรการที่เกี่ยวกับทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิด คือ ทรัพย์สินทางอาญา ทรัพย์สินทางแพ่ง
 - 3.2.3 มาตรการการบริหารจัดการคดี คือ การสืบสวนสอบสวนปกติ การสืบสวนสอบสวนพิเศษ
- หลักกฎหมายความผิดฐานสมคบเป็นมาตรการด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ใช้บังคับกับการกระทำความผิดขององค์กรอาชญากรรมในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ประเทศที่มีระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์ (Civil Law) รวมทั้งประเทศไทยได้รับเอาหลักกฎหมายความผิดฐานสมคบมาใช้บังคับกับความผิดที่มีกระทำในลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมโดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาในเรื่องความผิดฐานช่องโจรและบัญญัติไว้ในกฎหมายพิเศษอื่นที่กล่าวไว้ข้างต้น

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการตรากฎหมาย Racketeer Influenced and Corrupt Organizations หรือที่เรียกว่ากฎหมาย RICO ขึ้น โดยได้มีการกำหนดมาตรการต่างๆ ทางกฎหมายขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับองค์กรอาชญากรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและปราบปราม

¹² ปาริชาติ เกษมอมร และ วีระพงษ์ บุญโยธาส. มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษกับการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมและผู้มีอิทธิพล. หน้า 119

การประกอบอาชญากรรมในรูปแบบองค์กรอาชญากรรม มาตรการที่สำคัญ คือ มาตรการริบทรัพย์ ทฤษฎีหลักการสมคบ มาตรการทั้งสองมีประสิทธิผลเป็นอย่างมาก การพิสูจน์ความผิดในการสมคบกันกระทำความผิดในกฎหมาย RICO นั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับการสมคบกันกระทำความผิดในกฎหมายอาญา ซึ่งกำหนดว่าเพียงแต่ผู้ร่วมสมคบกันกระทำความผิดได้ตกลงร่วมกันในการกระทำความผิดถือว่าความผิดเกิดขึ้นสำเร็จทันที

3.3 การบังคับใช้กฎหมายของกรมสอบสวนคดีพิเศษกับองค์กรอาชญากรรม

ปัญหาความร้ายแรงและผลกระทบอันใหญ่หลวงของการประกอบอาชญากรรมในลักษณะองค์กรอาชญากรรมในลักษณะต่างๆ ทำให้ตระหนักได้ว่า การนำมาตรการวิธีพิจารณาความอาญาทั่วไปมาใช้บังคับนั้น ยังไม่เพียงพอแก่การดำเนินการสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดในองค์กรอาชญากรรมมาตรการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ ส่วนใหญ่เป็นมาตรการใหม่ๆ มิได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้นจึงเกิดความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาตรการทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพรวดเร็วและเด็ดขาดมาบังคับใช้กับปราบปรามการกระทำผิดขององค์กรอาชญากรรม มาตรการทางกฎหมายที่รวดเร็ว คือ การลดกระบวนการขั้นตอนต่างๆ ที่อาจเกิดความล่าช้าในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานก่อนที่ผู้กระทำความผิดจะย้าย ชุกซ่อน ทำลายหรือทำให้เปลี่ยนแปลงสภาพไป กับพยานหลักฐานสำคัญในคดี ความเด็ดขาดของมาตรการทางกฎหมายที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษที่กฎหมายให้อำนาจอย่างชัดเจน ทำให้ไม่เกิดช่องว่างที่ผู้กระทำความผิดจะกล่าวหาว่าเจ้าพนักงานกระทำโดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ในภายหลัง และความมีประสิทธิภาพในการสืบสวนสอบสวน หมายถึง การที่มาตรการทางกฎหมายที่กำหนดไว้เจ้าหน้าที่สามารถใช้วิธีการดังกล่าวในการได้มาซึ่งพยานหลักฐานด้วยวิธีการโดยชอบด้วยกฎหมายตามที่กฎหมายกำหนด¹³

4. ความเป็นมาของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

4.1 ความเป็นมาของการจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษ

กรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานที่ตั้งใหม่ ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า DEPARTMENT OF SPECIAL INVESTIGATION มีชื่อย่อว่า DSI บุคลากรในสังกัดมีสถานะเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ โดยในระยะแรกของการก่อตั้งได้รับโอนข้าราชการตำรวจมาปฏิบัติงานที่กรมสอบสวน

¹³ ปาริชาติ เกษมอมร และ วีระพงษ์ บุญโญภาส. มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษกับการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมและผู้มีอิทธิพล. หน้า 119-120

คดีพิเศษเป็นจำนวนมาก และในเวลาต่อมาได้รับ โอนบุคลากรมาจากหลายหน่วยงาน เพื่อเน้นความเป็นสหวิชาชีพ บุคลากรมีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย อาทิ ด้านกฎหมาย ด้านวิศวกรรม ด้านบัญชี ด้านการเงินการธนาคาร ด้านที่ดิน ด้านการต่างประเทศ ด้านสื่อสารมวลชน ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ ซึ่งบุคลากรเหล่านี้เมื่อโอนมารับราชการที่กรมสอบสวนคดีพิเศษแล้ว จะสามารถปฏิบัติงานด้านการสืบสวนสอบสวนได้ในทุกประเภทคดี ดังนั้น บุคลากรจึงมีความเชี่ยวชาญที่หลากหลาย อันเนื่องมาจากความหลากหลายทางด้านสมรรถนะ ความรู้วัฒนธรรม มุมมองทัศนคติสิ่งต่างๆ¹⁴

ปัจจุบันได้มีกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2560 กำหนดให้กรมสอบสวนคดีพิเศษ มีภารกิจเกี่ยวกับการป้องกัน การปราบปราม การสืบสวน และการสอบสวนคดีพิเศษที่ต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนโดยใช้วิธีการพิเศษ ตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- 1) รับผิดชอบงานเลขานุการของคณะกรรมการตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 2) ป้องกัน ปราบปราม สืบสวน และสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ และตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการคดีพิเศษประกาศกำหนดหรือตามมติของคณะกรรมการคดีพิเศษ ตลอดจนปฏิบัติงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดทางอาญาที่เป็นคดีพิเศษ
- 3) ศึกษา รวบรวม จัดระบบ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ และเพื่อป้องกัน ปราบปราม สืบสวน และสอบสวนคดีพิเศษ
- 4) จัดให้มีการศึกษา อบรม และพัฒนาระบบงานการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ การพัฒนาความรู้และการประเมินสมรรถภาพการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างของกรม และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะมิฐานะเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษหรือไม่
- 5) ดำเนินการเกี่ยวกับงานกฎหมายและระเบียบที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรม และงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 6) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

¹⁴ ปริญญา นิราศนภักย์ และตระกูล จิตวัฒนากร. สมรรถนะเฉพาะตามลักษณะงานที่ปฏิบัติของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยนอร์ท กรุงเทพ. 2562

4.2 โครงสร้างของหน่วยงานกรมสอบสวนคดีพิเศษ

ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2560 ให้ไว้ ณ วันที่ 19 มิถุนายน 2560 ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ให้กรมสอบสวนคดีพิเศษมีภารกิจเกี่ยวกับการป้องกันปราบปราม สืบสวนและการสอบสวนคดีพิเศษที่ต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนโดยใช้วิธีการพิเศษ เช่น คดีพิเศษที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคงและความปลอดภัย โดยดำเนินการเฝ้าระวัง สืบสวน สอบสวนหาข้อเท็จจริงและดำเนินคดี เพื่อปกป้องและรักษารายได้ของรัฐ ป้องกันปราบปรามขบวนการทุจริต และสร้างผลกระทบให้กับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โดยมีพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติมซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 มกราคม 2547 เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติหน้าที่ และได้กำหนดเงื่อนไขคดีความผิดทางอาญาที่เป็นคดีพิเศษที่ต้องสืบสวนและสอบสวน และกำหนดให้กรมสอบสวนคดีพิเศษมีพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ เพื่อปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ รวมทั้งมีเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐเข้ามาใช้อำนาจเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเฉพาะกรณี¹⁵

หน่วยงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษประกอบด้วย 19 กอง 2 กลุ่มงาน ดังนี้

- 1) สำนักงานเลขานุการกรม
- 2) กองกฎหมาย
- 3) กองกิจการต่างประเทศและคดีอาชญากรรมระหว่างประเทศ
- 4) กองคดีค้ามนุษย์
- 5) กองคดีการเงินการธนาคารและการฟอกเงิน
- 6) กองคดีความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ
- 7) กองคดีความมั่นคง
- 8) กองคดีคุ้มครองผู้บริโภค
- 9) กองคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 10) กองคดีทรัพย์สินทางปัญญา
- 11) กองคดีเทคโนโลยีและสารสนเทศ
- 12) กองคดีธุรกิจการเงินนอกระบบ
- 13) กองคดีภาษีอากร
- 14) กองเทคโนโลยีและศูนย์ข้อมูลการตรวจสอบ

¹⁵ ปันท์พิสิษฐ์ วิศาลเสถียร. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของอัยการ และพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2551. หน้า 10-11.

- 15) กองนโยบายและยุทธศาสตร์
- 16) กองบริหารคดีพิเศษ
- 17) กองปฏิบัติการคดีพิเศษภาค
- 18) กองปฏิบัติการพิเศษ
- 19) กองพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ

ในกรมสอบสวนคดีพิเศษ ให้มีกลุ่มตรวจสอบภายใน เพื่อทำหน้าที่หลักในการตรวจสอบการดำเนินงานภายในกรม และสนับสนุนการปฏิบัติงานของกรม รับผิดชอบงานขึ้นตรงต่ออธิบดี และให้มีกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร เพื่อทำหน้าที่หลักในการพัฒนาการบริหารของกรมให้เกิดผลสัมฤทธิ์ มีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รับผิดชอบงานขึ้นตรงต่ออธิบดี

4.3 อำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

ด้วยพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เป็นกฎหมายที่กำหนดให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่กฎหมายรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้บางประการ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของระบบเศรษฐกิจการคลัง และความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายนี้ต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการและเหตุผลของพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษ ทำให้สามารถทราบถึงอำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งมีรายละเอียดพอสังเขป¹⁶ ดังต่อไปนี้

- 1) ป้องกันปราบปรามและควบคุมดูแลอาชญากรรมที่มีผลกระทบร้ายแรงต่อเศรษฐกิจสังคมความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 2) พัฒนากฎหมายกฎระเบียบรูปแบบวิธีการและมาตรการในการป้องกันปราบปรามและควบคุมอาชญากรรมที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อเศรษฐกิจสังคมความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 3) พัฒนาโครงการและการบริหารจัดการองค์กร
- 4) พัฒนาบุคลากร โดยเสริมสร้างศักยภาพในด้านความรู้ความสามารถคุณธรรมจริยธรรมและขวัญกำลังใจ
- 5) ประสานส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันปราบปรามและควบคุมอาชญากรรมกับทุกภาคส่วนทั้งภายในและต่างประเทศ

¹⁶ พันธุ์พิสิษฐ์ วิศาลเสสธ. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของอัยการ และพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ. หน้า 12.

5. สาระสำคัญของกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ

5.1 ความหมายและลักษณะของคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 3 ได้กำหนดคำนิยามคำว่า “คดีพิเศษ” หมายความว่า คดีความผิดทางอาญาตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 21 โดยเมื่อพิจารณา มาตรา 21 แล้ว สามารถกำหนดลักษณะคดีความผิดทางอาญาที่จะเป็นคดีพิเศษ¹⁷ ได้ นั้น อาจกำหนด ได้ 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ การสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่กำหนดในกฎกระทรวงโดยการเสนอแนะของ กคพ. และคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายดังกล่าว จะต้องมิลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(ก) ความผิดทางอาญาที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ

(ข) คดีความผิดทางอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือระบบ เศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

(ค) คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติเป็นสำคัญ หรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม

(ง) คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน

(จ) คดีความผิดทางอาญาที่มีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ซึ่งมิใช่ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นผู้ต้องสงสัยเมื่อมีพยานหลักฐานตามสมควร ว่าน่าจะได้กระทำความผิดอาญา หรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา

ทั้งนี้ ตามรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่ กคพ.กำหนด

ประเภทที่ 2 คดีความผิดทางอาญาอื่นนอกจากตามมาตรา 21 (1) ตามที่ กคพ. มีมติ ด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมดที่มีอยู่กำหนดให้เป็นคดีพิเศษ

คณะกรรมการคดีพิเศษ เรียกโดยย่อว่า “กคพ.” ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็น ประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นรองประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงพาณิชย์ อัยการสูงสุด ผู้บัญชาการ ตำรวจแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

¹⁷ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 21

นายกสภานายความ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนเก้าคน และในจำนวนนี้ต้องมีบุคคลซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐศาสตร์ การเงินการธนาคาร เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกฎหมาย อย่างน้อยด้านละหนึ่งคนเป็นกรรมการ

ให้อธิบดีเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้อธิบดีแต่งตั้งข้าราชการในกรมสอบสวนคดีพิเศษจำนวนไม่เกินสองคนเป็นผู้ช่วยเลขานุการ

เพื่อกำหนดรายละเอียดในการพิจารณาว่าการกระทำความผิดใดเป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) และมีลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงได้มีประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562 เรื่อง กำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ ตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) จำนวน 23 ฉบับ¹⁸ ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2562) กำหนดไว้ดังนี้

(1) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 12 มาตรา 15 แห่งพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีจำนวนผู้เสียหายตั้งแต่สามร้อยคนขึ้นไป หรือมีจำนวนเงินที่กู้ยืมรวมกันตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป

(2) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 8 และมาตรา 8 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีราคาหรือมูลค่าเป็นเงินตราต่างประเทศตั้งแต่ห้าสิบล้านบาทขึ้นไป

(3) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 12 และมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคา เพื่อเป็นผู้มีสิทธิทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีวงเงินหรือมูลค่าตั้งแต่ห้าสิบล้านบาทขึ้นไป

¹⁸ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 (ประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 32 ง. (5 กุมภาพันธ์ 2562). หน้า 5-6.

(4) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 108 มาตรา 109 มาตรา 109/1 มาตรา 110 และมาตรา 114 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดในลักษณะเป็นแหล่งผลิต แหล่งจำหน่าย สถานที่รับซื้อ สถานที่เก็บสินค้า หรือได้นำเข้ามาในราชอาณาจักร โดยมีสิ่งของหรือสินค้าไว้ในความครอบครอง เพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งได้มาโดยการกระทำความผิด หรือซึ่งมีไว้เป็นความผิด อันมีมูลค่าตามราคาท้องตลาดตั้งแต่สิบล้านบาทขึ้นไป หรือคดีที่น่าเชื่อว่ามีมูลค่าความเสียหาย อันเกิดจากการกระทำความผิดตั้งแต่สิบล้านบาทขึ้นไป

(5) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 193 มาตรา 197 มาตรา 216 มาตรา 217 มาตรา 221 และมาตรา 222 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีมูลค่าความเสียหายตั้งแต่ห้าสิบล้านบาทขึ้นไป

(6) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 60 และมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีความผิดมูลฐานเป็นคดีพิเศษ ซึ่งอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือคดีที่มีมูลค่าความเสียหายตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป

(7) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 69 มาตรา 70 และมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดในลักษณะเป็นแหล่งผลิต แหล่งจำหน่าย สถานที่รับซื้อ สถานที่เก็บสินค้า หรือได้นำเข้ามาในราชอาณาจักร โดยมีสิ่งของหรือสินค้าไว้ในความครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งได้มาโดยการกระทำความผิด หรือซึ่งมีไว้เป็นความผิด อันมีมูลค่าตามราคาท้องตลาดตั้งแต่สิบล้านบาทขึ้นไป หรือคดีที่น่าเชื่อว่ามีมูลค่าความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดตั้งแต่สิบล้านบาทขึ้นไป

(8) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตร

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 85 มาตรา 86 และมาตรา 88 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดในลักษณะเป็นแหล่งผลิต แหล่งจำหน่าย สถานที่รับซื้อ สถานที่เก็บสินค้า หรือได้นำเข้ามาในราชอาณาจักร โดยมีสิ่งของหรือสินค้าไว้ในความครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งได้มาโดยการกระทำความผิด หรือซึ่งมีไว้เป็นความผิด อันมีมูลค่าตามราคาท้องตลาด

ตั้งแต่สืบล้านบาทขึ้นไป หรือคดีที่น่าเชื่อว่ามีมูลค่าความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิด ตั้งแต่สืบล้านบาทขึ้นไป

(9) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 278 มาตรา 281/2 วรรคสอง มาตรา 288 มาตรา 289 มาตรา 296 มาตรา 296/1 มาตรา 300 เฉพาะความผิดตามมาตรา 278 มาตรา 288 มาตรา 289 และมาตรา 306 ถึงมาตรา 315 แห่งพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีมูลค่าความเสียหายตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป

(10) คดีความผิดตามประมวลรัษฎากร

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 37 มาตรา 90/4 มาตรา 90/5 และมาตรา 91/21 (7) แห่งประมวลรัษฎากร และที่แก้ไขเพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็ความผิดกรรมเดียว หรือหลายกรรมต่างกัันที่มีหรือมีมูลค่าเชื่อว่าเป็นเหตุให้รัฐขาดรายได้เป็นเงินภาษีอากรรวมเบี่ยปรับและเงินเพิ่ม หรือทุจริตขอคืนภาษีอากรตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป

(11) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 205 มาตรา 206 มาตรา 242 มาตรา 243 มาตรา 244 มาตรา 245 มาตรา 246 มาตรา 247 และมาตรา 253 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 ไม่ว่าจะเป็ความผิดกรรมเดียวหรือหลายกรรมต่างกััน ที่มีหรือมีมูลค่าเชื่อว่ามีของกลางมูลค่าราคาของรวมค่าภาษีอากรทุกประเภทเข้าด้วยกันแล้วรวมเป็นเงินตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป หรือมีการนื้อค่าอากรหรือขอคืนค่าอากรโดยทุจริต รวมเป็นเงินค่าภาษีอากรทุกประเภทตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป

(12) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิต

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 186 มาตรา 202 มาตรา 203 มาตรา 204 และมาตรา 208 แห่งพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. 2560 ไม่ว่าจะเป็ความผิดกรรมเดียวหรือหลายกรรมต่างกััน ที่มีหรือมีมูลค่าเชื่อว่ามีมูลค่าสินค้าหรือรายรับของสถานบริการรวมเป็นเงินตั้งแต่สืบล้านบาทขึ้นไป หรือมีปริมาณยาสูบหรือยาเส้นน้ำหนักตั้งแต่หนึ่งล้านกรัมขึ้นไป หรือมีปริมาณสุราตั้งแต่ห้าพันลิตรขึ้นไป

(13) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 12 มาตรา 14 และมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศของประเทศด้านความมั่นคงและบริการภาครัฐที่สำคัญ ด้านการเงิน

ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม ด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ ด้านพลังงานและสาธารณสุขโลก หรือด้านสาธารณสุข หรือกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งความผิดดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง

(14) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 34 มาตรา 35 มาตรา 36 มาตรา 37 มาตรา 38 และมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 ที่เป็นการกล่าวหานิติบุคคลหรือคนต่างด้าวซึ่งมีสินทรัพย์ตามงบแสดงฐานะการเงินรวมกันตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป

(15) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 52 มาตรา 53 มาตรา 54 มาตรา 55 และมาตรา 56 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ที่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังนี้

- ก. มีเจ้าหน้าที่ของรัฐมาเกี่ยวข้อง หรือมีความเชื่อมโยงกับต่างประเทศ
- ข. ได้รับคำร้องขอจากหน่วยงานภาครัฐ
- ค. สถานประกอบการมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้มีอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้อง
- ง. มีตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนการกระทำผิดตั้งแต่ห้าสิบคนขึ้นไป
- จ. มีรายได้หรือเงินหมุนเวียนในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์มากกว่าหนึ่งแสนบาทต่อวัน
- ฉ. ผู้กระทำความผิดที่มีลักษณะต่อเนื่อง เป็นเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- ช. มีการกระทำในลักษณะเปิดเป็นสถานบริการที่มีขนาดใหญ่ เปิดทำการอย่างเห็นได้ชัดโดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย

(16) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยแร่

- ก. มีคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 159 แห่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 ที่เป็นการกระทำต่อแร่ปริมาณตั้งแต่ห้าพันตันขึ้นไป หรือเป็นเนื้อที่รวมกันตั้งแต่ห้าสิบไร่ขึ้นไป หรือมูลค่าของแร่รวมกันตั้งแต่สิบล้านบาทขึ้นไป
- ข. คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 163 แห่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 ที่มีการซื้อขาย ครอบครอง เก็บ หรือขนแร่ปริมาณตั้งแต่ห้าสิบตันขึ้นไป หรือมูลค่าของแร่รวมกันตั้งแต่ห้าสิบล้านบาทขึ้นไป

ค. คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 166 แห่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 ที่ปรากฏว่าแร่ที่มีการฝ่าฝืนประกาศตามกฎหมายมีปริมาณตั้งแต่ห้าลิบตันขึ้นไป หรือมูลค่าของแร่รวมกันตั้งแต่ห้าลิบล้านบาทขึ้นไป

ง. คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 169 และมาตรา 170 แห่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นวงกว้างมีเนื้อที่รวมกันตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือจำนวนคนในพื้นที่ดังกล่าวมีจำนวนตั้งแต่หนึ่งร้อยคนขึ้นไป

(17) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงิน

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 121 มาตรา 132 มาตรา 139 มาตรา 140 มาตรา 141 มาตรา 142 มาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 145 มาตรา 146 มาตรา 147 มาตรา 148 มาตรา 149 และมาตรา 150 แห่งพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(18) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 74 มาตรา 75 มาตรา 76 และมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่า มีมูลค่าวัตถุอันตรายตั้งแต่สิบล้านบาทขึ้นไป หรือมีจำนวนผู้เสียหายตั้งแต่หนึ่งร้อยคนขึ้นไป

(19) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

ก. คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 47 เฉพาะความผิดตามมาตรา 23 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่า มีมูลค่าความเสียหายตั้งแต่ห้าสิบล้านบาทขึ้นไป

ข. คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีการบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่ามีเนื้อที่ตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือการบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่าที่ได้มีการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยมีขอบด้วยกฎหมายมีเนื้อที่รวมกันตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือคดีที่มีมูลค่าความเสียหายตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป ทั้งนี้ ตามราคาประเมินที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ประเมิน

(20) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้

ก. คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 69 แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่า มีมูลค่าความเสียหายเป็นไม้สักหรือไม้พะยูงที่มีปริมาตรตั้งแต่ห้าสิบลูกบาศก์เมตรขึ้นไป

ข. คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 72 ตรี แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีการบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่ป่ามีเนื้อที่ตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือการบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่ป่าที่ได้มีการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยมีขอบด้วยกฎหมายมีเนื้อที่รวมกันตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือคดีที่มีมูลค่าความเสียหายตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป ทั้งนี้ ตามราคาประเมินที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ประเมิน

ค. คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 73 เฉพาะความผิดตามมาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามิมูลค่าความเสียหายเป็นไม้สักหรือไม้พะยูงที่มีปริมาตรตั้งแต่ห้าสิบลูกบาศก์เมตรขึ้นไป

(21) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตาม มาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีการบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติมีเนื้อที่ตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือการบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้มีการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยมีขอบด้วยกฎหมายมีเนื้อที่รวมกันตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือคดีที่มีมูลค่าความเสียหายตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป ทั้งนี้ ตามราคาประเมินที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ประเมิน

(22) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ที่มีการบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีเนื้อที่ตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือการบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่ได้มีการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยมีขอบด้วยกฎหมายมีเนื้อที่รวมกันตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือคดีที่มีมูลค่าความเสียหายตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป ทั้งนี้ ตามราคาประเมินที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ประเมิน

(23) คดีความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดิน

คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 108 และมาตรา 109 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีการบุกรุกยึดถือครอบครองที่ดินของรัฐที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามประมวลกฎหมายที่ดินมีเนื้อที่ตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือการบุกรุกยึดถือครอบครองที่ดินของรัฐที่ได้มีการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยมีขอบด้วยกฎหมายมีเนื้อที่รวมกันตั้งแต่หนึ่งร้อยไร่ขึ้นไป หรือคดีที่มีมูลค่าความเสียหายตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป ทั้งนี้ ตามราคาประเมินของกรมธนารักษ์

จุดแข็งหรือข้อดีของกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เป็นกฎหมายที่เป็นทั้งกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ โดยมีจุดแข็งหรือข้อดีที่สำคัญๆ¹⁹ ดังนี้

1) การกึ่งในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่มีลักษณะพิเศษ

การจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษมีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งเป็นการกระทำความผิดที่ซับซ้อนมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบเศรษฐกิจ ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรม ความมั่นคงของประเทศ การกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โดยมีการกำหนดลักษณะหรือประเภทของคดีที่เป็นคดีพิเศษ ซึ่งมีการกำหนดขอบเขตอำนาจในการดำเนินคดีของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ถือเป็นกลไกในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ ระหว่างอำนาจสอบสวนด้วยตนเองกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และอำนาจการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นการจัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน

2) การเป็นหน่วยบังคับใช้กฎหมาย

กรมสอบสวนคดีพิเศษสามารถบังคับใช้กฎหมายให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ ทำให้การอำนวยความสะดวกมีประสิทธิภาพและรวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น คดีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ที่ดิน เพิกถอนเอกสารสิทธิ์ที่ได้มาโดยมิชอบ แสวงประโยชน์จากทรัพยากร ทำให้หยุดยั้งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และได้สมบัติของชาติกลับคืน อันมีอาจประเมินค่าเป็นตัวเงินได้ มีการนำเทคโนโลยี การคิดค้นระบบสารสนเทศต่างๆ เข้ามาสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งทำให้เกิดความรวดเร็ว แม่นยำ เช่น DSI MAP ซึ่งได้รับรางวัลจากหลายหน่วย เป็นต้น

3) มีมาตรการพิเศษในการสืบสวนสอบสวน

(1) มีอำนาจในการค้นเคหสถานหรือสถานที่ใด โดยไม่ต้องมีหมายหรือคำสั่งของศาลและอำนาจในการขอข้อมูลเอกสารหลักฐานใดๆ กำหนดให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจ ดังนี้²⁰

ก. เข้าไปในเคหสถาน หรือสถานที่ใดๆ เพื่อตรวจค้น เมื่อมีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีบุคคลที่มีเหตุสงสัยว่ากระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษหลบซ่อนอยู่ หรือมีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ประกอบกับมีเหตุอันควรเชื่อว่าเป็นเนื่องจาก

¹⁹ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. การสำรวจความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อผลงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ประจำปี 2558. หน้า 29-37.

²⁰ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 24

การเน้นย้ำว่าจะเอาหมายค้นมาได้บุคคลนั้นจะหลบหนีไป หรือทรัพย์สินนั้นจะถูกโยกย้าย ซุกซ่อน ทำลายหรือทำให้เปลี่ยนสภาพไปจากเดิม

ข. ค้นบุคคล หรือยานพาหนะที่มีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีทรัพย์สิน ซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิด ที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

ค. มีหนังสือสอบถามหรือเรียกให้สถาบันการเงินส่วนราชการ องค์กร หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา

ง. มีหนังสือสอบถาม หรือเรียกบุคคลใดๆ มาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจง เป็นหนังสือหรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา

จ. ยึด หรืออายัดทรัพย์สินที่ค้นพบ หรือที่ส่งมาดังกล่าวไว้ใน (ก) (ข) (ค) และ (ง)

(2) อำนาจในการดัดฟังทางโทรศัพท์และการได้มาซึ่งข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า เอกสารหรือข้อมูลข่าวสารอื่นใดซึ่งส่งทางไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ในการสื่อสารสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยี สารสนเทศใดถูกใช้หรืออาจถูกใช้ เพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษซึ่งได้รับอนุมัติจากอธิบดีเป็นหนังสือจะยื่นคำขอฝ่ายเดียวต่ออธิบดีผู้พิพากษา ศาลอาญาเพื่อมีคำสั่งอนุญาตให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารดังกล่าวก็ได้²¹

(3) อำนาจจัดทำเอกสารในการเข้าไปแฝงตัวในองค์กรหรือกลุ่มบุคคลใด²²

โดยในกรณีจำเป็นและเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการสืบสวนสอบสวน อธิบดีหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจให้บุคคลใด จัดทำเอกสารหรือหลักฐานใดขึ้น หรือเข้าแฝงตัวในองค์กร หรือกลุ่มคนใด เพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวน ซึ่งการกระทำดังกล่าวให้ถือว่าเป็นการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน สามารถใช้วิธีการปลอมตัวหรือแฝงตัวเข้าไปปะปนกับกลุ่มอาชญากรเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดี

การดำเนินการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมหัวใจสำคัญอยู่ที่การสืบสวนสอบสวนหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของกลุ่มองค์กรอาชญากรรมในชั้นศาลตามกฎหมายให้ได้ และวิธีการสืบสวนสอบสวนที่จะใช้กับการกระทำความผิดในองค์กรอาชญากรรมไม่อาจใช้

²¹ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 25

²² พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 27

วิธีการสืบสวนสอบสวนตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั่วไปเพียงอย่างเดียวได้ เนื่องจากโดยลักษณะของการกระทำความผิดขององค์กรอาชญากรรมนั้นมีความแตกต่างจากการกระทำความผิดอาญาโดยทั่วไป กล่าวคือ องค์กรอาชญากรรมเป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรที่มีความเชี่ยวชาญในการกระทำความผิดหลายรูปแบบ อีกทั้งมีเงินทุนสูง และได้มีระบบองค์กรป้องกันที่ดี เพื่อมิให้ถูกล้มล้างหรือจับกุมได้ โดยมีเส้นสายหรือมีการสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง นักการเมือง นักธุรกิจ ซึ่งทำให้การดำเนินการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมนี้ ถือได้ว่าเป็นเรื่องยากในบรรดาการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิดทั้งปวง ซึ่งบทบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการใช้วิธีการพิเศษเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารหรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิดโดยเฉพาะในองค์กรอาชญากรรม

ในทางปฏิบัติคดีอาญาบางคดี เจ้าพนักงานตำรวจอาจส่งสายสืบ ล่อซื้อ หรือปลอมตัว เข้าไปในกลุ่มผู้กระทำความผิด เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน แต่ก็ไม่มีมาตรการทางกฎหมายรับรองการกระทำดังกล่าวอย่างชัดเจน ซึ่งมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการแฝงตัวของพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เป็นมาตรการที่ส่งเสริมให้การได้มาซึ่งพยานหลักฐานในคดีอาญาที่มีความพิเศษ ที่สลับซับซ้อน และมีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมกระทำได้โดยสะดวกและเปิดกว้างมากขึ้น เนื่องจากรูปแบบและลักษณะของการกระทำความผิดในองค์กรอาชญากรรมจะรวมตัวกันอย่างไวเนื้อเชื่อใจ มีระบบบริหารจัดการองค์กรอย่างเคร่งครัด และมีการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน มีเส้นสายในวงการต่างๆ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญากับองค์กรอาชญากรรมเป็นเรื่องที่ยากที่สุด ในบรรดาคดีอาญาทุกประเภทหากไม่มีการแฝงตัวเข้าไปในกลุ่มองค์กรอาชญากรรม ก็ยากที่จะรู้ถึงแผนการขั้นตอนหรือกระบวนการการกระทำความผิด และการหาพยานหลักฐานในการกระทำความผิด และเพียงการดักฟังหรือการสืบสวนจากภายนอกอาจไม่ได้ข้อมูลที่เป็นหลักฐานได้มากพอ ที่จะดำเนินการกับผู้กระทำความผิดได้ และในบางกรณีถึงแม้จะแฝงตัวเข้าไปในองค์กรอาชญากรรมยังยากที่จะทราบถึงผู้กระทำความผิดระดับหัวหน้าองค์กร เนื่องจากองค์กรอาชญากรรมมักตัดตอนการกระทำความผิดตั้งแต่ผู้ลงมือปฏิบัติระดับล่างการที่มีกฎหมายรองรับการแฝงตัวหรือการทำพยานหลักฐานใดเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดขององค์กรอาชญากรรม จะเป็นการเพิ่มความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานว่า การทำเอกสารหรือหลักฐานใดหรือการแฝงตัวเข้าไปในองค์กรอาชญากรรมเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนคดีของตนจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายซึ่งส่งผลให้พยานหลักฐานที่ได้จากการแฝงตัวดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายและรับฟังในชั้นศาลได้

นอกจากนี้ยังมีตัวช่วยให้การปฏิบัติงานด้านการสืบสวนสอบสวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงมีอำนาจดังต่อไปนี้

1) อำนาจในการให้มีการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษระหว่างหน่วยงานของรัฐ²³

ตามมาตรา 22 วรรคหนึ่งนี้ ผู้มีอำนาจในการออกข้อบังคับเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษระหว่างหน่วยงานของรัฐกับกรมสอบสวนคดีพิเศษ คือคณะกรรมการคดีพิเศษ (กคพ.) โดยมีอำนาจออกข้อบังคับในการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษ ดังต่อไปนี้

(1) วิธีปฏิบัติระหว่างหน่วยงานเกี่ยวกับการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ การดำเนินการเกี่ยวกับหมายเรียกและหมายอาญา การจับ การควบคุม การขัง การค้น หรือการปล่อยชั่วคราว การสืบสวน การสอบสวน การเปรียบเทียบปรับ การส่งมอบคดีพิเศษ และการดำเนินการอื่นเกี่ยวกับคดีอาญาในระหว่างหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญา

(2) ขอบเขตความรับผิดชอบของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เจ้าพนักงานอื่นของรัฐ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ในการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ ทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐแต่ละแห่ง ความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน ผลกระทบของการกระทำความผิด และประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญาได้อย่างทั่วถึง ในการนี้อาจกำหนดให้กรณีใดต้องดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยก็ได้

(3) การแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามคดีพิเศษ

(4) การสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ

ส่วนมาตรา 22 วรรคท้าย กล่าวถึงกรณีที่พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่นพนักงานสอบสวนตำรวจหรือพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง ได้ทำการสอบสวนคดีอาญาเรื่องใดไปแล้ว แต่ต่อมาปรากฏว่าคดีนั้นเป็นคดีพิเศษ ในทางปฏิบัติจะมีการส่งมอบสำนวนการสอบสวนคดีดังกล่าว คือพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้ทำการสอบสวนไปแล้ว ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งผลของกฎหมายคือให้ถือว่าสำนวนการสอบสวนที่ส่งมอบนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวนคดีพิเศษ คือนำพยานหลักฐานนั้นมาใช้ในคดีพิเศษได้มาเสียไป ไม่ต้องสอบสวนซ้ำ ตัวอย่างเช่น คือคดีแชร์แม่หม้าย ซึ่งเริ่มต้นทำการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ แต่ต่อมากรมสอบสวนคดีพิเศษได้รับเป็นคดีพิเศษ ก็ได้มีการส่งมอบโอนการสอบสวนให้แก่กรมสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีพิเศษ

²³ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 22

2) อำนาจในการขอความช่วยเหลือหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ²⁴

ในการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษอาจขอให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนหรือเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้ตามความเหมาะสม

ให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐตามวรรคหนึ่งให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน หรือเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ตามสมควรแก่กรณี โดยได้รับค่าใช้จ่ายหรือค่าตอบแทนอื่นใด ที่จำเป็นในการช่วยเหลือ สนับสนุน หรือเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้การดำเนินงานตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มาตรา 22/1 เป็นตัวช่วยในการทำงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ เป็นเครื่องมือในการสนธิกำลัง บูรณาการ ทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ตลอดจนหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของรัฐ เพื่อทำให้เกิดการปฏิบัติการเชิงรุกต่ออาชญากรรมที่เป็นคดีพิเศษ ซึ่งในการบังคับใช้กฎหมายมีพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นแกนหลัก กรมสอบสวนคดีพิเศษจึงอาจขอให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน หรือเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้ตามความเหมาะสม โดยได้รับค่าใช้จ่ายหรือค่าตอบแทนที่จำเป็นในการช่วยเหลือดังกล่าว เช่น ในการปิดล้อมหรือตรวจค้นสถานที่ ที่มีบริเวณกว้างใหญ่ไพศาล ซึ่งเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษมีกำลังไม่เพียงพอ ไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง กรมสอบสวนคดีพิเศษอาจมีการขอให้หน่วยงานอื่นส่งกำลังเจ้าหน้าที่มาร่วมบูรณาการให้ความช่วยเหลือ โดยกรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นผู้รับผิดชอบในการจ่ายค่าตอบแทนสำหรับการนั้น

3) การขอที่ปรึกษาพิเศษ²⁵ กรณีการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษในคดีที่มีเหตุจำเป็นต้องใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นพิเศษ อธิบดีอาจแต่งตั้งบุคคลซึ่งมีความรู้ความชำนาญในด้านนั้นเป็นที่ปรึกษาคดีพิเศษได้

ให้ที่ปรึกษาคดีพิเศษได้รับค่าตอบแทนตามที่กำหนดในระเบียบของกระทรวงยุติธรรม โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

ที่ปรึกษาพิเศษ หมายความว่า ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นพิเศษ สามารถที่จะให้คำปรึกษาหรือใช้ความรู้ความสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

พนักงานสอบสวนคดีพิเศษฝ่ายเดียวไม่สามารถรอบรู้ได้ทุกเรื่อง โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับอาชญากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่มีความรู้ความชำนาญพิเศษเข้ามาร่วมมือกัน ทำการสอบสวนเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะโดยหลักแล้วการค้นหา

²⁴ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 22/1

²⁵ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 30

พยานหลักฐานก็เพื่อมุ่งประโยชน์ให้พยานหลักฐานเหล่านั้นมีความน่าเชื่อถือได้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักการรับฟังพยานหลักฐานของศาลในคดีอาญาว่า ศาลจะไม่ลงโทษผู้กระทำผิดถ้าพยานหลักฐานไม่มั่นคงชัดเจน จุดประสงค์ของการสอบสวนคดีพิเศษคือการแสวงหาพยานหลักฐาน

เมื่อมีหลักการเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องจัดระบบการสอบสวนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้พยานแวดล้อมเหล่านั้นมีน้ำหนักเพียงพอให้ศาลรับฟัง เนื่องจากคดีที่มีแต่พยานแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นคดีมีอิทธิพลหรือคดีองค์กรอาชญากรรม ซึ่งเป็นคดียุ่งยากซับซ้อนในการแสวงหาพยานหลักฐาน และไม่มีประจักษ์พยานเพราะผู้กระทำผิดสามารถทำลายพยานหลักฐานได้โดยง่าย จึงเป็นการยากที่พนักงานสอบสวนเพียงฝ่ายเดียวจะแสวงหาพยานหลักฐานมาให้ศาลเชื่อได้ จึงต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมทำการสอบสวน เพื่อพิสูจน์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และอื่นๆ โดยผู้เชี่ยวชาญจะต้องเข้าทำการสอบสวนตั้งแต่เมื่อคดีเกิดขึ้น

4) การให้มีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารสอบสวนร่วมหรือมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ²⁶ ในกรณีที่ กคพ. เห็นว่า เพื่อประสิทธิภาพในการปราบปรามการกระทำความผิดคดีพิเศษ กคพ. จะให้ความเห็นชอบให้คดีพิเศษคดีหนึ่งคดีใดหรือคดีประเภทใดต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหาร แล้วแต่กรณี มาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ขั้นเริ่มการสอบสวน แล้วแต่กรณี ก็ได้ เว้นแต่การสอบสวนคดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ค) หรือ (ง) ต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทุกคดี ทั้งนี้ การสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันดังกล่าว ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กคพ. กำหนด

5) การให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานอื่นมาปฏิบัติหน้าที่ในกรมสอบสวนคดีพิเศษ²⁷ เพื่อช่วยเหลือในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ รัฐมนตรีอาจเสนอนายกรัฐมนตรี ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลมีคำสั่งตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานอื่นมาปฏิบัติหน้าที่ในกรมสอบสวนคดีพิเศษเพื่อช่วยเหลือในการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษนั้น ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐตามวรรคหนึ่งเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ สำหรับการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษที่ได้รับการแต่งตั้ง

²⁶ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 32

²⁷ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 33

6) อำนาจพกพาอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด²⁸

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้กรมสอบสวนคดีพิเศษได้รับยกเว้นไม่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน ปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธ และกฎหมายว่าด้วยการควบคุมยุทธภัณฑ์เช่นเดียวกับราชการทหาร และตำรวจตามกฎหมายดังกล่าว ทั้งนี้ การมีและใช้อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง สิ่งเทียมอาวุธปืน และยุทธภัณฑ์ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

7) อำนาจในการใช้เงินเพื่อสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ²⁹

มาตรา 31 ค่าใช้จ่ายสำหรับการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษและวิธีการเบิกเงินทดรองจ่ายให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

การสืบสวนและสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

จากการสืบสวนและสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น คณะทำงานตามโครงการการศึกษาเรื่อง การสำรวจความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อผลงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษตามคำสั่งกรมสอบสวนคดีพิเศษที่ 269/2558 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2558 ได้กำหนดกระบวนการสืบสวนและกระบวนการสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษ³⁰ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2.1

²⁸ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 29

²⁹ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 31

³⁰ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. การสำรวจความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อผลงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

ตารางที่ 2.1 กระบวนการสืบสวนและกระบวนการสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

กระบวนการสืบสวน	กระบวนการสอบสวน
1. การรับคำร้องทุกข์/คำกล่าวโทษ/การรับแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญา	1. การรับเป็นคดีพิเศษ
2. การแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเบื้องต้น เช่น การออกหมายเรียกหน่วยงานหรือบุคคลมาให้ถ้อยคำหรือมอบเอกสาร รวมถึงการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน เป็นต้น	2. การสอบสวนปากคำผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย และพยาน
3. การบันทึกถ้อยคำผู้ที่เกี่ยวข้อง	3. การรวบรวมพยานหลักฐานตามกฎหมาย เช่น การออกหมายเรียก การเข้าตรวจ การค้นและยึด เป็นต้น
4. การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	4. การบูรณาการและการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การสนธิกำลัง เป็นต้น
5. การพิจารณาทำความเข้าใจและสรุปรายงานการสืบสวน	5. การมีพนักงานอัยการ/อัยการทหารร่วมสอบสวน หรือการมีบุคคลซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษาคดีพิเศษ
6. การแจ้งความคืบหน้า/ผลการดำเนินงาน	6. การใช้อำนาจพิเศษตามกฎหมาย เช่น การค้นโดยไม่มีหมาย การดักฟัง และการแฝงตัว เป็นต้น
	7. การดำเนินการเกี่ยวกับผู้ต้องหา เช่น การออกหมายจับ การขัง และการปล่อยชั่วคราว เป็นต้น
	8. การดำเนินการสอบสวนตามหลักสิทธิมนุษยชน
	9. การคุ้มครองพยานในคดีอาญาที่เป็นคดีพิเศษและที่มีการร้องขอให้ดำเนินการ
	10. การพิจารณาทำความเข้าใจและสรุปรายงานการสอบสวน
	11. การส่งสำนวนการสอบสวนคดีพิเศษให้หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องตามกฎหมาย
	12. การแจ้งความคืบหน้า/ผลการดำเนินงาน

ที่มา: กรมสอบสวนคดีพิเศษ (2559 : 38)

5.2 อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

5.2.1 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงได้ เว้นแต่ในคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ³¹ โดยพนักงานสอบสวนต้องเริ่มสอบสวนคดีเพื่อทราบเรื่องการกระทำผิด เมื่อทราบเรื่องการกระทำผิดแล้ว พนักงานสอบสวนต้องเริ่มการสอบสวนโดยไม่ชักช้า การสอบสวนไม่จำเป็นต้องกระทำต่อหน้าผู้ต้องหา³² ซึ่งพนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสรุปได้ดังนี้

1) รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา³³

2) มีอำนาจในการตรวจ กล่าวคือ ตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้เสียหายยินยอม อำนาจในการตรวจตัวผู้ต้องหา การตรวจตัวผู้เสียหายหรือตรวจตัวผู้ต้องหา หากผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาเป็นหญิง ให้จัดให้เจ้าพนักงานซึ่งเป็นหญิงหรือให้หญิงอื่นเป็นผู้ตรวจ ในการตรวจตัวผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาจะขออนุญาตใครมาช่วยในการตรวจก็ได้ ตรวจสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ทำภาพถ่าย แผนที่ หรือภาพวาด จำลองหรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้า บันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งน่าจะกระทำให้เกิดความเสียหายขึ้น³⁴

3) มีอำนาจค้น กล่าวคือ ค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิดหรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้³⁵

4) อำนาจออกหมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่จำเป็นต้องมาเอง เมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้วให้ถือเสมือนว่าได้ปฏิบัติตามหมาย³⁶

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 121

³² สรวินัญ ไชยภักดี. บทบาทพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547:

ศึกษามาตรา 32. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. 2556. หน้า 15-31

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 132 (1)

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 132 (2)

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 132 (3)

5) มีอำนาจยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมาตาม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 132 (2) และ (3) ³⁷

6) มีอำนาจออกหมายเรียกผู้เสียหายหรือบุคคลใดซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดีให้มาพบและถามปากคำ³⁸

7) อำนาจสอบผู้ต้องหา³⁹ รายละเอียดดังนี้

(1) เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเองหรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดา มารดา อายุ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ การแจ้งข้อหาจะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา

(2) การถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใดๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเกียรติ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างไรๆ ในเรื่องที่ต้องหา

8) อำนาจตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใดๆ ในกรณีจำเป็นต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใดๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์⁴⁰

9) อำนาจอื่นๆ ของพนักงานสอบสวน เช่น

(1) อำนาจสั่งมิให้ผู้ใดออกจากสถานที่นั้นชั่วคราว⁴¹

(2) พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหาแต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา⁴²

³⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 132 (4)

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134 มาตรา 135

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131/1

⁴¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 137

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 138

(3) มีหน้าที่บันทึกการสอบสวนตามหลักทั่วไปว่าด้วยการสอบสวน และรวบรวมเอกสารทั้งหลายเพื่อเข้าสำนวน มีหน้าที่จัดทำบันทึกรายชื่อพยานบุคคล พร้อมทั้งอยู่ และสถานที่ติดต่อ หมายเลขโทรศัพท์หรือช่องทางอื่นที่ใช้ในการติดต่อพยานเหล่านั้น⁴³

(4) พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้เจ้าพนักงานอื่นทำการแทน ดังนี้

ก. การใดในการสอบสวนอยู่นอกเขตอำนาจของตนมีอำนาจส่งประเด็น ไปให้พนักงานสอบสวน ซึ่งมีอำนาจทำการจัดการได้

ข. การใดเป็นสิ่งที่เล็กน้อยในการสอบสวนที่กฎหมายมิได้เจาะจง ให้ทำด้วยตนเอง ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตน ไม่ว่าทำเองหรือจัดการตามประเด็น มีอำนาจสั่งให้ ผู้ได้บังคับบัญชาทำแทนได้

(5) มีอำนาจชั้นสูตรพลิกศพ⁴⁴

(6) การดำเนินการอื่นเกี่ยวกับการสอบสวน

ก. การนำผู้ต้องหาทำแผนที่เกิดเหตุเพื่อประกอบคำรับสารภาพ

ข. การตรวจสอบประวัติพิมพ์มือผู้ต้องหาว่าเคยต้องโทษคดีอาญา มาก่อนหรือไม่

ค. การยื่นคำร้องขอฝากขังเพื่อขอให้ศาลออกหมายขังระหว่างสอบสวน

ง. การที่ศาลชั้นต้นสั่งอนุญาตให้ฝากขังผู้ต้องหาของเจ้าพนักงานสอบสวนที่สองครั้ง โดยที่ผู้ต้องหาได้คัดค้านประการใดนั้น เป็นคำสั่งที่ชอบด้วย ป.วิ.อ. ม. 37 วรรคสี่ แม้ต่อมาภายหลังจะปรากฏตามผู้ต้องหาอ้างว่าผู้ต้องหาถูกทำร้ายขู่เข็ญให้รับสารภาพ มาก่อนหน้านั้นก็ไม่มีผลทำให้คำสั่งอนุญาตให้ฝากขังที่ชอบด้วยกฎหมายต้องกลับกลายเป็นไม่ชอบ ด้วยกฎหมายไปไม่ ผู้ต้องหาชอบที่จะดำเนินคดีแก่ผู้ที่ทำร้ายตนตามสิทธิที่มีอยู่ ส่วนคำรับสารภาพ ของผู้ต้องหาจะรับฟังได้หรือไม่เพียงใดนั้นเป็นเรื่องที่ต้องวินิจฉัยในชั้นพิจารณาของศาลไม่มีเหตุ เพิกถอนคำสั่งอนุญาตให้ฝากขังทั้งสองครั้ง (คำพิพากษาศาลฎีกา 350/2542)

อำนาจทำความเข้าใจในคดี

ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เมื่อพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วก็จะทำความเข้าใจพร้อมส่งสำนวนมายังพนักงานอัยการ สำนักงานคดีพิเศษ สำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อพิจารณาสั่งคดี เมื่อพนักงานอัยการ สำนักงานคดีพิเศษ ได้รับสำนวนดังกล่าวแล้ว ก็จะทำการพิจารณาสั่งคดีตามอำนาจหน้าที่ โดยอาจจะสั่งฟ้อง หรือไม่ฟ้อง หรือสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมได้ โดยการพิจารณาวินิจฉัยคดีที่เป็นคดีพิเศษนั้น ก็จะเป็นไป

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 139

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 129

ตามหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ส่วนการดำเนินกระบวนการพิจารณา ในชั้นศาลบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มิได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษ ดังนั้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นจึงต้องดำเนินการเช่นเดียวกับคดีอาญาทั่วไป รวมถึงการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์ ฎีกาคด้วย⁴⁵ สรุปการสังคิตตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา และการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดงานคดีพิเศษ ดังนี้

1) จำนวนคดีที่ไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผิด⁴⁶

ให้คณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทำการสืบสวนสอบสวนมีกำหนด 1 ปี นับแต่วันออกเลขสำนวนคดีพิเศษ เมื่อคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทำการสืบสวนสอบสวน ครบระยะเวลาที่กำหนดแล้วยังไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผิดเห็นควรงดการสอบสวน ให้หัวหน้า คณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเสนอสำนวนการสอบสวนภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ครบกำหนด พร้อมความเห็นผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับไปยังอธิบดีเพื่อพิจารณาและดำเนินการตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 ต่อไป และกรณีมีความจำเป็นต้องทำการสืบสวนสอบสวน เกินระยะเวลาที่กำหนดไว้ ให้หัวหน้าคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเสนอขออนุมัติขยายระยะเวลา การสืบสวนสอบสวนผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับไปยังอธิบดีก่อนครบกำหนดไม่น้อยกว่า 7 วัน⁴⁷

2) จำนวนคดีที่รู้ตัวผู้กระทำผิด⁴⁸

(1) คดีที่รู้ตัวผู้กระทำผิดแต่เรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ให้คณะพนักงาน สอบสวนคดีพิเศษทำการสืบสวนสอบสวนมีกำหนด 1 ปี นับแต่วันออกเลขสำนวนคดีพิเศษ เมื่อคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทำการสืบสวนสอบสวนครบระยะเวลาที่กำหนดแล้วยังไม่สามารถ นำตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีได้ โดยได้รวบรวมพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้วให้หัวหน้าคณะพนักงาน สอบสวนคดีพิเศษเสนอสำนวนการสอบสวนภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ครบกำหนดพร้อมความเห็น ผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับไปยังอธิบดีเพื่อพิจารณาและดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญามาตรา 141 ต่อไป หากกรณีมีความจำเป็นต้องทำการสืบสวนสอบสวนเกินระยะเวลา

⁴⁵ วงศ์สกุล กิตติพรหมวงศ์. ปัญหาทางกฎหมายในการสอบสวนคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวน คดีพิเศษ พ.ศ.2547 ใน *หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 14* วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ.2553. หน้า 34-35

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 140

⁴⁷ ระเบียบกรมสอบสวนคดีพิเศษว่าด้วยการบริหารงานคดีพิเศษ พ.ศ. 2562 ข้อ 30 (1)

⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 141 มาตรา 142

ที่กำหนดไว้ ให้หัวหน้าคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเสนอขออนุมัติขยายระยะเวลาการสืบสวนสอบสวนผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับไปยังอธิบดีก่อนครบกำหนดไม่น้อยกว่า 7 วัน⁴⁹

(2) คดีที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราวให้คณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทำการสืบสวนสอบสวนให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา 3 เดือน นับแต่วันแรกที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว เมื่อทำการสอบสวนเสร็จสิ้นภายในกำหนดแล้ว ให้หัวหน้าคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเสนอสำนวนการสอบสวนภายใน 15 วัน นับแต่วันที่สอบสวนเสร็จสิ้นพร้อมความเห็นผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับไปยังอธิบดีเพื่อพิจารณาและดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 ต่อไป หากมีเหตุจำเป็นไม่อาจทำการสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้หัวหน้าคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมเหตุแห่งความจำเป็นและความเห็นเพื่อขออนุมัติขยายระยะเวลาการสอบสวนผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับไปยังอธิบดีก่อนครบกำหนดไม่น้อยกว่า 7 วัน อธิบดีอนุมัติให้ขยายระยะเวลาสอบสวนได้ครั้งละไม่เกิน 1 เดือน รวมแล้วต้องไม่เกิน 6 เดือน⁵⁰

(3) คดีที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือถูกฝากขังไว้ในระหว่างการสอบสวนให้คณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทำการสอบสวนให้เสร็จสิ้นก่อนวันครบกำหนดคัดฟ้องหรือฝากขังตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยให้หัวหน้าคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษรีบสรุปสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับไปยังอธิบดีเพื่อพิจารณาก่อนวันครบกำหนดคัดฟ้องหรือฝากขังไม่น้อยกว่า 7 วัน⁵¹

(4) คดีที่ได้แจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหาแล้ว แต่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษไม่ได้ควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ ให้คณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทำการสืบสวนสอบสวนมีกำหนด 1 ปี นับแต่วันออกเลขสำนวนคดีพิเศษ เมื่อทำการสอบสวนเสร็จสิ้นภายในกำหนดแล้ว ให้หัวหน้าคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเสนอสำนวนการสอบสวนภายใน 15 วัน นับแต่วันสอบสวนเสร็จสิ้นพร้อมความเห็นผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับไปยังอธิบดีเพื่อพิจารณาและดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 ต่อไป⁵²

3) ในระหว่างการสอบสวนคดีพิเศษ หากมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้และมีเหตุตามมาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่จะงดการสอบสวนได้ เมื่อได้เสนอและอธิบดีมีคำสั่งให้งดการสอบสวนแล้ว ให้สำเนา

⁴⁹ ระเบียบกรมสอบสวนคดีพิเศษว่าด้วยการบริหารงานคดีพิเศษ พ.ศ. 2562 ข้อ 30 (2)

⁵⁰ ระเบียบกรมสอบสวนคดีพิเศษว่าด้วยการบริหารงานคดีพิเศษ พ.ศ. 2562 ข้อ 30 (3)

⁵¹ ระเบียบกรมสอบสวนคดีพิเศษว่าด้วยการบริหารงานคดีพิเศษ พ.ศ. 2562 ข้อ 30 (4)

⁵² ระเบียบกรมสอบสวนคดีพิเศษว่าด้วยการบริหารงานคดีพิเศษ พ.ศ. 2562 ข้อ 30 (5)

คำสั่งดังกล่าวแจ้งกองบริหารคดีพิเศษทราบ และให้กองบริหารคดีพิเศษจำหน่ายเลขสำนวน การสอบสวนคดีพิเศษดังกล่าวออกจากสารบบชั่วคราว และเมื่อหมดเหตุของการสอบสวนตามมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ให้เสนออธิบดีสั่งให้มีการสอบสวนคดีพิเศษต่อไป⁵³

5.2.2 ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มีลักษณะเป็นกฎหมาย วิธีสบัญญัติ กล่าวคือ ว่าด้วยขั้นตอนและกระบวนการในการดำเนินคดีอาญากับคดีพิเศษ ที่เพิ่มเติม เครื่องมือในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาจากที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา หลายประการ โดยมีมิติในลักษณะเป็นกฎหมายในเชิงของการบริหารงานคดี กล่าวคือ เป็นกฎหมายกลาง ที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการสนธิกำลังและบูรณาการทั้งภายในและภายนอกของกรมสอบสวน คดีพิเศษ ตลอดจนหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอื่นของรัฐ เพื่อทำให้เกิดการปฏิบัติการเชิงรุก ต่ออาชญากรรมที่เป็นคดีพิเศษ ซึ่งในการบังคับใช้กฎหมายจะมีพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เป็นแกนหลัก โดยมีเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นผู้ช่วย ดังนั้นการที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะบังคับ ใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพเที่ยงธรรมและสามารถให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษซึ่งมีอยู่ จำนวนน้อยและต้องรับผิดชอบอาชญากรรมพิเศษทั่วประเทศสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่ถูกกดดันหรือแทรกแซงจากผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหารประเทศในฝ่ายการเมือง พระราชบัญญัติ การสอบสวนคดีพิเศษ พ. ศ. 2547 จึงได้กำหนดให้มีพนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจหน้าที่ ในการปฏิบัติงาน⁵⁴ ดังนี้

1) อำนาจในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ⁵⁵

ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ มีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ และในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษดังกล่าวให้ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษและเป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้ เจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมาย ทั้งนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ

⁵³ ระเบียบกรมสอบสวนคดีพิเศษว่าด้วยการบริหารงานคดีพิเศษ พ.ศ. 2562 ข้อ 36 ข้อ 37

⁵⁴ ปันท์พิศิษฐ์ วิศาลเสถียร. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของอัยการ และพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ. หน้า 15-22

⁵⁵ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 23

เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

2) อำนาจในการสืบสวนก่อนเป็นคดีพิเศษ⁵⁶

ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าคดีความผิดทางอาญาใดเป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสืบสวนได้ หรือในกรณีที่อธิบดีเห็นสมควรเสนอให้ กคพ. มีมติให้คดีความผิดทางอาญาใดเป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2) อธิบดีจะสั่งให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษแสวงหาพยานหลักฐานเบื้องต้นเพื่อนำเสนอ กคพ. ก็ได้

3) อำนาจในการค้นเคหสถานหรือสถานที่ใด โดยไม่ต้องมีหมายหรือคำสั่งของศาล⁵⁷ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย

(1) เข้าไปในเคหสถาน หรือสถานที่ใดๆ เพื่อตรวจค้น เมื่อมีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีบุคคลที่มีเหตุสงสัยว่ากระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษหลบซ่อนอยู่ หรือมีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ประกอบกับมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะเนื่องจากการเนิ่นช้ากว่าจะเอาหมายค้นมาได้บุคคลนั้นจะหลบหนีไป หรือทรัพย์สินนั้นจะถูกโยกย้าย ซุกซ่อน ทำลายหรือทำให้เปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิม

(2) ค้นบุคคล หรือยานพาหนะที่มีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

มาตรา 24 (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ ได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเข้าไปในเคหสถาน หรือสถานที่ใดๆ เพื่อตรวจค้นได้โดยไม่ต้องมีหมายค้น เมื่อมีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีบุคคลที่มีเหตุสงสัยว่ากระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษหลบซ่อนอยู่ หรือมีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ประกอบกับมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะเนื่องจากการเนิ่นช้ากว่าจะเอาหมายค้นมาได้บุคคลนั้นจะหลบหนีไป หรือทรัพย์สินนั้นจะถูกโยกย้าย ซุกซ่อน ทำลาย หรือทำให้เปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิม

เนื่องจากความผิดทางอาญาที่เป็นคดีพิเศษ การรวบรวมและการแสวงหาพยานหลักฐานถือได้ว่าเป็นงานที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษต้องปฏิบัติด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง และแม่นยำ หากพนักงานสอบสวนจะต้องขออนุญาตต่อศาลเพื่อขอหมายค้นและเข้าทำการตรวจ

⁵⁶ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 23/1

⁵⁷ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 24 (1) (2)

ค้นสถานที่ซึ่งเก็บข้อมูลอันเป็นพยานหลักฐานสำคัญนั้น ก็อาจเป็นการเน้นซ้ำเกินไป ทำให้ข้อมูลสำคัญถูกโยกย้ายหรือถูกทำลาย ก่อนที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะเข้าทำการตรวจค้นได้ เช่น ในความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดสามารถถูกทำลายได้ง่ายเพียงแค่คูปุ่มที่เครื่องคอมพิวเตอร์เท่านั้น ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เก็บไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์จะถูกทำลายทั้งหมด หรือในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ผู้กระทำอาจนำพยานหลักฐานคือ ยาเสพติด ไปทำลายทิ้ง หรือในความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงซึ่งมักเป็นความผิดที่เกี่ยวกับเอกสาร อันเป็นพยานวัตถุที่สำคัญ เนื่องจากผู้กระทำความผิดจะใช้เอกสารในการแสดงรายละเอียดในการหลอกลวงให้ประชาชนหลงเชื่อเอกสารดังกล่าว ก็สามารถทำลายได้โดยง่ายโดยการนำเอกสารเข้าเครื่องทำลายเอกสารเจ้าหน้าที่ที่ไม่สามารถติดตามหาเอกสารได้หรือหากติดตามได้ก็ไม่อาจทราบข้อความในเอกสารนั้น ดังนั้นพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 24 จึงบัญญัติให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถเข้าไปในเคหะสถานหรือสถานที่ใดๆ เพื่อทำการตรวจค้นโดยไม่ต้องมีหมายค้นได้

ซึ่งตามปกติการออกหมายค้นเป็นอำนาจของศาล โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดเหตุที่จะออกหมายค้น⁵⁸ ไว้ดังนี้

- (1) เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานประกอบการสอบสวนได้ส่วนมูลฟ้องหรือพิจารณา
- (2) เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยผิดกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ใช้หรือตั้งใจจะใช้ในการกระทำความผิด
- (3) เพื่อพบและช่วยบุคคลซึ่งได้ถูกหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย
- (4) เพื่อพบบุคคลซึ่งมีหมายให้จับ
- (5) เพื่อพบและยึดสิ่งของตามคำพิพากษาหรือตามคำสั่งศาล ในกรณีที่จะพบหรือจะยึดโดยวิธีอื่นไม่ได้แล้ว

ที่ร โหลฐาน⁵⁹ หมายความว่า สถานที่ต่างๆ ซึ่งมีใช้สาธารณสถานดังบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา สาธารณสถาน⁶⁰ หมายความว่า สถานที่ใดๆ ซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้ ดังนั้น ที่ร โหลฐาน จึงหมายถึง สถานที่ที่ประชาชนไม่มีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้

⁵⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 69

⁵⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (13)

⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 1 (3)

ปกติจะต้องกระทำการคืนได้ระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและตก เว้นแต่

(1) เมื่อลงมือคืนแต่ในเวลากลางวัน ถ้ายังไม่เสร็จจะคืนต่อไปในเวลา กลางคืนก็ได้

(2) ในกรณีฉุกเฉินอย่างยิ่ง หรือซึ่งมีกฎหมายอื่นบัญญัติให้คืนได้เป็น กรณีพิเศษ จะทำการคืนในเวลากลางคืนก็ได้

(3) การคืนเพื่อจับผู้ร้ายหรือผู้ร้ายสำคัญจะทำในเวลากลางคืนก็ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตพิเศษจากศาลตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

4) อำนาจในการขอข้อมูลเอกสารหลักฐานใดๆ⁶¹

กำหนดให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย

(1) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกให้สถาบันการเงิน ส่วนราชการ องค์กร หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา

(2) มีหนังสือสอบถาม หรือเรียกบุคคลใดๆ มาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจง เป็นหนังสือหรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา

(3) ยึด หรืออายัดทรัพย์สินที่ค้นพบ หรือที่ส่งมาดังกล่าวไว้ใน (1) (2) (3) และ (4) การใช้อำนาจตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษปฏิบัติตามข้อบังคับที่ กคพ. กำหนดเฉพาะ

การใช้อำนาจตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษปฏิบัติ ตามข้อบังคับที่ กคพ. กำหนด

5) อำนาจดักข้อมูลข่าวสาร⁶²

ในกรณีการกระทำความผิดโดยองค์กรอาชญากรรม สำหรับความผิด เกี่ยวกับยาเสพติดหรือความผิดอื่นๆ นั้น ข้อมูลต่างๆ ที่ใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี กับผู้กระทำความผิดส่วนมากจะได้มาจากสายลับของเจ้าพนักงานตำรวจหรือมีการปฏิบัติการล่อซื้อ ยาเสพติดโดยการนัดพบหรือการติดต่อทางโทรศัพท์ หรือการส่งมอบยาเสพติดและการติดต่อ ทางโทรศัพท์ระหว่างสายลับกับผู้ขายยาเสพติด ซึ่งในส่วนนี้การแสวงหาพยานหลักฐานจำเป็น ที่จะต้องใช้วิธีการสอบสวนพิเศษ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งและจำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับแนวทางปฏิบัติ

⁶¹ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 24 (3) (4) (5)

⁶² พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 25

อีกทั้งต้องมีการตรวจสอบโดยผู้บังคับบัญชาระดับสูง หรือศาลเพราะการใช้เทคนิคการสืบสวนสอบสวนด้วยวิธีพิเศษนี้จะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมาก โดยทั่วไปวิธีการสืบสวนสอบสวนพิเศษจะต้องขอหมายจากศาลซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น กรณีการขอค้นฟังทางโทรศัพท์พนักงานอัยการจะเป็นผู้ยื่นขอหมายต่อศาลภายใต้คำสาบาน โดยคำร้องที่ขอใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนพิเศษและต้องอธิบายรายละเอียดต่างๆ เช่น เหตุอันสมควร (Probable cause) วิธีการและระยะเวลา ในการปฏิบัติงาน เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้ออกหมายจะต้องกำหนดระยะเวลาอนุญาตไว้และกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่มีอำนาจปฏิบัติงานตามวิธีการสืบสวนสอบสวนและใช้ดุลพินิจตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานได้อย่างเต็มที่ เพื่อศาลจะได้ให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายเมื่อมาพิจารณาถึงบทบัญญัติของกฎหมายไทยในเรื่องการค้นฟังทางโทรศัพท์ หรืออุปกรณ์ในการสื่อสารหรือเครื่องคอมพิวเตอร์แล้ว

๑) การเข้าไปแฝงตัวในองค์กรหรือกลุ่มคน⁶³ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่มีบทบัญญัติชัดเจนเกี่ยวกับวิธีการสืบสวนสอบสวน ในลักษณะการเป็นสายลับเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ จึงได้กำหนดให้อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษหรือผู้ได้รับมอบหมายให้มีอำนาจให้บุคคลใดจัดทำเอกสารหรือหลักฐานใดขึ้นหรือเข้าไปแฝงตัวในองค์กรหรือกลุ่มคนใดเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวน โดยให้เป็นไปตามข้อบังคับที่อธิบดีกำหนดทั้งนี้การจัดทำเอกสารหรือหลักฐานใดหรือการเข้าไปแฝงตัวในองค์กรหรือกลุ่มคนใดเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนให้ถือว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย

การแฝงตัว คือ การปลอมตัว โดยใช้วิธีการปิดบังตัวตนที่แท้จริง ตั้งแต่การใช้เอกสารแสดงตนปลอม เช่น บัตรประจำตัวประชาชนปลอม หรือหนังสือเดินทางปลอม รวมทั้งการแสดงถึงการมีอาชีพหรือสถานะซึ่งไม่เป็นความจริง โดยให้เข้ากับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถสืบทราบข้อมูลข่าวสารได้

มีข้อสังเกตว่ามาตรา 27 วรรคสอง ใช้คำว่า “การจัดทำเอกสารหรือหลักฐานใดหรือการเข้าไปแฝงตัวในองค์กร หรือกลุ่มคนใด เพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนตามวรรคหนึ่งให้ถือว่าเป็นการกระทำโดยชอบ” นั้น หากตีความแล้วอาจให้ความคุ้มครองเฉพาะการจัดทำเอกสารหรือหลักฐานปลอมเท่านั้น แต่ไม่ได้ให้ความคุ้มครองรวมไปถึงการใช้เอกสารหรือหลักฐานปลอมเหล่านั้นด้วย ดังนั้นกฎหมายจึงน่าจะใช้คำว่า “การจัดทำและการใช้เอกสารหรือหลักฐานหรือการเข้าไปแฝงตัวในองค์กรหรือกลุ่มคนใดเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นการกระทำโดยชอบ”

⁶³ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 27

สำหรับวิธีการสืบสวนตามมาตรา 27 ดังกล่าว เป็นวิสัยทัศน์ประการหนึ่งของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งเน้นการปฏิบัติงานเชิงรุกเพื่อป้องกันการเกิดขึ้นของคดีและลดความเสียหายทางเศรษฐกิจ โดยการสืบสวนหรือแฝงตัวเข้าไปในองค์กรอาชญากรรมและการสะกดรอยติดตามการตรวจสอบข้อมูล และการติดตามพฤติกรรมของบุคคล หรือบริษัทที่น่าสงสัย โดยการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปปฏิบัติการในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ เช่น การเข้าไปแฝงตัวในบริษัทแหล่งข้อมูล เช่น ตลาดหลักทรัพย์และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ หรือรวมถึงการส่งเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติการ ณ สถานทูตไทยในประเทศเป้าหมายที่มีแนวโน้มเป็นแหล่งปฏิบัติการของอาชญากรรมข้ามชาติ

ในเรื่องการจัดทำเอกสารหรือหลักฐานตามมาตรา 27 วรรคสองนั้น ในชั้นการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอภิปรายว่า การจัดทำเอกสารในลักษณะเป็นการปลอมเอกสาร ซึ่งเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาให้ถือว่าเป็นการกระทำโดยชอบหรือไม่ ซึ่งคณะกรรมการชี้แจงว่าการจัดทำเอกสารหลักฐานใดแม้จะเป็นการปลอมเอกสาร ปลอมบัตรประชาชน ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวน เช่น ในกรณีการอื้อประมุลงานของหน่วยราชการมิใช่เป็นการปลอมเอกสารเพื่อมีเจตนาที่จะเข้าประมุลงานของหน่วยราชการให้ไต่ถาม แต่เป็นการเข้าไปเพื่อสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดดังกล่าวมาลงโทษ

7) *อำนาจในการเก็บรักษาของกลาง*⁶⁴ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจในการเก็บรักษา หรือมอบหมายให้ผู้อื่นเป็นผู้เก็บรักษาก็ได้ แต่ในกรณีที่ของกลางนั้นไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาหรือเก็บรักษาไว้จะเป็นภาระแก่ทางราชการ อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสั่งให้นำของกลางเหล่านั้นออกขายทอดตลาด หรือนำไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ โดยอาจหักค่าใช้จ่ายได้ทั้งนี้ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

อำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษดังที่กล่าวมาข้างต้น พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะมีอำนาจตามกฎหมายได้ต่อเมื่อการกระทำความผิดนั้นเป็นคดีพิเศษแล้ว แต่ถ้าหากพิจารณากันในเชิงรุกแล้วจะเห็นได้ว่าการกระทำความผิดที่ไม่เข้าลักษณะหรือเงื่อนไขที่จะเป็นคดีพิเศษแล้ว พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะไม่มีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนความผิดนั้น หากพนักงานสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการสืบสวนสอบสวนต่อไปจะมีผลทำให้การสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และยังส่งผลถึงอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการอีกด้วย

⁶⁴ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 28

เนื่องจากว่าการสอบสวนเป็นเงื่อนไขของการฟ้องร้องผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาต่อศาล ถ้าไม่มีการสอบสวนก็จะฟ้องคดีต่อศาลไม่ได้และถึงแม้ฟ้องไปศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้อง หากเป็นเช่นนี้การป้องกันในเชิงรุกก่อนที่อาชญากรรมที่มีลักษณะหรือเข้าเงื่อนไขเป็นคดีพิเศษก็ไม่อาจกระทำได้ในทางปฏิบัติ ที่ผ่านมการสืบสวนก่อนที่ความผิดนั้นจะเป็นคดีพิเศษก็ส่งผลทำให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษไม่มั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่เพราะกลัวว่าตนเองอาจจะถูกฟ้องเป็นคดีอาญาได้ในความผิดฐานปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทำให้เกิดปัญหาในการเหลื่อมล้ำของการใช้อำนาจสอบสวนและเกิดความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ และยังส่งผลต่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่เป็นคดีพิเศษทำให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพไป ดังนั้นจึงควรจะมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันและระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อที่จะให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เต็มประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งหน่วยงานกรมสอบสวนคดีพิเศษขึ้นมา

บทที่ 3

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของหน่วยงาน สืบสวนสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายต่างประเทศ

ในบทนี้จะอธิบายถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของหน่วยงานสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งผู้ศึกษาเขียนได้เลือกทำการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกาที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และกฎหมายประเทศญี่ปุ่นที่ใช้ระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์ (Civil Law) โดยจะทำการศึกษารolesและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น เพื่อให้ทราบถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่ในการสืบสวน สอบสวน ตามกฎหมายในแต่ละประเทศ

1. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

1.1 คุณสมบัติของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 ได้มีการกำหนดคุณสมบัติของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษไว้ในมาตราที่ 15 ซึ่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ โดยต้องมีคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน คือ มีสัญชาติไทย มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปี เป็นผู้ใฝ่สนใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และไม่มีลักษณะต้องห้าม และพนักงานสอบสวนคดีพิเศษต้องมีคุณสมบัติพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ด้วย⁶⁵

1.1.1 รับราชการหรือเคยรับราชการไม่น้อยกว่าห้าปี ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ในระดับที่ อ.ก.พ. กรมสอบสวนคดีพิเศษกำหนด

⁶⁵ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 (แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551). กรุงเทพมหานคร: ราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์, 2551. หน้า 12-18

1.1.2 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย และมีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัตินี้ นับแต่สำเร็จการศึกษาดังกล่าวไม่น้อยกว่าสามปี และดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าข้าราชการพลเรือนสามัญระดับ 6 หรือดำรงตำแหน่งอื่นในหน่วยงานของรัฐที่เทียบเท่าตามหลักเกณฑ์ที่ อ.ก.พ. กรมสอบสวนคดีพิเศษกำหนด

1.1.3 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิตตามหลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา และมีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัตินี้ นับแต่สำเร็จการศึกษาดังกล่าวไม่น้อยกว่าห้าปีตามหลักเกณฑ์ที่ อ.ก.พ. กรมสอบสวนคดีพิเศษกำหนด

1.1.4 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกทางกฎหมาย และมีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัตินี้ นับแต่สำเร็จการศึกษาดังกล่าวไม่น้อยกว่าสามปีตามหลักเกณฑ์ที่ อ.ก.พ. กรมสอบสวนคดีพิเศษกำหนด

1.1.5 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาใดสาขาหนึ่ง และมีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัตินี้ นับแต่สำเร็จการศึกษาดังกล่าวไม่น้อยกว่าสิบปีตามหลักเกณฑ์ที่ อ.ก.พ. กรมสอบสวนคดีพิเศษกำหนด

การบรรจุและแต่งตั้งข้าราชการพลเรือนสามัญในตำแหน่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ให้บรรจุและแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติตามมาตรา 15 มาตรา 16 และผ่านการประเมินความรู้ความสามารถตามหลักเกณฑ์ที่ อ.ก.พ. กรมสอบสวนคดีพิเศษกำหนด โดยบุคคลดังกล่าวต้องสำเร็จการฝึกอบรมตามหลักสูตรสอบสวนคดีพิเศษที่กรมสอบสวนคดีพิเศษจัดให้มีขึ้นด้วย ซึ่งการแต่งตั้งบุคคลใดเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษนั้นจะประกาศในราชกิจจานุเบกษา และตำแหน่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน และในการกำหนดให้ได้รับเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษ ต้องคำนึงถึงภาระหน้าที่ คุณภาพของงาน และการดำรงตนอยู่ในความยุติธรรม โดยเปรียบเทียบกับค่าตอบแทนของผู้ปฏิบัติงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมด้วย ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

1.2 อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานและการตรวจสอบความถูกต้องในการสอบสวนคดีพิเศษที่จะสร้างความมั่นใจให้แก่ศาลได้ประจักษ์และสามารถยืนยันการกระทำผิดของผู้ต้องหาได้ เพราะโดยปกติถ้าคดีไม่มีประจักษ์พยานหรือมีแต่เพียงพยานแวดล้อมศาลจะไม่มีพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิด จึงมีปัญหามาในทางสอบสวนว่า พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะแสวงหาพยานหลักฐานอย่างไร

ศาลจึงจะรับฟังลงโทษจำเลยได้เพราะจากแนวคำวินิจฉัยของศาลได้วางบรรทัดฐานว่า ศาลจะพิพากษาลงโทษก็ต่อเมื่อพยานแวดล้อมนั้นใกล้เคียงกันเหตุการณ์จนแทบไม่มีความสงสัยและสามารถบ่งชี้ได้แน่นอนว่ามีการกระทำผิดจริงเท่านั้น เมื่อมีหลักการเช่นนี้จึงจำเป็นต้องจัดระบบการสอบสวนให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้พยานแวดล้อมเหล่านั้นมีน้ำหนักเพียงพอให้ศาลรับฟัง เนื่องจากคดีพิเศษส่วนใหญ่เป็นคดีที่มีอิทธิพลหรือคืออาชญากรรมที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า จึงมีความสลับซับซ้อนเป็นคดียุ่งยากในการแสวงหาพยานหลักฐานและไม่มีประจักษ์พยาน เพราะผู้กระทำความผิดจะทำลายพยานหลักฐานทั้งหมด จึงเป็นการยากที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะแสวงหามาให้ศาลเชื่อได้ กรณีนี้จึงต้องเข้าทำการสอบสวนตั้งแต่เมื่อคดีเกิดขึ้นการค้นหาร่องรอยของการกระทำผิดจึงจะมีประสิทธิภาพ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจึงมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานและการตรวจสอบความถูกต้องในการสอบสวนคดีพิเศษที่จะสร้างความมั่นใจให้แก่ศาลได้ประจักษ์และสามารถยืนยันการกระทำผิดของผู้ต้องหาได้

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม จึงได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษไว้ในมาตราที่ 24 ดังต่อไปนี้ด้วย⁶⁶

1.2.1 เข้าไปในเคหสถาน หรือสถานที่ใดๆ เพื่อตรวจค้น เมื่อมีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีบุคคลที่มีเหตุสงสัยว่ากระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษหลบซ่อนอยู่ หรือมีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ประกอบด้วยมีเหตุอันควรเชื่อว่าการเนิ่นช้ากว่าจะเอามาหามาได้บุคคลนั้นจะหลบหนีไป หรือทรัพย์สินนั้นจะถูกโยกย้าย ซุกซ่อน ทำลาย หรือทำให้เปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิม

1.2.2 ค้นบุคคล หรือยานพาหนะที่มีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษหรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

1.2.3 มีหนังสือสอบถามหรือเรียกให้สถาบันการเงิน ส่วนราชการ องค์กร หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา

1.2.4 มีหนังสือสอบถาม หรือเรียกบุคคลใดๆ มาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา

1.2.5 ยึด หรืออายัดทรัพย์สินที่ค้นพบ หรือที่ส่งมาดังกล่าวไว้ใน (1) (2) (3) และ (4)

⁶⁶ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 (แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551. หน้า 9-11

การใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษนั้น ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ปฏิบัติตามข้อบังคับที่ กคพ. กำหนด และต้องดำเนินการเกี่ยวกับวิธีการค้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษแสดงความบริสุทธิ์ก่อนการเข้าค้น รายงานเหตุผลและผลการตรวจค้นเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไป และบันทึกเหตุสงสัย ตามสมควรและเหตุอันควรเชื่อที่ทำให้สามารถเข้าค้นได้เป็นหนังสือให้ไว้แก่ผู้ครอบครองเคหสถาน หรือสถานที่ค้น แต่ถ้าไม่มีผู้ครอบครองอยู่ ณ ที่นั้น ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษส่งมอบสำเนา หนังสือนั้นให้แก่ผู้ครอบครองดังกล่าวในทันทีที่กระทำได้และหากเป็นการเข้าค้นในเวลากลางคืน ภายหลังพระอาทิตย์ตก พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้เป็นหัวหน้าในการเข้าค้นต้องเป็นข้าราชการ พลเรือนตำแหน่งตั้งแต่ระดับ 7 ขึ้นไปด้วย

ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้เป็นหัวหน้าในการเข้าค้นส่งสำเนาบันทึกเหตุสงสัย ตามสมควรและเหตุอันควรเชื่อตามวรรคสาม และสำเนาบันทึกการตรวจค้นและบัญชีทรัพย์สินที่ยึด หรืออายัดต่อศาลจังหวัดที่มีอำนาจเหนือท้องที่ที่ทำการค้น หรือศาลอาญาในเขตกรุงเทพมหานคร ภายในสี่สิบแปดชั่วโมงหลังจากสิ้นสุดการตรวจค้น เพื่อเป็นหลักฐาน

พนักงานสอบสวนคดีพิเศษระดับใดจะมีอำนาจหน้าที่ตามที่ได้กำหนดไว้ทั้งหมด หรือแต่บางส่วน หรือจะต้องได้รับอนุมัติจากบุคคลใดก่อนดำเนินการให้เป็นไปตามที่อธิบดีกำหนด โดยทำเอกสารให้ไว้ประจำตัวพนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้ได้รับอนุมัตินั้นและพนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้นั้นต้องแสดงเอกสารดังกล่าวต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกครั้ง

ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า เอกสารหรือข้อมูลข่าวสารอื่นใดซึ่งส่งทางไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์โทรสาร คอมพิวเตอร์เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ในการสื่อสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศใด ถูกใช้หรืออาจถูกใช้เพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิด ที่เป็นคดีพิเศษพนักงานสอบสวนคดีพิเศษซึ่งได้รับอนุมัติจากอธิบดีเป็นหนังสือจะยื่นคำขอฝ่ายเดียว ต่ออธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาเพื่อมีคำสั่งอนุญาตให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสาร ดังกล่าวก็ได้

การอนุญาตในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ต้องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาพิจารณาถึงผลกระทบต่อสิทธิส่วนบุคคลหรือสิทธิอื่นใดประกอบ กับเหตุผลและความจำเป็นดังต่อไปนี้

- 1) มีเหตุอันควรเชื่อว่ามีกรกระทำความผิดหรือจะมีการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ
- 2) มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะได้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ จากการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารดังกล่าว
- 3) ไม่อาจใช้วิธีการอื่นใดที่เหมาะสมหรือมีประสิทธิภาพมากกว่าได้

ในการอนุญาตนั้น ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาสั่งอนุญาตได้คราวละไม่เกินเก้าสิบวัน โดยกำหนดเงื่อนไขใดๆ ก็ได้ และให้ผู้เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารในสิ่งสื่อสารตามคำสั่งดังกล่าวจะต้องให้ความร่วมมือเพื่อให้เป็นไปตามความในมาตรานี้ภายหลังที่มีคำสั่งอนุญาต หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าเหตุผลความจำเป็นไม่เป็นไปตามที่ระบุหรือพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาอาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตได้ตามที่เห็นสมควร

เมื่อพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ดำเนินการตามที่ได้รับอนุญาตแล้ว ให้รายงานการดำเนินการให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาทราบ และบรรดาข้อมูลข่าวสารที่ได้มานั้น ให้เก็บรักษาเฉพาะข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษซึ่งได้รับอนุญาตตามวรรคหนึ่ง และให้ใช้ประโยชน์ในการสืบสวนหรือใช้เป็นพยานหลักฐานเฉพาะในการดำเนินคดีพิเศษดังกล่าวเท่านั้น ส่วนข้อมูลข่าวสารอื่นให้ทำลายเสียทั้งสิ้น ทั้งนี้ตามข้อบังคับที่ กคพ. กำหนด

ห้ามมิให้บุคคลใดเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ได้มา เนื่องจากการดำเนินการตามอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เว้นแต่เป็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษซึ่งได้รับอนุญาต และเป็นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่หรือตามกฎหมายหรือตามคำสั่งศาล

ในกรณีจำเป็นและเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ให้อธิบดีหรือผู้ได้รับมอบหมายมีอำนาจให้บุคคลใดจัดทำเอกสารหรือหลักฐานใดขึ้นหรือเข้าไปแฝงตัวในองค์กรหรือกลุ่มคนใด เพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามข้อบังคับที่อธิบดีกำหนด การจัดทำเอกสารหรือหลักฐานใด หรือการเข้าไปแฝงตัวในองค์กรหรือกลุ่มคนใดเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนนั้น ให้ถือว่าเป็นการกระทำโดยชอบ

ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ มีอำนาจเก็บรักษาของกลางหรือมอบหมายให้ผู้อื่นเป็นผู้เก็บรักษา ในกรณีของกลางนั้น ไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษา หรือเก็บรักษาไว้จะเป็นการระแ่ทางราชการ ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งให้นำของกลางนั้น ออกขายทอดตลาดหรือนำไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ โดยอาจหักค่าใช้จ่ายได้ ทั้งนี้ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ให้กรมสอบสวนคดีพิเศษได้รับยกเว้น ไม่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน และกฎหมายว่าด้วยการควบคุมยุทธภัณฑ์เช่นเดียวกับราชการทหารและตำรวจตามกฎหมายดังกล่าว ทั้งนี้การมีและใช้อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง สิ่งเทียมอาวุธปืน และยุทธภัณฑ์ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

1.3 อำนาจในการสืบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจในการสืบสวนคดีพิเศษ และเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 23 และมาตรา 23/1 ซึ่งการสืบสวนในคดีอาญา ก็คือการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานแบ่งเป็น 2 ลักษณะ⁶⁷ ดังนี้

1.3.1 มาตรการเชิงรุก คือ การสืบสวนก่อนการกระทำความผิด ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10) ได้บัญญัติคำว่า “การสืบสวน” หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิดและยังเป็นการป้องกันในกรณีที่การกระทำความผิดยังมิได้เกิดขึ้น และเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานซึ่งหมายความรวมถึงเจ้าพนักงานอื่นนอกเหนือจากฝ่ายปกครองและตำรวจที่ทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายที่มีหน้าที่จับกุมหรือปราบปรามดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดเทียบเคียงได้กับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและป้องปรามมิให้เกิดการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษขึ้น

1.3.2 มาตรการเชิงรับ คือ การสืบสวนหลังจากที่พบการกระทำความผิดแล้ว โดยมุ่งเน้นแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิดนำไปสู่การรวบรวมและการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้าสำนวนการสอบสวนและใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิด เป็นกรณีที่การกระทำความผิดได้เกิดขึ้นแล้วและพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ดำเนินการปราบปรามผู้กระทำความผิด ซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ในกรณีที่พบการกระทำความผิดทางอาญาที่เป็นคดีพิเศษแล้วและดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานแห่งการกระทำความผิดอันเป็นคดีพิเศษ

พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนการกระทำความผิดทางอาญาที่เป็นคดีพิเศษและมีอำนาจสืบสวนคดีอาญา ซึ่งมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นคดีพิเศษ

⁶⁷ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. คู่มือการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม. 2548. หน้า 21

1.4 อำนาจในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

ในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีพิเศษ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจในการสอบสวนคดีพิเศษ และเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 23

ดังนั้นอำนาจในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ คือ การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ในการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพินิจ ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ การสอบปากคำผู้ต้องหา เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ โดยหลักเมื่อถูกเรียกหรือส่งตัวมาหรือมาโดยสมัครใจ พนักงานสอบสวนจะต้องกระทำการแจ้งข้อเท็จจริงว่ากระทำความผิดอย่างไร และแจ้งข้อหาความผิดในเบื้องต้นให้ทราบ และแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในการให้ปากคำ ซึ่งวางหลักว่าบุคคลย่อมมีสิทธิไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา โดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่า ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวานั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยื่นเข้าในการพิจารณา อย่างไรก็ดี ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำใดๆ แก่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษเลยก็ได้ และหากให้ปากคำเป็นเท็จก็ไม่มีผลความผิดฐานแจ้งความเท็จ เพราะผู้ต้องหามีสิทธิให้การรับหรือปฏิเสธอย่างใดก็ได้ หรือให้การไม่ตรงกับความจริงก็ได้

จึงสรุปได้ว่า พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ มีอำนาจสอบสวนการกระทำความผิดอันเป็นคดีพิเศษ กล่าวคือ การรวบรวมพยานหลักฐานแห่งการกระทำความผิดอันเป็นคดีพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ หรือพยานเอกสาร ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามหลักการของมาตรา 226 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ พยานหลักฐานที่ได้มานั้นมิได้เกิดจากการข่มขู่ เชื้อเชิญ หลอกลวง ให้สัญญา หรือกระทำการโดยมิชอบด้วยประการอื่น มิฉะนั้นอาจจะทำให้การสอบสวนนั้น ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นผลทำให้พนักงานอัยการ ไม่มีอำนาจฟ้องร้อง

2. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ

2.1 คุณสมบัติของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 ได้มีการกำหนดคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษไว้ในมาตรา 16 ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ โดยต้องมีคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน คือ มีสัญชาติไทย มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปี เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และไม่มีลักษณะต้องห้าม และเจ้าหน้าที่คดีพิเศษต้องมีคุณสมบัติพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ด้วย

2.1.1 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโททางกฎหมาย หรือปริญญาเอกทางกฎหมาย

2.1.2 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมายและสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิตตามหลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

2.1.3 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย และปริญญาสาขาอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัตินี้ อีกอย่างน้อยหนึ่งสาขาตามหลักเกณฑ์ที่อธิบดีกำหนด

2.1.4 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาใดสาขาหนึ่ง และมีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัตินี้ นับแต่สำเร็จการศึกษาดังกล่าวไม่น้อยกว่าสองปีตามหลักเกณฑ์ที่อธิบดีกำหนด

ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ของทางราชการในการสอบสวนคดีพิเศษ จำเป็นต้องมีบุคลากรซึ่งมีความรู้ความชำนาญ หรือประสบการณ์สูง เพื่อดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ หรือเป็นบุคลากรในสาขาที่ขาดแคลน คณะกรรมการคดีพิเศษอาจมีมติให้ยกเว้นคุณสมบัติพิเศษแล้วแต่กรณี ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนสำหรับการบรรจุและแต่งตั้งบุคคลใดเป็นการเฉพาะก็ได้

การบรรจุและแต่งตั้งข้าราชการพลเรือนสามัญในตำแหน่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษให้บรรจุและแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติตามมาตรา 15 มาตรา 16 และผ่านการประเมินความรู้ความสามารถตามหลักเกณฑ์ที่ อ.ก.พ. กรมสอบสวนคดีพิเศษกำหนด โดยบุคคลดังกล่าวต้องสำเร็จการฝึกอบรมตามหลักสูตรสอบสวนคดีพิเศษที่กรมสอบสวนคดีพิเศษจัดให้มีขึ้นด้วย ซึ่งการแต่งตั้งบุคคลใดเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษนั้นจะประกาศในราชกิจจานุเบกษา และตำแหน่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษ

ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน และในการกำหนดให้ได้รับเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษ ต้องคำนึงถึงภาระหน้าที่ คุณภาพของงาน และการดำรงตนอยู่ในความยุติธรรม โดยเปรียบเทียบกับค่าตอบแทนของผู้ปฏิบัติงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมด้วย ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

2.2 อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 23 วรรคสอง กำหนดให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมายในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว และ กำหนดให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กรณีดังกล่าว นายชาริต เฟ็งคิชฐ ซึ่งเป็นกรรมาธิการและรองอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษในขณะนั้น ได้ชี้แจงในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรว่า เจ้าหน้าที่คดีพิเศษยังไม่มีหน้าที่ใดๆ เลย แต่จะเริ่มมีอำนาจได้ก็ต่อเมื่อได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่และการมอบหมายนั้นจะถูกถือโดยถือคำว่า “เพียงเท่าที่” คือมอบแค่ไหนก็ทำได้แค่นั้น และเมื่อมอบให้ทำเท่าที่มอบแล้ว จะไปทำอย่างไรก็จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับว่า การที่จะไปทำเพียงเท่าที่มอบนั้น จะให้เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้วแต่กรณี ขึ้นอยู่กับมอบให้ไปทำ เจตนารมณ์สำคัญในการกำหนดให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้งานด้านการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษซึ่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษได้กระทำลงไปตามที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นการสืบสวนสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเห็นได้ว่าอำนาจของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษไม่มีขอบเขตแน่นอน ทั้งที่ควรระบุให้ชัดเจนว่า หน้าที่ลักษณะใดบ้างที่เจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีอำนาจกระทำได้ เช่น หน้าที่ในการสืบสวน หน้าที่ในการค้น ยึด อาศัย และการช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถช่วยเหลือได้เพียงใด กรณีใดเป็นอำนาจเฉพาะของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่ไม่สามารถมอบหมายให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษทำการแทนได้

3. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในต่างประเทศ

3.1 หลักการปฏิบัติหน้าที่

โดยทั่วไปแล้วนั้นหลักการปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาจะเริ่มต้นที่การสอบสวน แต่เป็นปัญหาที่ว่า เมื่อมีข้อสงสัยอันควรจะมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าพนักงานมีหน้าที่จะต้องดำเนินการสอบสวน เพื่อที่จะทราบว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงต้องฟ้องร้องหรือไม่ ปัญหานี้ในต่างประเทศเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับพนักงานอัยการโดยตรง เพราะการสอบสวนฟ้องร้องถือเป็นเรื่องกระบวนการเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ ความรับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้องจึงตกอยู่ในองค์กรเดียวคือ พนักงานอัยการ ซึ่งต่างจากระบบวิธีการพิจารณาความอาญาของไทยที่แยกความผิดในการดำเนินคดีอาญาก่อนชั้นศาลออกเป็น 2 ฝ่าย คือ พนักงานสอบสวนเป็นผู้เริ่มดำเนินการสอบสวนได้ โดยอิสระ ส่วนพนักงานอัยการคงเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะฟ้องร้องคดีอาญานั้นหรือไม่เท่านั้น⁶⁸ และเนื่องจากอำนาจในการสอบสวนคดีอาญา เป็นอำนาจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยตรง ประเทศที่พัฒนาแล้วจึงพยายามคิดค้นวิธีการในการควบคุมการใช้อำนาจนี้ เพื่อมิให้มีหน่วยงานหน่วยงานใดในกระบวนการยุติธรรมมีอำนาจเด็ดขาดในการสอบสวนซึ่งอาจนำไปสู่การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้องได้

ดังนั้นหลักการทั่วไปว่าอำนาจหน้าที่ของอัยการในทางคดีอาญา ถือว่าเป็นอำนาจอันอิสระเป็นบทบาทในการกลั่นกรองคดีอาญา โดยที่ศาลไม่มีอำนาจเข้ามาครอบครองเพราะเป็นการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of power) ที่ให้อัยการเป็นผู้ใช้อำนาจของฝ่ายบริหารในการวินิจฉัยว่าคดีควรจะฟ้องต่อศาลหรือไม่ ส่วนศาลเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดี การสั่งฟ้องของอัยการเป็นการตัดสินใจแทนฝ่ายบริหารว่าผู้ต้องหากระทำความผิดนั้นสมควรถูกลงโทษ เนื่องจากการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา จึงเป็นกติกาสัญญาที่สำคัญของบ้านเมือง และจะมีผลทำให้บุคคลนั้นตกเป็นจำเลยจนกว่าการดำเนินคดีจะถึงที่สุด การสั่งไม่ฟ้องคดีจะทำให้บุคคลที่ถูกกล่าวหาหลุดพ้นจากการถูกฟ้องคดีอาญา⁶⁹ อัยการเป็นองค์กรอิสระจากศาล และมีดุลพินิจในการวินิจฉัยคดี ศาลจะไม่มีอำนาจหน้าที่เข้ามาก้าวล่วงหรือสั่งการอย่างใดอย่างหนึ่งในการใช้ดุลพินิจของอัยการได้

ความเป็นอิสระของพนักงานอัยการไม่ได้หมายความว่า พนักงานอัยการมีอิสระอย่างผู้พิพากษา ความเป็นอิสระเช่นนั้นของพนักงานอัยการมีไม่ได้ ความเป็นอิสระของพนักงานอัยการเป็นความอิสระในฐานะหน่วยงาน คือ ไม่มีผลผูกพันกับหน่วยงานอื่นและนักการเมือง

⁶⁸ คณิศ ฅ นคร. *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. 2542. หน้า 199

⁶⁹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. *กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. 2541. หน้า 2

พนักงานอัยการต้องฟังคำบังคับบัญชาของหัวหน้าพนักงานอัยการ แต่ไม่ผูกมัดพนักงานอัยการ โดยคำพิพากษาของศาล การไม่ผูกมัด โดยคำพิพากษาของศาลนี้สืบเนื่องมาจากการแยกหน้าที่ ในการดำเนินคดีอาญาตามระบบกล่าวหา⁷⁰

ในการดำเนินคดีอาญาของรัฐซึ่งมีอัยการเป็นองค์กรในการดำเนินคดีที่สำคัญ องค์กรหนึ่ง อัยการไม่ใช่คู่แข่งกับผู้ต้องหาและจำเลย อัยการไม่ใช่คู่ความในเนื้อหา อัยการ ต้องดำเนินคดีโดยคำนึงถึงความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คำนึงถึงหลักแห่งนิติธรรม ไม่เข้าข้าง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นการเฉพาะ

บทบาทของอัยการในอดีตปัจจุบันและอนาคตต้องไม่เปลี่ยนแปลงในการทำหน้าที่ ของอัยการ ซึ่งมีหน้าที่ในการค้นหาความจริงแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานให้เพียงพอ ในการวินิจฉัยสั่งคดี ไม่ควนรับสั่งคดีโดยโยนภาระให้แก่ศาล อันจะทำให้บุคคลที่ไม่ควรต้องเป็น จำเลยในคดีต้องตกเป็นจำเลย แม้ว่าตามกฎหมายหมายพนักงานอัยการจะไม่มีหน้าที่ในการเริ่มคดี แต่พนักงานอัยการก็ต้องรับผิดชอบในการสอบสวน 4 ประการ⁷¹ ได้แก่

- (1) รับผิดชอบในความชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวน
- (2) รับผิดชอบในความชอบด้วยระเบียบของการสอบสวน
- (3) รับผิดชอบในความละเอียดรอบคอบของการสอบสวน
- (4) รับผิดชอบในความเชื่อถือได้ของการสอบสวน

เหตุนี้พนักงานอัยการจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบคอบด้วยความเป็นภาวะวิสัย หรือความเป็นกลางที่สุด ก่อนที่จะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ความเป็นภาวะวิสัย หรือความเป็นกลางของอัยการนี้ ย่อมมีตลอดไปถึงการดำเนินคดีในชั้นศาล เหตุนี้พนักงานอัยการ จึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้อีกด้วย

ดังนั้นความเป็นภาวะวิสัย (objectivity) คือ ความเป็นกลางของพนักงานอัยการ ในอันที่จะพิจารณาค้นหาความจริง เพื่อสร้างความเที่ยงธรรมและความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งตรงกันข้ามกับอัตวิสัย คือ การเอาความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่

⁷⁰ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. คู่มือการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547. หน้า 36

⁷¹ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. คู่มือการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547. หน้า 45-46

องค์การสหประชาชาติ (United Nation) ได้มีการกำหนดหลักการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการไว้ดังต่อไปนี้⁷² คือ

- 1) ทำหน้าที่อย่างเที่ยงธรรมปราศจากการเลือกปฏิบัติในด้านการเมือง สังคม ศาสนา เชื้อชาติวัฒนธรรม เพศ หรืออื่นๆ
- 2) รักษาเรื่องราวที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ไว้เป็นความลับ เว้นแต่จะเป็นการปฏิบัติหน้าที่หรือเป็นความต้องการของศาลที่ต้องการให้เปิดเผย
- 3) คู่คุ้มครองประโยชน์สาธารณะด้วยการปฏิบัติตามภาวะวิสัย และยืนอยู่ระหว่างในการรักษาผลประโยชน์ทั้งของผู้ต้องหาและเหยื่ออาชญากรรมและยังต้องใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อกับคดีที่เป็นผลดีและเป็นผลร้ายต่อผู้ต้องหา
- 4) พิจารณาด้านที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของเหยื่อด้วย และต้องมั่นใจว่าเหยื่อต้องได้รับการบอกเล่าถึงสิทธิของเขาตามที่มีในประกาศหลักเกณฑ์ความยุติธรรมพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและเหยื่อจากการใช้อำนาจ (Declaration of basic Principle of Justice for Victims of Crime and abuse of power)

สมาคมอัยการ โลกได้กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับความรับผิดชอบในวิชาชีพและถือยถงเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่อันสำคัญของอัยการ ในเรื่องบทบาทในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ ไว้ดังต่อไปนี้⁷³ คือ

- 1) อัยการพึงปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเป็นธรรมมั่นคงและรวดเร็ว
- 2) อัยการจึงมีบทบาทในการดำเนินคดีในเชิงรุก ดังต่อไปนี้
 - (1) ในกรณีก็ตามกฎหมายหรือในทางปฏิบัติได้ให้อำนาจแก่อัยการเข้าร่วมการสอบสวนความผิดทางอาญา หรือใช้อำนาจดังกล่าวต่อพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนอัยการพึงปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวตามภาวะวิสัยด้วยความเป็นธรรมหรือด้วยความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ
 - (2) ในการควบคุมดูแลการสืบสวนความผิดทางอาญา อัยการต้องทำให้มั่นใจได้ว่าพนักงานสืบสวนหรือสอบสวนให้ความเคารพต่อกฎหมายและสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในการให้คำแนะนำต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและรักษาไว้ ซึ่งความเป็นกลางปราศจากอคติ

⁷² วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. *บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2544. หน้า 29-37

⁷³ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. *คู่มือการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ. ศ. 2547*. หน้า 45-48

(3) ในการฟ้องคดีอาญา พนักงานอัยการพึงดำเนินคดีเฉพาะแต่ในกรณีที่ดีคดีที่มีพยานหลักฐาน ซึ่งมีน้ำหนักน่ามีเหตุอันควรเชื่อว่าน่าเชื่อถือและรับฟังได้ และจะไม่ดำเนินคดีต่อไปโดยปราศจากพยานหลักฐาน ในระหว่างกระบวนการพิจารณาจะต้องดำเนินคดีด้วยความเด็ดขาด แต่เป็นกรรมแก่จำเลยและไม่ดำเนินคดีนอกเหนือไปจากสิ่งที่พิสูจน์ได้โดยพยานหลักฐาน

3) นอกจากนั้นพนักงานอัยการจักต้องเก็บรักษาความลับในวิชาชีพตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายภายในประเทศของตนหรือตามข้อบังคับในการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรม และจักต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมาย และความกังวลที่อาจเกิดขึ้นได้ของผู้เสียหายหรือพยานในกรณีที่ประโยชน์ส่วนตัวของเขาได้รับ หรืออาจจะได้รับการกระทบกระเทือน และจักต้องพยายามทำให้แน่ใจได้ว่าผู้เสียหายและพยานได้รับรู้ถึงสิทธิต่างๆ ของตนแล้ว

จักต้องพยายามทำให้แน่ใจได้ว่าคู่ความที่แพ้คดีได้รับรู้ถึงสิทธิที่จะขอพึ่งอำนาจจากศาลสูงตราบเท่าที่จะเป็นไปได้

จักต้องให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลยด้วยการให้ความร่วมมือแก่ศาลและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

จักต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงทั้งที่เป็นผลร้ายและที่เป็นประโยชน์แก่จำเลยทันทีเท่าที่จะทำได้ตามบัญญัติไว้ในกฎหมายหรือข้อบังคับในการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรม

จักต้องตรวจสอบพยานหลักฐานที่เสนอมา เพื่อให้มั่นใจว่าพยานหลักฐานเหล่านี้ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายและไม่ขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ

จักต้องปฏิเสธที่จะนำสืบพยานหลักฐานที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจได้มาด้วยวิธีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องหา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อาจถือว่าเป็นการบังคับขู่เข็ญหรือการทรมานผู้ต้องหา

จักต้องทำให้แน่ใจว่าได้มีการดำเนินคดีตามความเหมาะสมต่อบุคคลที่ใช้วิธีการดังกล่าว

จักต้องพิจารณาตามที่เห็นควรเพื่อผ่อนปรนในการฟ้องร้องคดีอาญาระงับกระบวนการพิจารณาใดๆ อย่างมีเงื่อนไข หรือปราศจากเงื่อนไข หรือปรับเปลี่ยนคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับจำเลยที่เป็นเด็กให้แตกต่างไปจากกระบวนการยุติธรรมที่ใช้กันอย่างเป็นทางการทั่วไป ทั้งนี้ด้วยการคำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องหาและผู้เสียหายตามความเหมาะสม

จากหลักการดังกล่าว ซึ่งองค์กรสหประชาชาติได้กำหนดหลักการปฏิบัติหน้าที่ในคดีอาญาของพนักงานอัยการไว้และบทบาทในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการซึ่งสมาคมอัยการโลกได้กำหนดไว้แล้วนั้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับพนักงานอัยการไทยแล้วจะเห็นว่าอัยการไทยควรมีการปรับปรุงบทบาทในการดำเนินคดีอาญาให้สอดคล้องกับอัยการในระบบสากล

โดยสำนักงานอัยการสูงสุดควรจัดทำระเบียบการดำเนินคดีอาญาให้สอดคล้องกับระบบที่ใช้ในสากล ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมและยกมาตรฐานหลักการอันเป็นที่ยอมรับในระดับระหว่างประเทศด้วยกัน ตามที่จำเป็นเพื่อให้การดำเนินคดีอาญานั้นเหมาะสมและมีความเป็นอิสระอีกทั้งความเป็นมาตรฐานของอัยการไทยให้ดียิ่งขึ้นไป

3.2 อำนาจในการสอบสวนคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งองค์กรที่มีอำนาจสอบสวนคดีที่มีลักษณะพิเศษ ในรูปของหน่วยงาน คือ หน่วยงานสอบสวน FBI (Federal Bureau of Investigation) มีหัวหน้าหน่วยงานสอบสวน FBI คือ ตำแหน่งผู้อำนวยการ ซึ่งรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกากำหนดให้ ประธานาธิบดีแต่งตั้งผู้อำนวยการ FBI โดยคำแนะนำและความเห็นชอบของวุฒิสภามีวาระ อยู่ในตำแหน่งได้สูงสุดเพียง 10 ปีและอำนาจในการสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับความผิดต่างๆ ของหน่วยงานสอบสวน FBI จะกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายสหรัฐและตามกฎหมายต่างๆ ที่ได้ให้อำนาจไว้⁷⁴

ประเทศสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยรัฐต่างๆ จำนวนมาก ซึ่งแต่ละรัฐต่างมีอำนาจ อธิปไตย ทำให้มีระบบและการบริหารงานยุติธรรม 2 ระบบ คือ ระบบของแต่ละมลรัฐ และระบบ ของรัฐบาลกลาง โดยแต่ละมลรัฐต่างก็มีการออกกฎหมายบังคับใช้เอง และมีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการ ยุติธรรมรับผิดชอบ ตั้งแต่ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ในส่วนของรัฐบาลกลางก็มีการ ออกกฎหมายมาใช้บังคับในรัฐบาลกลางเอง เช่น กฎหมายภาษีเงินได้บุคคล กฎหมายยาเสพติด กฎหมายศุลกากร กฎหมายความมั่นคงของประเทศ ฯลฯ เพื่อปกป้องคุ้มครองรักษาความมั่นคง ปลอดภัยของประเทศในภาพรวม อีกทั้งยังมีหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมแยกต่างหากจากมลรัฐ แต่หน่วยงานของรัฐบาลกลางจะมีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) เฉพาะกฎหมาย ของรัฐบาลกลางเท่านั้น ไม่มีอำนาจเข้าไปบังคับใช้กฎหมายของมลรัฐ

มลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น แต่ละมลรัฐจะมีกฎหมายไม่เหมือนกัน และในแต่ละมลรัฐก็มีตำรวจเพื่อที่จะบังคับใช้กฎหมายของมลรัฐเอง ดังนั้นเมื่อมีการกระทำ ที่เป็นความผิดคาบเกี่ยวกัน เช่น เขียนจดหมายจากมลรัฐหนึ่ง ไปผู้ที่อยู่อีกมลรัฐหนึ่ง และไปลักพาตัว ที่อีกมลรัฐหนึ่งเอาไปเก็บเรียกค่าไถ่ในอีกมลรัฐหนึ่ง ซึ่งมีความคาบเกี่ยวกันและไม่อยู่ในอำนาจ ของตำรวจมลรัฐใดมลรัฐหนึ่ง ดังนั้นจึงมีการสร้างระบบคดีพิเศษขึ้น ซึ่งคดีพิเศษในความหมายนั้น ก็คือ คดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจกลางของประเทศสามารถทำคดีได้หมดตั้งแต่ต้นจนจบ โดยไม่คำนึงว่า เป็นกฎหมายของมลรัฐหรือกฎหมายของรัฐบาลกลาง และตำรวจกลางที่ทำคดีพิเศษดังกล่าวนี้

⁷⁴ พิสิษฐ์ สภาวจนชัย. การบูรณาการการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2550. หน้า 63-64

เรียกว่า FBI ย่อมาจาก Federal Bureau of Investigation จึงเห็นได้ว่าในประเทศสหรัฐอเมริกาที่แบ่งเป็นคดีธรรมดาและคดีพิเศษเนื่องจากระบบรัฐธรรมนูญกำหนดและแบ่งกันตรงเขตอำนาจ⁷⁵

หน่วยงานสอบสวน FBI ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1908 โดยในระยะแรกมีอัตรากำลังเพียง 34 นาย รับผิดชอบคดีที่เกี่ยวข้องกับการเงิน การธนาคาร การล้มละลาย สิ่งแวดล้อม การถือโงกที่ดิน ต่อมาในปี ค.ศ. 1910 มีกฎหมายเกี่ยวกับการค้าหญิงออกมาใช้บังคับหน่วยงานสอบสวน FBI ก็ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบดูแลอาชญากรรมประเภทนี้ด้วย ต่อมาเริ่มมีอัตรากำลังเพิ่มมากขึ้นเริ่มมีการจัดตั้งสำนักงานประจำพื้นที่ในเมืองใหญ่ๆ หลายแห่งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1917-1919) หน่วยงานสอบสวน FBI เริ่มมีบทบาทช่วยเหลือในด้านการข่าวคนเข้าเมือง มีการจัดตั้งหน่วยตรวจพิสูจน์หลักฐานและการตรวจเปรียบเทียบลายพิมพ์นิ้วมือ จนในปี ค.ศ. 1924 สภาkongเกรสได้มีมติให้รวมฐานข้อมูลของหน่วยงานสอบสวน FBI กับฐานข้อมูลของตำรวจเข้าด้วยกัน ทำให้หน่วยงานสอบสวน FBI กลายเป็นศูนย์กลางการตรวจเปรียบเทียบลายนิ้วมือของผู้ต้องสงสัยและสถิติคดีอาญาทั่วประเทศ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1932-1934 หน่วยงานสอบสวน FBI ได้รับมอบภารกิจให้ปราบปรามการค้าทาสและมิชอบเขตอำนาจการสอบสวนเพิ่มมากขึ้น ได้รับการยกย่องว่าเป็นหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายชั้นนำของประเทศสหรัฐอเมริกา มีอำนาจในการพกพาอาวุธปืนและทำการจับกุมคนร้ายได้หลากหลายขึ้น จนในที่สุดในปี ค.ศ. 1935 ชื่อของหน่วยงานสอบสวน FBI ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมเริ่มใช้อย่างเป็นทางการ

ต่อมาในปี ค.ศ. 1960 สภาkongเกรสได้ผ่านกฎหมายให้หน่วยงานสอบสวน FBI มีอำนาจหน้าที่ในการต่อสู้กับผู้ละเมิดสิทธิมนุษยชน การทุกรโงก การพนัน อาชญากรรมบนอากาศยาน การให้สินบนในวงการกีฬา รวมทั้งการชุมนุมเรียกร้อง องค์กรอาชญากรรม และกลุ่มแก๊งค์มาเฟียต่างๆ และในปี ค.ศ. 1970 ได้มีกฎหมายการทุกรโงกและองค์กรน้อลดกำหนดให้อำนาจหน่วยงานสอบสวน FBI ในการปราบปรามองค์กรอาชญากรรม โดยมีข้อหาสมคบคิดหรือให้การสนับสนุน ร่วมกับการล่อซื้อล่อขายและการใช้สายข่าวและสายลับเป็นเครื่องมือหลักในการสืบสวนสอบสวน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในปี ค.ศ. 1982 สภาkongเกรสมอบอำนาจให้หน่วยงานสอบสวน FBI สามารถปราบปรามคดีก่อการร้ายต่อชาวอเมริกันนอกประเทศสหรัฐอเมริกาได้ และสามารถจับกุมผู้ต้องหาภายนอกประเทศได้

ในปีค.ศ. 1993 หน่วยงานสอบสวน FBI มีการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรครั้งใหญ่ มีการนำเอาเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนพิเศษกว่า 600 นายซึ่งทำงานในด้านอำนวยการลงไปทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนมีการปรับยุบสำนักงานให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้นเน้นในเรื่อง

⁷⁵ วิษณุ เครืองาม. การสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษตามมาตรฐานรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2547. หน้า 4-5

ความร่วมมือระหว่างหน่วยรักษากฎหมายอื่นทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและในต่างประเทศในปี ค.ศ. 1995 หน่วยงานสอบสวน FBI ได้จัดตั้งสถาบันบังคับใช้กฎหมายนานาชาติ (International Enforcement Academy) ขึ้นที่ประเทศอังกฤษเพื่อให้ความรู้ทางวิชาการและฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายและในปี ค.ศ. 1996 สภากองเกรสได้เพิ่มอำนาจหน้าที่ให้หน่วยงานสอบสวน FBI มีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับการโจรกรรมทางเศรษฐกิจและคดีความรุนแรงในครอบครัว

หน่วยงานสอบสวน FBI สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม (Department of Justice) มีอัยการสูงสุด (Attorney General) เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกระทรวงยุติธรรม (Department of Justice) ดังนั้นอัยการสูงสุดจึงเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในหน่วยงานสอบสวน FBI ด้วย

หน่วยงานสอบสวน FBI มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่เมืองวอชิงตันดีซี (Washington D.C) สหรัฐอเมริกามีสำนักงานประจำพื้นที่ (Field Office) จำนวน 56 แห่ง ทั่วสหรัฐอเมริกาและยังมีตำแหน่งเจ้าหน้าที่ประสานงานต่างประเทศอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลกมากกว่า 40 แห่ง โดยทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของทางการสหรัฐอเมริกาและเจ้าหน้าที่ประเทศนั้นๆ ในคดีซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานสอบสวน FBI⁷⁶

หน่วยงานสอบสวน FBI มีหัวหน้าหน่วยงาน คือ ตำแหน่งผู้อำนวยการ ซึ่งรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้ประธานาธิบดีแต่งตั้งผู้อำนวยการ FBI โดยคำแนะนำและความเห็นชอบของวุฒิสภาผู้อำนวยการ FBI มีวาระการดำรงตำแหน่งได้สูงสุด 10 ปี นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งรองผู้อำนวยการ 1 ตำแหน่ง ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการ FBI และในแต่ละส่วนงานจะมีผู้ช่วยผู้อำนวยการ FBI เป็นหัวหน้าส่วนงานนั้นๆ สำหรับสำนักงานประจำพื้นที่นั้น โดยปกติจะมีเจ้าหน้าที่ระดับเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนเป็นหัวหน้าส่วน เว้นแต่สำนักงานประจำพื้นที่ระดับใหญ่ เช่นที่ลอสแอนเจลิสนิวยอร์กวอชิงตันดีซีจะมีหัวหน้าส่วนเป็นระดับผู้ช่วยผู้อำนวยการ FBI ในส่วนสำนักงานทูตฝ่ายกฎหมายในต่างประเทศ (Legal Attache Office) ตั้งอยู่ในสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐในประเทศต่างๆ กว่า 40 แห่งทั่วโลก เปรียบเสมือนหน่วยงานสอบสวน FBI ในต่างประเทศ หัวหน้าส่วนงานเป็นเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนพิเศษ แต่ใช้ชื่อเรียกตำแหน่งว่าเจ้าหน้าที่ทูตฝ่ายกฎหมาย (Legal Attache) มีอำนาจหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ในต่างประเทศให้ความช่วยเหลือ ขอความช่วยเหลือในการสืบสวนสอบสวนคดีต่างๆ โดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของคนอเมริกาและผลประโยชน์ของประเทศสหรัฐอเมริกา

⁷⁶ ณรัชต์ เสวตนันท์ และไพศิษฏ์ สังคหะพงศ์. *ประวัติความเป็นมาของ FBI*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. 2543

นอกจากนั้นยังมีคณะกรรมการที่ปรึกษา (SAC Advisory Committee) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการ

บุคลากรในหน่วยงานสอบสวน FBI ไม่มียศแต่มีคำนำหน้าว่า “Agent” ซึ่งแบ่งบุคลากรออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ⁷⁷ คือ

(1) Professional Support Personnel ได้แก่ เจ้าหน้าที่งานสนับสนุน เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ ช่างเทคนิค นักภาษาศาสตร์ หรือผู้เชี่ยวชาญภาษาต่างประเทศ เจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ นักบัญชี หรือนักวิศวกร เป็นต้น

(2) Special Agents เป็นผู้มีอำนาจเต็มในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในอำนาจของหน่วยงานสอบสวน FBI ซึ่งต้องมีคุณสมบัติเป็นคนสัญชาติอเมริกันมีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป และมีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง สำเร็จการศึกษาขั้นต่ำในชั้นปริญญาตรีและจะต้องผ่านหลักสูตรการฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกอบรม The FBI Academy in Quantico ซึ่งจะสอนวิชาการเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวการฝึกการใช้อาวุธ ฯลฯ ซึ่งบุคลากรประเภทนี้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนไม่เว้นแม้แต่ในเขตพื้นที่ทหาร โดยในการปฏิบัติงานนั้นเมื่อมีคดีเกิดขึ้นจะให้โอกาสตำรวจท้องถิ่นเข้าทำการปฏิบัติหน้าที่ก่อน 24 ชั่วโมง หากพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้วยังไม่สามารถแก้ปัญหาหรือจับกุมคนร้ายได้หน่วยงานสอบสวน FBI จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่แทนทันที ส่วนในเขตพื้นที่ทหารจะขยายระยะเวลาเป็น 48 ชั่วโมง เว้นแต่รัฐบาลกลางจะสั่งให้เข้าดำเนินการทันทีตั้งแต่เกิดเหตุ⁷⁸

ในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานสอบสวน FBI มีกฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้⁷⁹ ดังนี้

(1) Title 28, United States Code, Section 533 ให้อำนาจอัยการสูงสุดในการกำหนดให้เจ้าหน้าที่พิเศษของหน่วยงานสอบสวน FBI ทำการสืบสวนและฟ้องร้องอาชญากรต่อสหรัฐอเมริกา

(2) Title 18, United States Code, Section 3052 ให้อำนาจเจ้าหน้าที่พิเศษของหน่วยงานสอบสวน FBI เป็นการเฉพาะในการจับกุมพกพาอาวุธและปฏิบัติการตามกฎหมายอาญา

⁷⁷ “เรื่องเดียวกัน”. หน้า 69

⁷⁸ วุฒิสภา อาริราษฎร์. บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวน: ศึกษาตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ. ศ. 2547. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548. หน้า 96-97

⁷⁹ “เรื่องเดียวกัน”. หน้า 63-64

(3) Title 18, United States Code, Section 3107 ให้อำนาจเจ้าหน้าที่พิเศษของหน่วยงานสอบสวน FBI ในการจับ โดยมีหมายจับสำหรับการกระทำความผิดต่อกฎหมายสหพันธรัฐ และให้อำนาจในการสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่หน่วยงานสอบสวน FBI ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายอื่นๆ

นอกจากนี้ Title 28, Code of Federal Regulations, Section 0. 85 ยังให้อำนาจการสอบสวนและความรับผิดชอบอื่นๆ แก่เจ้าหน้าที่หน่วยงานสอบสวน FBI รวมทั้งการเก็บรวบรวมแบบพิมพ์ลายนิ้วมือ และบันทึกข้อมูลประวัติการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายของรัฐและท้องถิ่น การปฏิบัติงานของศูนย์ข้อมูลอาชญากรรมแห่งชาติและห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ของหน่วยงานสอบสวน FBI

การค้นฟังโทรศัพท์เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานสอบสวน FBI ไม่สามารถตัดสินใจดำเนินการด้วยตนเอง เนื่องจากถูกควบคุมอย่างเข้มงวดโดยกฎหมายสหพันธรัฐและถูกใช้เพียงสำหรับกรณีอาชญากรรมร้ายแรงและลัทธิการก่อการร้ายเท่านั้น

Title, United States Code, Section 2516 ได้ให้เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะต้องมีมูลเหตุที่น่าจะเป็น (Probable Cause) ซึ่งหากมีการค้นฟังจะทำให้ได้พยานหลักฐานของการกระทำความผิดอย่างอุกฉกรรจ์ของกฎหมายสหพันธรัฐ เมื่อผู้พิพากษาได้พิจารณามูลเหตุที่น่าจะเป็นแล้วก็จะสั่งให้ทำการค้นฟังได้หรือไม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่ามีเหตุผลพอเพียงสนับสนุนหรือไม่

หากมีการกระทำความผิดต่อกฎหมายท้องถิ่น กฎหมายรัฐ และกฎหมายสหพันธรัฐ เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายของท้องถิ่นและของแต่ละรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการตามกฎหมายของท้องถิ่นและของแต่ละรัฐ มิได้อยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของหน่วยงานสอบสวน FBI และหน่วยงานสอบสวน FBI จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในการสอบสวนดังกล่าว อย่างไรก็ตามก็มีการประสานงานด้วยความร่วมมือกันในการสอบสวน ซึ่งเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของหน่วยงานสอบสวน FBI และของแต่ละรัฐมีการร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่มีการวางรูปแบบร่วมกันในการทำงาน เช่น การต่อสู้กับการก่อการร้าย เป็นต้น

หน่วยงานสอบสวน FBI มีอำนาจหน้าที่รักษากฎหมาย สืบสวน สอบสวนคดีความผิดต่อกฎหมายของรัฐบาลกลาง ปกป้องประเทศสหรัฐอเมริกาจากการก่อการร้าย ต่อต้านการลักลอบหาข่าวจากต่างประเทศ และยังมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือต่อหน่วยงานรักษากฎหมายอื่น ทั้งในระดับรัฐบาลกลาง ระดับมลรัฐ รวมทั้งหน่วยงานรักษากฎหมายของต่างประเทศปัจจุบันหน่วยงานสอบสวน FBI มีขอบเขตอำนาจในการสืบสวนสอบสวนดำเนินคดีข้อหาความผิดต่อรัฐบาลกลางกว่า 200 ประเภทคดีเช่น

- 1) การสืบสวนสอบสวนประวัติภูมิหลังของบุคคลซึ่งสมัครเข้ารับราชการในหน่วยงานสำคัญ
- 2) การละเมิดสิทธิมนุษยชนรวมทั้งกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำการอันมิชอบด้วยหน้าที่
- 3) การก่อการร้ายภายในประเทศ
- 4) การต่อต้านการลักลอบการหาข่าวภายในและภายนอกประเทศที่กระทบต่อความมั่นคง
- 5) องค์กรอาชญากรรม
- 6) คดียาเสพติด
- 7) คดีที่มีความรุนแรง มีการขู่เชือดทำร้ายต่อชีวิต เช่น คดีอาชญากรรมต่อเนื่อง คดีลักพาตัว คดีกระทำความผิดทางเพศแก่เด็กและเยาวชน คดีขู่เชือดหรือลอบทำร้ายประธานาธิบดี เป็นต้น
- 8) อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การฟอกเงินการฉ้อโกง หรือขักขอกทรัพย์เกี่ยวกับกิจการธนาคาร การทุจริตในวงราชการ คดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม⁸⁰ เป็นต้น

อำนาจในการสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับความผิดต่างๆ ของหน่วยงานสอบสวน FBI จะกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายสหรัฐและตามกฎหมายต่างๆ ที่ได้ให้อำนาจไว้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าหน่วยงานสอบสวน FBI มีความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ คือ การบังคับใช้กฎหมายของประเทศซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ เช่น การก่อวินาศกรรม การปฏิวัติ การเปลี่ยนสายลับให้แก่ประเทศอื่น เป็นต้น

ประการที่สอง ความผิดอาญาที่เกิดขึ้นในหลายมลรัฐติดต่อกันหรือมีความคาบเกี่ยวกัน เช่น การปล้นทรัพย์ หรือชิงทรัพย์ต่อเนื่องในหลายมลรัฐ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าหน่วยงานสอบสวน FBI มีอำนาจควบคุมและรับผิดชอบการสอบสวนของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของรัฐบาลกลางมากที่สุด โดยมีอำนาจสอบสวนการประกอบอาชญากรรมอันเป็นการละเมิดกฎหมายของมลรัฐทั้งหมดที่รัฐสภามีได้ให้อำนาจพิเศษต่อเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐบาลกลาง ซึ่งแตกต่างไปจากเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานรัฐบาลกลางอื่นซึ่งมีอำนาจอยู่อย่างจำกัด เช่น หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายด้านยาเสพติด (The Drug Enforcement Administration หรือ DEA) ซึ่งบังคับใช้กฎหมายยาเสพติดของรัฐบาลกลาง เป็นต้น

⁸⁰ ก่องเพชร กุลสุจริต. ข้อมูลเกี่ยวกับเอฟบีไอ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม. 2551

หน่วยงานสอบสวน FBI จะทำการสอบสวนคดีอาญาของมลรัฐในหลายกรณี รวมถึงองค์กรอาชญากรรม (Organized Crime) การสอบสวนอาชญากรรมที่เรียกว่า อาชญากรรมคอปกขาว (White Collar Crime) โดยหน่วยงานสอบสวน FBI จะสรุปผลการสอบสวนต่ออัยการในกระทรวงยุติธรรมซึ่งจะเป็นผู้ตัดสินใจฟ้องร้องผู้ต้องสงสัยในศาลมลรัฐ⁸¹

หน่วยงานสอบสวน FBI จะปฏิบัติงานขึ้นตรงต่ออัยการสูงสุด และจะต้องรายงานข้อค้นพบให้กับสำนักอัยการทั่วประเทศ การปฏิบัติงานของหน่วยงานสอบสวน FBI จะถูกตรวจสอบควบคุมโดยองค์กรหลายหน่วยด้วยกัน คือ คณะกรรมการฝ่ายวุฒิสภาและฝ่ายผู้แทนราษฎรในรัฐสภา ซึ่งจะทำให้การทบทวนงบประมาณ โครงการและการสืบสวนของหน่วยงานสอบสวน FBI และรายงานการสืบสวนของหน่วยงาน FBI ยังถูกตรวจสอบโดยกระบวนการยุติธรรมในระหว่างที่มีการได้สวนในชั้นศาลด้วยนอกจากนี้หน่วยงานสอบสวน FBI ยังถูกตรวจสอบและรายงานการปฏิบัติงานโดยสื่อมวลชนที่รายงานข่าวในประเทศอยู่เสมอ

3.3 อำนาจในการสอบสวนคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นได้มีการจัดตั้งหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษ (Special Investigations Department หรือ SID) ขึ้นในสำนักงานอัยการ เพื่อดำเนินการสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีอัยการและผู้ช่วยอัยการซึ่งได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ เป็นผู้ทำการสอบสวน ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดีที่เกี่ยวข้องกับ คดีรับสินบน คดีฉ้อโกงบริษัท คดีปั่นหุ้น คดีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค⁸² เป็นต้น ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นได้ให้อำนาจอัยการในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีได้⁸³

การดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากกฎหมายในประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งถือหลักว่าคำตัดสินควรอาศัยพยานหลักฐาน โดยในปี ค.ศ. 1872 ได้จัดให้มี “อัยการ” เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง โดยเป็นผู้ดำเนินคดีในนามของรัฐ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากประเทศฝรั่งเศสมีการจัดทำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1922 โดยได้รับอิทธิพลมาจากเยอรมัน ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เปลี่ยนแปลงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยนำแนวคิดเรื่อง Due Process มาใช้โดยกำหนดหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของประชาชนไว้อย่างชัดเจนทั้งนี้ภายใต้อิทธิพลของระบบกฎหมายเอง โกลอเมริกา (Anglo America)

⁸¹ อารี อารยวัฒน์กุล. การคุ้มครองสิทธิของบุคคลกับการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2547. หน้า 40

⁸² Tomoko Akane. The Criminal Justice System in Japan: Prosecution. *International Train Course*. 1996. pp. 148-149

⁸³ “เรื่องเดียวกัน”. หน้า 30-31

ประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นประเทศที่มีจุดเด่นของระบบกฎหมายทั้งสองระบบกล่าว คือ ระบบ Civil Law และระบบ Common Law อยู่ด้วยกัน

บุคลากรหลักในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของญี่ปุ่น ได้แก่ ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลยุติธรรม ซึ่งจะมีโครงสร้างอำนาจหน้าที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ ศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานอิสระ ไม่ขึ้นกับฝ่ายบริหารมิได้สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ตำรวจขึ้นกับท้องถิ่น ส่วนหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่นรวมทั้งสำนักงานอัยการเป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยอัยการของประเทศญี่ปุ่นจะมีบทบาทอย่างสูงในกระบวนการยุติธรรมและดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในกระทรวงยุติธรรม⁸⁴

กระบวนการยุติธรรมในประเทศญี่ปุ่นมีกระทรวงยุติธรรมเป็นองค์กรหลัก ในการทำหน้าที่บริหารงานยุติธรรมโดยมีองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญารวมอยู่ในกระทรวงยุติธรรม โครงสร้างของกระทรวงยุติธรรมประเทศญี่ปุ่นจะประกอบไปด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งสูงสุดในกระทรวงยุติธรรม โดยมีรัฐมนตรีช่วยว่าการฝ่ายรัฐสภา (Parliamentary Vice-Minister Justice) และรัฐมนตรีช่วยว่าการฝ่ายบริหาร (Administrative Vice-Minister Justice) เป็นตำแหน่งรองลงมา โดยรัฐมนตรีว่าการและรัฐมนตรีช่วยว่าการฝ่ายรัฐสภาจะได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกรัฐสภา ในขณะที่รัฐมนตรีช่วยว่าการฝ่ายบริหารจะได้รับการคัดเลือกจากพนักงานอัยการ⁸⁵

กระทรวงยุติธรรมของประเทศไทยมีหน่วยงานภายในแบ่งเป็น สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี และกรมต่างๆ อีก 7 กรมประกอบด้วย กรมกิจการแพ่งกรมกิจการอาญา กรมราชทัณฑ์ กรมบังคับพื้นฟู กรมเสรีภาพพลเมือง และกรมตรวจคนเข้าเมือง โดยมีสำนักงานอัยการเป็นหน่วยงานที่แยกออกมาจากกรมอื่นๆ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

การสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทยนั้น หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา คือ เจ้าพนักงานตำรวจ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 191 บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของตำรวจที่จะต้องทำการสอบสวน เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น แต่พนักงานอัยการก็สามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเองเช่นเดียวกัน โดยอัยการมีอำนาจทำการสอบสวนได้ในความผิดทุกประเภท ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายสำนักงานอัยการ มาตรา 6 วรรคหนึ่ง นอกจากนี้เจ้าพนักงานธุรการอัยการเมื่อได้รับคำสั่งจากอัยการก็สามารถทำการสอบสวนได้ แต่โดยทั่วไปแล้วคดีที่พนักงานอัยการ

⁸⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาญเซาว์ ไชยานุกิจ และศิระ บุญกินนทร์. โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น. *บทปริทัศน์*. 54, 2 (2541). 145-155, หน้า 145

⁸⁵ “เรื่องเดียวกัน”. หน้า 155

เริ่มทำการสอบสวนเอง คือ คดีที่การกระทำมีความผิดมีความสลับซับซ้อนคดีที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งคดีที่ผู้มิอทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้อง⁸⁶ เป็นต้น

จากแนวความคิดทางทฤษฎีที่ถือว่า อำนาจการสอบสวนและฟ้องคดีเป็นอำนาจอันมิอาจแบ่งแยกได้ (Inseparable Authority) เพราะการฟ้องคดีต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนและสอบสวนเป็นปัจจัยสำคัญ การสืบสวนสอบสวนเป็นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานและรวบรวมพยานหลักฐาน จึงเป็นเพียงเครื่องมือของการฟ้องร้องดำเนินคดีกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นจึงกำหนดให้อัยการซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่ฟ้องคดีต่อศาลมีบทบาทในการตรวจสอบและควบคุมการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาด้วย ทั้งนี้เพราะในชั้นพิจารณาคดี อัยการเป็นผู้รู้วิธีการพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยปราศจากข้อสงสัย อัยการจึงควรรู้ถึงวิธีการสอบสวนเพื่อจะได้มีคำสั่งในคดีได้โดยถูกต้อง และสามารถตรวจสอบการสอบสวนของตำรวจได้ หากอัยการไม่อาจสอบคำให้การพยานหรือรวบรวมพยานหลักฐานได้โดยอิสระ แล้วอัยการจำต้องอาศัยแต่เฉพาะการสอบสวนของตำรวจทั้งหมด ซึ่งการสอบสวนของตำรวจนั้นเป็นพยานบอกเล่าสำหรับอัยการทำให้อัยการไม่อาจแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดจากการสอบสวนของตำรวจได้⁸⁷

อาจกล่าวได้ว่าการสอบสวนคดีอาญาเป็นกระบวนการทางกฎหมาย ซึ่งแยกออกจากการปฏิบัติงานสืบสวนของตำรวจ จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมวิธีพิจารณาเพื่อให้คดีมีความน่าเชื่อถือและสมเหตุสมผลและเพื่อให้การสอบสวนคดีอาญามีความยุติธรรมการสอบสวน คดีอาญาจึงไม่ควรถูกแทรกแซงโดยอิทธิพลทางการเมือง อัยการซึ่งเป็นผู้มีความรู้ในทางกฎหมายมีอำนาจอิสระในเชิงอำนาจตุลาการและได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติหน้าที่หลายประการ ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาได้ดีที่สุดและโดยที่ลักษณะอำนาจหน้าที่ของอัยการเป็นแบบกึ่งตุลาการ อัยการจึงได้รับความคุ้มครองและมีหลักประกันในการปฏิบัติหน้าที่ตาม Public Prosecutors Office Law ในมาตรา 14 กล่าวคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอาจควบคุมอัยการในการปฏิบัติงานได้เป็นการทั่วไป แต่การจัดการคดีและการสอบสวนในแต่ละคดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอาจควบคุมได้เฉพาะอัยการสูงสุดเท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจควบคุมอัยการแต่ละคน

จะเห็นได้ว่าอัยการญี่ปุ่นมีอำนาจในการสอบสวนฟ้องร้องอย่างกว้างขวาง แต่ในการใช้ดุลพินิจนั้นอัยการต้องได้รับการอนุมัติจากผู้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นอัยการที่มีตำแหน่งสูงกว่า นอกจากนั้นยังมีการควบคุมโดยคณะกรรมการตรวจสอบการฟ้องร้อง (Prosecution Review Commission) ซึ่งดัดแปลงมาจากระบบลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกา (The Grand Jury) เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

⁸⁶ พงษ์สิทธิ์ อรุณรัตน์กุล, พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ. ศ. 2547, ศึกษากรณีมาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้ทรงอิทธิพล, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549, หน้า 74

⁸⁷ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 155

ในการสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการ โดยสะท้อนเจตนารมณ์แห่งพลเมือง แม้คำตัดสินจะไม่มีสภาพบังคับ และไม่ผูกพันอัยการแต่ก็เป็นเหตุสร้างความกดดันให้แก่อัยการเจ้าของสำนวนและมีวิธีพิจารณาถึงการฟ้อง (Analogical Institute of Prosecution Through Judicial Action หรือ Quasi-Prosecution) ซึ่งผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษในความผิดบางประเภทสามารถร้องขอต่อศาล โดยยื่นคำร้องต่ออัยการที่สั่งไม่ฟ้องคดีศาลสามารถบังคับให้นำคดีขึ้นสู่การพิจารณาโดยแต่งตั้งทนายความให้ทำหน้าที่แทนอัยการได้ แต่ในทางปฏิบัติศาลมักไม่ก้าวล่วงดุลพินิจของอัยการ

สำนักงานอัยการ นับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของกระทรวงยุติธรรม ญีปุ่น โดยอัยการจะเข้ามามีบทบาทในคดีอาญาตั้งแต่เริ่มมีการกระทำความผิดอาญาจนกระทั่งบังคับตามคำพิพากษา อัยการปฏิบัติภารกิจหลัก 5 ประการ⁸⁸ คือ

(1) สืบสวนสอบสวนและดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญาที่เสนอต่ออัยการ โดยเจ้าพนักงานตำรวจ

(2) สืบสวนสอบสวนและดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญาที่เอกชนได้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่ออัยการหรือที่อัยการได้ทราบมาไม่ว่าจะโดยทางใด

(3) ฟ้องคดีอาญาต่อศาลอำนาจฟ้องผู้ต้องหาเป็นของอัยการเพียงองค์กรเดียว ตำรวจหรือผู้เสียหายไม่อาจฟ้องคดีเองได้ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาฟ้องคดีหรือไม่ฟ้องคดีนั้นใช้หลักปราศจากความสงสัย ดังนั้นอัตราการยกฟ้องในประเทศญีปุ่นจึงต่ำมาก

(4) ดำเนินการดูแลให้การบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลให้เป็นไปโดยถูกต้อง ภายหลังจากพิพากษา อัยการมีบทบาทที่สำคัญ คือ การสั่งการเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับตามคำพิพากษาของศาลนับแต่โทษปรับจนถึงประหารชีวิต หากปราศจากคำสั่งดังกล่าวการบังคับคดีมีอาจกระทำได้ และเมื่อเกิดปัญหาในชั้นบังคับคดีอัยการจะเป็นผู้วินิจฉัยดำเนินการแล้วเสนอรายงานต่อศาลเพื่อขอความเห็นชอบต่อไป

(5) ปฏิบัติการอื่นๆ ในฐานะผู้แทนหรือผู้รักษาสถาบันประโยชน์ของมหาชน

ปัจจุบันอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนอย่างไม่จำกัด กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญีปุ่นเปิดช่องให้มีการร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานอัยการได้ และพนักงานอัยการมีอำนาจเริ่มคดีเองได้แม้จะไม่มีผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ หากอัยการได้ทราบคดีไม่ว่าโดยทางใดก็ตามที่มีเหตุอันควรเชื่อว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น อัยการจะดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีนั้นเองจนเสร็จหรืออาจสั่งให้ตำรวจช่วยเหลือหรือร่วมมือในการสืบสวนสอบสวนหรือส่งเรื่องให้ตำรวจดำเนินการสืบสวนสอบสวนจนเสร็จก็ได้

⁸⁸ ทวีศักดิ์ ณ ตะกั่วทุ่ง. งานอัยการของประเทศญีปุ่น. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์. 2525

โดยปกติแล้วหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป เป็นของเจ้าพนักงานตำรวจ แต่เนื่องจากการสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนั้นอาชญากรหรือผู้ที่กระทำความผิดส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ค่อนข้างสูง ได้อาศัยโอกาสที่ตนเป็นผู้มีความรู้หรือโอกาสในวิชาชีพของตนในการประกอบอาชญากรรมในประเทศญี่ปุ่น จึงได้มีการจัดตั้งหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษ (Special Investigation Division หรือ SID) ขึ้นในสำนักงานอัยการ มีการคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความชำนาญฝึกฝนเป็นพิเศษเกี่ยวกับการปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ มีสำนักงานอยู่ที่เมืองโตเกียวเมืองโอซากาและเมืองนาโกยา หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษของเมืองโตเกียวและเมืองโอซากามีประวัติความเป็นมายาวนานและมีการสอบสวนในหลายกรณีส่วนหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในเมืองนาโกยาตั้งขึ้นเมื่อเดือนเมษายน 1996

หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษจะมีอัยการและผู้ช่วยอัยการ ซึ่งได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นผู้ทำการสอบสวนในเบื้องต้น ซึ่งมีหลายเมืองที่มีแผนกปฏิบัติการเกี่ยวกับอาชญากรรมพิเศษ (Special Criminal Affairs Department) ดำเนินการเกี่ยวกับอาชญากรรมคอปกขาว หรือที่เรียกว่า “White Collar Crime”⁸⁹

หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานอัยการชั้นต้นประจำเขตที่โตเกียวโอซากา มีผู้อำนวยการ 1 คน และรองผู้อำนวยการอีก 3 คน และพนักงานอัยการในกองอีกประมาณ 40 คน ในคดีใหญ่ๆ ที่มีความสำคัญผู้อำนวยการจะมอบหมายให้หัวหน้าคณะทำงานขึ้นรับผิดชอบคดี หัวหน้าคณะทำงานจะคัดเลือกอัยการเข้าร่วมคณะทำงานในคดีดังกล่าว ผู้อำนวยการกอง รองผู้อำนวยการกอง และหัวหน้าคณะทำงานเท่านั้นที่รู้เรื่องในคดี เมื่อหัวหน้าคณะเริ่มสอบสวนคดี และสามารถรวบรวมพยานหลักฐานได้จะกระจายข้อมูลไปยังคณะทำงานแล้วจึงดำเนินการสอบสวนต่อไปหลังจากนั้นเมื่อผู้อำนวยการกองเห็นว่าควรสอบสวนคดีต่อไปหรือควรจับกุมผู้ต้องหา ผู้อำนวยการกองจะปรึกษากับรองผู้อำนวยการกอง และรองผู้อำนวยการกองจะปรึกษากับหัวหน้าคณะทำงาน ซึ่งจะพิจารณาว่าควรจับกุมผู้ต้องหาหรือไม่เมื่อเห็นว่าควรจับกุมจะปรึกษากับหัวหน้าสำนักงานอัยการอุทธรณ์และอัยการสูงสุดต่อไป⁹⁰

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นได้ให้อำนาจอัยการในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดี ดังต่อไปนี้

1) อัยการมีอำนาจเริ่มคดีเองได้ แม้จะไม่มีผู้ใดร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่ออัยการ หากอัยการทราบเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น อัยการจะทำการสอบสวนคดีเอง และกฎหมายยังได้เปิดช่องให้ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่ออัยการได้ เมื่ออัยการ

⁸⁹ “เรื่องเดียวกัน”. หน้า 80-81

⁹⁰ “เรื่องเดียวกัน”. หน้า 148-149

รับคำร้องทุกข์แล้วจะดำเนินการเองหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนร่วมมือในการสอบสวนหรือส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนต่อไปจนเสร็จก็ได้ (มาตรา 193)

2) การใช้มาตรการบังคับต่างๆ เช่น การออกหมายจับค้น หรือควบคุมผู้ถูกจับ แม้จะเป็นหน้าที่ของศาลโดยแท้ แต่ขั้นตอนบางส่วนก็เป็นภารกิจของอัยการด้วย กล่าวคือ การใช้มาตรการบังคับเป็นหน้าที่ของศาลโดยอัยการเป็นผู้ไต่ตรงตรวจสอบหมายจากที่ตำรวจร้องขอมาเพื่อที่จะเสนอต่อศาลต่อไป ไม่ใช่ตำรวจจะมายื่นคำร้องขอต่อศาลได้เลยถ้าอัยการเห็นชอบก็ยื่นคำร้องต่อศาลแต่เมื่อเรื่องถึงศาลแล้วศาลอาจเห็นด้วยหรือไม่ก็ได้ ถ้าศาลเห็นด้วยกับความจำเป็นที่ต้องใช้มาตรการบังคับ ตำรวจจะเป็นผู้ดำเนินการดังกล่าวภายใต้คำสั่งของอัยการ

3) อัยการในฐานะตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีอาญา โดยเอาผิดกับผู้กระทำความผิดและก่ปด้อยผู้บริสุทธิ์ จึงต้องมีความเป็นกลาง ซึ่งในบางครั้งอัยการอาจถอนฟ้องหรือปิดคดีโดยเหตุผลที่ว่าจำเลยบริสุทธิ์หรือพยานหลักฐานที่รวบรวมยังไม่เพียงพอที่จะลงโทษจำเลยอัยการก็จะปล่อยตัวจำเลยให้เป็นอิสระต่อไป และการเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ต่อศาลอัยการก็จะเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นผลดีต่อจำเลยด้วย (มาตรา 439 (1))

4) ในระหว่างการดำเนินคดีอาญา อัยการมีอำนาจสั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้อย่างกว้างขวาง เช่น สอบสวนบุคคลใดเป็นผู้ต้องหาเพิ่มเติมจากการที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนไว้ และในคดียุ่งยากซับซ้อนอัยการจะเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกว่าคดีธรรมดาโดยทั่วไป เช่น อาจจะไปเรียกสำนวนสอบสวนจากพนักงานสอบสวนมาตรวจดูเป็นระยะ หรืออาจสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานบุคคลหรือผู้ต้องหาผู้เสียหายมาซักถามเองก็ได้⁹¹

5) การสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ (Economics Crime) เช่น ความผิดเกี่ยวกับธุรกิจธนาคาร (Banking Transaction) คดีเกี่ยวกับธุรกิจคอร์รัปชันในระบบราชการชั้นผู้ใหญ่ (Bribery Committed by High Government Officials)

ในแง่การสอบสวนคดีอาญานั้น ทั้งอัยการและตำรวจต่างมีอำนาจทำการสอบสวน ไม่มีเส้นแบ่งว่าหน่วยงานใดทำการสอบสวนคดีประเภทใด แต่พิจารณาในแง่บุคลากร กล่าวคือ อัยการมีน้อยเพียงประมาณ 1, 200 คน ในขณะที่ตำรวจมีประมาณ 260, 000 คน โดยทั่วไปตำรวจจึงทำการสอบสวนคดีต่างๆ ไป กล่าวได้ว่า คดีส่วนใหญ่ตำรวจเป็นผู้เริ่มต้นทำการสอบสวนในขณะที่อัยการจะทำการสอบสวนเฉพาะคดีสำคัญประเภทที่เรียกว่า คดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ

โดยทั่วไปการที่หน่วยสอบสวนคดีพิเศษในสำนักงานอัยการและตำรวจต่างทำการสอบสวนคดีความผิดเดียวกันนั้น ไม่เกิดขึ้น กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีที่ผู้ต้องหาเป็นเจ้าพนักงานหรือข้าราชการชั้นสูงใหญ่นั้น มักเข้าร้องทุกข์ต่ออัยการมากกว่าต่อตำรวจ ในขณะที่คดีประเภทอื่นจะ

⁹¹ “เรื่องเดียวกัน”. หน้า 104-106

เข้าร้องทุกข์ต่อตำรวจแต่หากอัยการทำการสอบสวนเองและตำรวจได้รับแจ้งเหตุและทำการสอบสวนด้วยนั้น ตามปกติอัยการจะร่วมมือกับตำรวจตั้งแต่เริ่มต้นคดีในคดีที่มีความสำคัญตำรวจ เมื่อเริ่มสอบสวนคดีจะปรึกษากับอัยการซึ่งหากอัยการได้เริ่มสอบสวนคดีด้วยเช่นกัน จะร่วมมือกันสอบสวนและแบ่งแยกหน้าที่ในคดีนั้น จากที่กล่าวมาถึงหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศญี่ปุ่น ส่วนใหญ่แล้วหน่วยงานดังกล่าวจะทำการสืบสวนสอบสวนในคดีที่มีความลับซับซ้อน คดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ หรือคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นข้าราชการระดับสูง ฯลฯ ทั้งนี้หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษก่อตั้งขึ้นมาเพื่อเสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากถ้าปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของพนักงานตำรวจในการทำหน้าที่สอบสวนก็จะทำให้ไม่เกิดประสิทธิภาพ เนื่องจากการปฏิบัติงานของตำรวจไม่มีความเป็นอิสระเหมือนหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษ เพราะต้องปฏิบัติ ภายใต้อำนาจของข้าราชการระดับสูงหรือสมาชิกรัฐสภา ฯลฯ จึงไม่สามารถดำเนินการสอบสวนได้ อย่างมีอิสระและประสิทธิภาพที่แท้จริง

บทที่ 4

วิเคราะห์ เปรียบเทียบ อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานสืบสวน สอบสวนพิเศษของไทยและต่างประเทศ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนด อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษไว้ โดยมีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนความผิดอาญา ที่เป็นคดีพิเศษ และมีอำนาจสืบสวนกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าคดีใดจะเป็นคดีพิเศษ (ก่อนที่เป็นคดีพิเศษ) ตามมาตรา 23/1 และมีอำนาจพิเศษอื่นๆ ดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ส่วนอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ กฎหมายมิได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ กฎหมาย กำหนดเพียงให้มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมาย จึงมีปัญหว่าการกำหนดให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมาย ซึ่งในการปฏิบัติหน้าที่นั้นกฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อำนาจของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษจะกระทำได้เพียงใด ในการนี้ นายชาริต เฟ็งคิชฐ ซึ่งเป็นกรรมการและรองอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษในขณะนั้น ได้ชี้แจง ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรว่า เจ้าหน้าที่คดีพิเศษยังไม่มีหน้าที่ใดๆเลย แต่จะเริ่มมีอำนาจ ได้ก็ต่อเมื่อได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่และการมอบหมายนั้นจะถูกล็อกโดยถ้อยคำว่า “เพียงเท่าที่” คือมอบแค่ไหนก็ทำได้แค่นั้น และเมื่อมอบให้ทำเท่าที่มอบแล้ว จะไปทำอย่างไร ก็จำเป็นต้องมี กฎหมายรองรับว่าการที่จะไปทำเพียงเท่าที่มอบนั้น จะให้เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้วแต่กรณีขึ้นอยู่กับมอบให้ ไปทำอะไร เช่น ถ้าเรื่องที่มอบเป็นเรื่องของฐานฝ่ายปกครองก็เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือเรื่องของฐานตำรวจหรือพนักงานสอบสวน ก็เป็นตำรวจหรือพนักงานสอบสวนแล้วแต่กรณี เช่น ถ้าเป็นเรื่องการไปทำแผนที่เกิดเหตุเล็กๆน้อยๆ ซึ่งเป็นงานของพนักงานสอบสวน ก็ถือว่าหน้าที่นั้น ทำในฐานะพนักงานสอบสวน แต่เพียงเท่าที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองผู้กระทำ ว่าเป็นการกระทำโดยชอบและยังเป็นการบังคับในความรับผิดชอบของการเป็นเจ้าพนักงานด้วย เจตนาธรรมสำคัญในการกำหนดให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้งานด้านการสืบสวน สอบสวนคดีพิเศษซึ่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษได้กระทำลงไปตามที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานสอบสวน

คดีพิเศษเป็นการสืบสวนสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย จากกรณีดังกล่าวจึงเห็นได้ว่าอำนาจของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษไม่มีขอบเขตแน่นอน ทั้งที่ควรระบุให้ชัดเจนว่า เจ้าหน้าที่ลักษณะใดบ้างที่เจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีอำนาจกระทำได้ เช่น เจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริง สืบสวน เจ้าหน้าที่ในการค้น ยึดอายัด และการช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถช่วยเหลือได้เพียงใด กรณีใดเป็นอำนาจเฉพาะของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่ไม่สามารถมอบหมายให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษทำการแทนได้ ผู้ศึกษาจึงได้พิจารณาเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนและสอบสวนดำเนินคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษและตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น เปรียบเทียบว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร รวมทั้งวิเคราะห์หน้าที่ในการเข้าร่วมสอบสวน การดำเนินคดี และขั้นตอนการรับและการพิจารณาสำนวนคดีพิเศษ เพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจนไว้ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ หากไม่ระบุให้ชัดเจนอาจเกิดข้อโต้แย้งถึงอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ อาจมีผลกระทบต่ออำนาจฟ้องของอัยการต่อไป

1. วิเคราะห์บทบาทและอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนและสอบสวนดำเนินคดีพิเศษ

ในคดีพิเศษบุคคลที่มีอำนาจในการสืบสวนและสอบสวนดำเนินคดีพิเศษได้ตามกฎหมายคือ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 23 กำหนดไว้ว่า ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ และเป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกำหนดให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษเพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมาย และตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ยังได้กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษไว้อย่างชัดเจน อาทิเช่น มาตรา 24 กำหนดให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจเข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่ใดๆ เพื่อตรวจค้นเมื่อมีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีบุคคลที่มีเหตุสงสัยว่ากระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษหลบซ่อนอยู่ หรือมีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะได้ใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ประกอบกับมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะเนื่องจากการเป็นซ้ากว่าจะเอาหมายค้นมาได้บุคคลนั้นจะหลบหนีไป หรือทรัพย์สินนั้นจะถูกโยกย้าย ซุกซ่อนทำลาย หรือทำให้เปลี่ยนสภาพไปจากเดิม หรือค้นบุคคลหรือยานพาหนะที่มีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการ

กระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ หรือมีหนังสือสอบถาม หรือเรียกให้สถาบันการเงิน ส่วนราชการ องค์การหรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือหรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา หรือมีหนังสือสอบถาม หรือเรียกบุคคลใดๆ มาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา หรือยึด หรืออายัดทรัพย์สินที่ค้นพบ และในการใช้อำนาจดังกล่าวพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับที่คณะกรรมการคดีพิเศษกำหนดและดำเนินการเกี่ยวกับวิธีการค้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และยังคงแสดงความบริสุทธิ์ก่อนเข้าค้นรายงานเหตุผลและผลการตรวจค้นเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไป และบันทึกเหตุผลสายตามสมควร และเหตุอันควรเชื่อที่ทำให้สามารถเข้าค้นได้เป็นหนังสือให้ไว้แก่ผู้ครอบครอง เลหสถานหรือสถานที่ค้นและหากเป็นการเข้าค้นในเวลากลางคืนภายหลังพระอาทิตย์ตก พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้เป็นหัวหน้าในการเข้าค้นต้องเป็นข้าราชการพลเรือนตำแหน่งตั้งแต่ระดับ 7 ขึ้นไป ด้วยเมื่อดำเนินการเกี่ยวกับการค้นเสร็จแล้ว พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะต้องส่งสำเนาบันทึกเหตุสงสัยตามสมควรและสำเนาทันทีการตรวจค้นและบัญชีทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดต่อศาลจังหวัดที่มีอำนาจเหนือท้องที่ที่ทำการค้น หรือศาลอาญาในเขตกรุงเทพมหานครภายในสี่สิบแปดชั่วโมง หลังจากสิ้นสุดการตรวจค้นเพื่อเป็นหลักฐาน

นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้นในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษยังสามารถดักฟังทางโทรศัพท์หรือการให้ได้มาซึ่งเอกสารหรือข้อมูลข่าวสารอื่นใดซึ่งส่งทางไปรษณีย์ โทรเลข โทรสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ในการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศใด ที่เชื่อว่าถูกใช้หรืออาจถูกใช้ในการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษได้ หรือการจัดทำเอกสารหรือหลักฐานใดขึ้นหรือการแฝงตัวเข้าไปในองค์กรอาชญากรรม หรือกลุ่มผู้กระทำความผิด ตลอดจนมีอำนาจเก็บรักษาของกลางในคดีพิเศษนั้นได้

การใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษนี้ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะใช้ได้ก็ต่อเมื่อการกระทำความผิดนั้นมีลักษณะเป็นคดีพิเศษ หรือเป็นคดีพิเศษแล้วตามนัยแห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 21 ซึ่งเป็นการที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ใช้อำนาจที่กฎหมายบัญญัติไว้เพื่อเป็นการดำเนินการสืบสวนสอบสวน แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานแห่งคดี

1.1 ผลงานการดำเนินงานสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษในรอบปี พ.ศ. 2562

ตั้งแต่พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2547 ถึงปัจจุบัน กรมสอบสวนคดีพิเศษรับคดีพิเศษมาดำเนินการสืบสวนสอบสวน

ตามอำนาจหน้าที่ของกฎหมายทั้งสิ้น 2,731 คดี ในจำนวนดังกล่าวสอบสวนเสร็จสิ้นจำนวน 2,508 คดี คิดเป็นร้อยละ 91.83 ในจำนวนคดีพิเศษที่สอบสวนเสร็จแล้วดังกล่าว 1,123 คดี เป็นคดีพิเศษที่มีมูลค่าความเสียหาย หรือผลประโยชน์ที่สามารถปกป้อง รักษา และเรียกคืนให้แก่รัฐ ประชาชน จำนวน 535,860.954 ล้านบาท นอกจากนี้ กรมสอบสวนคดีพิเศษยังได้ดำเนินการสืบสวนสอบสวนก่อนเป็นคดีพิเศษ จำนวน 3,092 เรื่อง ดำเนินการสืบสวนสอบสวนเสร็จแล้ว 2,961 เรื่อง ในจำนวนนี้ เรื่องใดที่สืบสวนแล้วเป็นอำนาจหน้าที่และเข้าลักษณะเป็นคดีพิเศษกรมสอบสวนคดีพิเศษรับเป็น เรื่องคดีพิเศษที่สอบสวนต่อ ส่วนเรื่องใดที่ผลการสืบสวนไม่เข้าข่ายเป็นคดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 กรมสอบสวนคดีพิเศษจะดำเนินการส่งให้พนักงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือส่วนราชการอื่นดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ อันเป็นการเสริมการปฏิบัติด้านคดีอาญาให้หน่วยงานอื่นสามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนด้วย ซึ่งเมื่อแยกผลการดำเนินคดีสำคัญ ในปี พ.ศ. 2652 ตามกลุ่มประเภทคดีที่สำคัญ 4 กลุ่มคดี⁹² (คดีพิเศษที่สอบสวนเสร็จในปี พ.ศ. 2562 บางคดีเป็นคดีพิเศษที่รับมาสอบสวน ก่อนปี พ.ศ. 2562) ดังนี้

- 1) ประเภทคดี ด้านอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ
 - (1) คดีพิเศษที่รับสอบสวน 100 คดี
 - (2) คดีพิเศษที่สอบสวนเสร็จ 185 คดี
 - (3) คดีพิเศษที่สอบสวนเสร็จๆ มีมูลค่าความเสียหาย 177 คดี
 - (4) มูลค่าความเสียหาย 91,301.99 ล้านบาท
- 2) ประเภทคดี ด้านอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศและทรัพย์สินทางปัญญา
 - (1) คดีพิเศษที่รับสอบสวน 8 คดี
 - (2) คดีพิเศษที่สอบสวนเสร็จ 19 คดี
 - (3) คดีพิเศษที่สอบสวนเสร็จๆ มีมูลค่าความเสียหาย 14 คดี
 - (4) มูลค่าความเสียหาย 73.35 ล้านบาท
- 3) ประเภทคดี ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค โภคและสิ่งแวดล้อม
 - (1) คดีพิเศษที่รับสอบสวน 11 คดี
 - (2) คดีพิเศษที่สอบสวนเสร็จ 17 คดี
 - (3) คดีพิเศษที่สอบสวนเสร็จๆ มีมูลค่าความเสียหาย 10 คดี
 - (4) มูลค่าความเสียหาย 32,900.90 ล้านบาท

⁹² กรมสอบสวนคดีพิเศษ. *DSI แลกผลการทำงานในรอบปี พ.ศ. 2562 “การดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ ภายใต้การปฏิรูปประเทศและยุค Thailand 4.0”*. กรุงเทพมหานคร: กรมสอบสวนคดีพิเศษ. 2562.

4) ประเภทคดี ด้านอาชญากรรมระหว่างประเทศและอาชญากรรมพิเศษ

- (1) คดีพิเศษที่รับสอบสวน 40 คดี
- (2) คดีพิเศษที่สอบสวนเสร็จ 58 คดี
- (3) คดีพิเศษที่สอบสวนเสร็จๆ มีมูลค่าความเสียหาย 18 คดี
- (4) มูลค่าความเสียหาย 8,280.59 ล้านบาท

ปัจจุบันกรมสอบสวนคดีพิเศษมีคดีพิเศษที่อยู่ในความรับผิดชอบจำนวนหลายพันคดี และเรื่องที่ต้องดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง 1,047 เรื่อง อยู่ระหว่างสืบสวนจำนวน 3,185 เรื่อง และอยู่ระหว่างสอบสวนจำนวน 2,870 เรื่อง (ข้อมูล ณ วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2563)⁹³

1.2 ปัญหาอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริงของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ

ในการปฏิบัติงานด้านการสืบสวนสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ผู้ศึกษาเห็นว่ากรมสอบสวนคดีพิเศษประสบกับปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ในเรื่องเกี่ยวกับอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและอำนาจสืบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ หรือเจ้าหน้าที่อื่น ก่อนที่สำนวนคดีหรือเรื่องดังกล่าวอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษหรือคณะกรรมการคดีพิเศษจะมีมติรับให้เป็นคดีพิเศษ หรือก่อนที่จะพอทราบได้ว่าการกระทำความผิดนั้นจะมีลักษณะหรือเงื่อนไขอันจะทำให้เป็นคดีพิเศษได้ เนื่องจากกรมสอบสวนคดีพิเศษจัดตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ไขความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับในขณะนั้นประชาชนเริ่มขาดความเชื่อมั่นในการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศ ทำให้ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนหรือได้รับความเสียหายไปร้องเรียนหรือร้องทุกข์กล่าวโทษต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นการร้องเรียนด้วยตนเองทางวาจา หรือเป็นลายลักษณ์อักษร หรือส่งหนังสือร้องเรียนทางไปรษณีย์ หรือส่งตัวแทนหรือทนายความไปร้องเรียนกับกรมสอบสวนคดีพิเศษให้ดำเนินคดีกับผู้ต้องหาว่ากระทำความผิด ซึ่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะมีอำนาจสืบสวนตามกฎหมายได้นั้น การกระทำความผิดนั้นต้องเป็นคดีพิเศษเสียก่อน แต่เรื่องที่ประชาชนร้องเรียนเป็นการกระทำความผิดที่ยังมิได้เป็นคดีพิเศษหรือไม่มีลักษณะหรือเงื่อนไขอันจะทำให้เป็นคดีพิเศษได้ ทางกรมสอบสวนคดีพิเศษจึงได้มอบหมายให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับเจ้าหน้าที่คดีพิเศษดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงเรื่องดังกล่าวแล้วพิจารณาว่าเรื่องดังกล่าวมีลักษณะหรือเงื่อนไขพอที่จะเป็นคดีพิเศษหรือไม่ หากเรื่องที่ร้องเรียนดังกล่าวเข้าลักษณะหรือเงื่อนไขอันจะทำให้เป็นคดีพิเศษได้ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษก็จะเสนอเรื่องไปยังคณะกรรมการคดีพิเศษพิจารณาเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการคดีพิเศษลงมติรับเป็นคดีพิเศษ

⁹³ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. *สถิติคดีพิเศษ*. กรุงเทพมหานคร: กรมสอบสวนคดีพิเศษ. 2563.

ทั้งนี้ เป็นไปตามมาตรา 21 (2) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 แต่หากเรื่อง
 ที่ร้องเรียนดังกล่าวไม่เข้าลักษณะหรือเงื่อนไขอันจะทำให้เป็นคดีพิเศษได้ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ
 ก็จะเสนอเรื่องไปยังคณะกรรมการคดีพิเศษพิจารณาเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการคดีพิเศษเพื่อยุติ
 เรื่อง ซึ่งในการตรวจสอบข้อเท็จจริงนั้นเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ
 ความผิด และยังเป็นส่วนหนึ่งของการสืบสวน เมื่อเรื่องที่ร้องเรียนดังกล่าวยังไม่เป็นคดีพิเศษ
 การที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงก็เป็นการดำเนินการตรวจสอบ
 เบื้องต้น โดยที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษไม่มีอำนาจดำเนินการใดๆ
 ตามกฎหมาย เพียงแต่ขอความร่วมมือบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานต่างๆ ซึ่งบุคคลที่เกี่ยวข้อง
 หรือหน่วยงานต่างๆ สามารถให้การปฏิเสธหรือไม่ให้ความร่วมมือได้ดังนั้นทำให้การได้มา
 ซึ่งพยานหลักฐานแห่งการกระทำความผิดในชั้นนี้เป็นไปอย่างผิวเผิน หรือเป็นแค่เพียงพยานแวดล้อม
 ไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์การกระทำความผิดของผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดได้ ไม่สามารถแสวงหา
 พยานหลักฐานในเชิงลึกได้ และในการที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะสอบปากคำพยานหรือบุคคล
 ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมืออย่างจริงจัง ซึ่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะออกหมายเรียก
 ให้พยานหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือให้ปากคำก็ไม่สามารถกระทำได้ เพราะไม่มี
 อำนาจตามกฎหมายและในการตรวจสอบข้อเท็จจริงดังกล่าว หากมีผลกระทบหรือก่อให้เกิด
 ความเสียหายกับบุคคลใด จะทำให้การกระทำของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นความผิดฐาน
 ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายอาญาได้ โดยเท่าที่ผ่านมา
 มีผลทำให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษไม่มั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ และการปฏิบัติหน้าที่ก็เกินไป
 อย่างไม่มีประสิทธิภาพ มีผลทำให้เป็นการตอกย้ำกับประชาชนให้ขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการ
 ยุติธรรม และยังมีผลทำให้กรมสอบสวนคดีพิเศษไม่สามารถป้องกันอาชญากรรมที่มีผลกระทบ
 ต่อประเทศได้อันเป็นมาตรการในเชิงรุกได้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรจะมีการแก้ไขด้วยกฎหมาย
 ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและอำนาจในการสืบสวนของพนักงานสอบสวน
 คดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจ
 สืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดอาญาทั้งปวงได้ และกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ
 ให้มีความชัดเจนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ โดยที่คณะกรรมการคดีพิเศษอาจออกข้อบังคับ
 เพื่อกำหนดและวางหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสืบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ
 และเจ้าหน้าที่คดีพิเศษซึ่งจะเป็นผลให้การปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกันและไม่ซ้ำซ้อน
 กับหน่วยงานอื่นของรัฐ

ตัวอย่างเช่นในคดีที่ภรรยาไปร้องเรียนต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษว่าสามีถูกฆ่าตาย แล้วเผาอำพรางการกระทำความผิด และได้แจ้งความร้องทุกข์กับสถานีตำรวจที่มีอำนาจ และรับผิดชอบไว้แล้ว แต่คดีไม่คืบหน้าต่อมากรมสอบสวนคดีพิเศษได้มอบหมายให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่เกิดเหตุ ปรากฏว่าในการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นไม่สามารถเรียกหรือสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีได้ และไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ ทำให้การตรวจสอบไม่มีประสิทธิภาพ และไม่สามารถบรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชนได้ ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานสอบสวนคดีพิเศษไม่มีอำนาจสืบสวนตามกฎหมาย ทำให้การทำงานไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น

และตัวอย่างเช่นในคดีความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ อำนาจในการสืบสวนและสอบสวนคดีชั่วประมวล ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำผิดอันเป็นคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 21 (1) (3) โดยมีสมมติฐานคดีความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำผิดตามมาตรา 10-13 ตามกฎหมายเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ถือเป็นการกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ซึ่งความผิดดังกล่าวยังปรากฏในกฎหมายอื่นที่มีใช้ประมวลกฎหมายอาญา ฉะนั้นอำนาจในการดำเนินคดีตามกฎหมายเป็นของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ปปช. ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 301 (3) อำนาจดังกล่าวมิใช่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานอัยการ แม้พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 จะกำหนดให้คดีความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐดังกล่าวเป็นคดีพิเศษ ตามมาตรา 21 (1) (3) ไว้ก็ตาม และหากพนักงานสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการสอบสวนต่อไป ก็จะเป็นการดำเนินการซ้ำซ้อน และการดำเนินการนั้นอาจเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อันอาจเป็นผลทำให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษถูกฟ้องร้องดำเนินคดีในความผิดฐานปฏิบัติหน้าที่ โดยมิชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายอาญาได้

และหากคณะกรรมการคดีพิเศษมีมติให้คดีดังกล่าวเป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 (2) และพนักงานสอบสวนคดีพิเศษสอบสวนแล้วทำความเห็นส่งสำนวนให้พนักงานอัยการฟ้อง การนั้นย่อมเป็นการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 301 (3) และการสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 301 (3) ได้กำหนดให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ปปช. มีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนและวินิจฉัย กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือในการยุติธรรม

ดังนั้นอำนาจสอบสวนคดีนั้นยังไม่เป็นคดีพิเศษ แม้กรณีเจ้าหน้าที่กระทำความผิดตามมาตรา 10-13 ถือเป็นความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 301 (3)

ปัจจุบันหน่วยงานกรมสอบสวนคดีพิเศษสังกัดกระทรวงยุติธรรม มีบุคลากรที่ปฏิบัติงานในสังกัดที่มาจากหลายหน่วยงานรวมกันในลักษณะสหวิชาชีพ ทำให้เกิดความหลากหลายในวิชาชีพ และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมือนกันทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายได้ และยังมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษในภาพรวม หรือเป็นปัญหากระทบเพียงเล็กน้อย หรือเป็นช่องโหว่ของกฎหมายเพียงเล็กน้อย ได้แก่

- 1) อำนาจในการสอบสวนคดีพิเศษที่เกิดการกระทำนอกราชอาณาจักร ผู้ใดเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ (พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือ อัยการสูงสุด)
- 2) อำนาจในการสอบสวนคดีที่มีกฎหมายระบุให้เป็นอำนาจขององค์กรเฉพาะ เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มีข้อบกพร่องตั้งแต่ต้นไปหามากในหลายกรณี โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ซึ่งมีผลกระทบไปถึงประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จึงควรที่จะมีการแก้ไขด้วยกฎหมายในหลายประการดังที่กล่าวมาข้างต้น

2. วิเคราะห์ปัญหาการเข้าร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าร่วมสอบสวนคดีพิเศษ

การเข้าร่วมสอบสวนในคดีพิเศษสำหรับคดีพิเศษที่ต้องมีพนักงานอัยการ หรืออัยการทหารร่วมสอบสวน ได้มีข้อบังคับคณะกรรมการคดีพิเศษว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกัน หรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ กับพนักงานอัยการ หรืออัยการทหาร พ.ศ. 2547 กำหนดให้คดีพิเศษที่ต้องดำเนินการสอบสวนร่วมกัน ได้แก่ คดีพิเศษที่มีลักษณะเป็นคดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญ หรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม หรือเป็นคดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน หรือเป็นคดีพิเศษอื่นใดที่คณะกรรมการคดีพิเศษมีมติให้ต้องดำเนินการสอบสวนร่วมกัน ซึ่งในกรณีที่ต้องดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อใช้ในการสอบสวนหรือฟ้องคดีตามข้อบังคับดังกล่าว กำหนดให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษแจ้งให้พนักงานอัยการ หรืออัยการทหารทราบโดยเร็ว เพื่อให้ความช่วยเหลือในการพิจารณา

และตรวจสอบว่าพยานหลักฐานเหล่านั้นเป็นประโยชน์ในการสอบสวนหรือการฟ้องคดีหรือไม่ ในการนี้พนักงานอัยการ หรืออัยการทหารจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับพยานหลักฐานเสนอไป พร้อมกับสำนวนนั้นด้วยก็ได้ และในการสอบสวนปากคำร่วมกันพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ต้องแจ้งพนักงานอัยการ หรืออัยการทหาร เพื่อหารือร่วมกันตั้งแต่ขั้นเริ่มคดีในการวางแผนทาง หรือแผนงานเกี่ยวกับการสอบสวน และในการสอบปากคำพยานหรือผู้ต้องหา และการตรวจสอบ พยานหลักฐานให้ดำเนินการร่วมกัน โดยพนักงานอัยการหรืออัยการทหารต้องลงลายมือชื่อร่วมกัน ในบันทึกคำให้การพยานบุคคลหรือผู้ต้องหา หรือบันทึกการเข้าร่วมตรวจสอบ การรวบรวม พยานหลักฐานอื่นด้วย แต่หากมีความจำเป็นเร่งด่วน หรือการสอบสวนเป็นกรณีเล็กน้อย พนักงานอัยการหรืออัยการทหารอาจมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการโดยกระทำ เป็นหนังสือหรือทางวาจาก็ได้ และให้บันทึกไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย ทั้งนี้โดยการปฏิบัติ หน้าที่ดังกล่าวต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 32 ที่ได้ กำหนดประเภทและลักษณะของคดีพิเศษที่ต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารมาสอบสวน ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อที่จะให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ขั้นเริ่มทำการสอบสวน ซึ่งในทางปฏิบัติ พนักงานอัยการจะทำการร่วมสอบสวนในคดีเด็กและเยาวชน ส่วนคดีอาญาทั่วไปยังไม่เคยมีการ ปฏิบัติเช่นนี้มาก่อน คณะกรรมการคดีพิเศษจึงได้ออกข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการ เกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวน คดีพิเศษกับพนักงานอัยการหรืออัยการทหาร พ.ศ. 2547 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งในข้อบังคับจะมีการกำหนดค่านิยมของการสอบสวนร่วมกัน หมายความว่า การสอบสวน ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ ที่พนักงานสอบสวน คดีพิเศษร่วมดำเนินการกับพนักงานอัยการ หรือการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร และกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ ที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษร่วมดำเนินการกับอัยการทหาร และนิยามคำว่า การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน หมายความว่า การที่พนักงานอัยการหรืออัยการทหารให้ คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ขั้นเริ่มการสอบสวนในคดีพิเศษ โดยให้เริ่มดำเนินการ นับแต่โอกาสแรกเท่าที่จะพึงกระทำได้ ซึ่งหากคดีพิเศษใดต้องดำเนินการสอบสวนร่วมกัน กรมสอบสวนคดีพิเศษจะมีหนังสือแจ้งให้อัยการสูงสุดหรือเจ้ากรมพระธรรมนูญทราบ ซึ่งลักษณะ คดีพิเศษที่ต้องดำเนินการสอบสวนร่วมกัน ได้แก่ คดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ค) หรือ (ง), คดีพิเศษอื่นใดที่คณะกรรมการคดีพิเศษมีมติให้ต้อง ดำเนินการสอบสวนร่วมกัน ภายใต้อำนาจตามความในวรรคสอง เมื่อคดีพิเศษอื่นใดสมควรดำเนินการ

ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เสนอขอความเห็นชอบอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อมีหนังสือแจ้งให้อัยการสูงสุดหรือเจ้ากรมพระธรรมนูญทราบ

ในคดีพิเศษที่มีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน โดยให้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารให้คำแนะนำ และช่วยในการตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่เริ่มการสอบสวน ในคดีพิเศษจนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น และส่งฟ้องคดีต่อศาลและในการดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อใช้ในการสอบสวนหรือฟ้องคดี พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะแจ้งให้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารทราบ เพื่อให้ความช่วยเหลือในการพิจารณาและตรวจสอบว่าพยานหลักฐานที่ได้มานั้นเป็นประโยชน์ในการสอบสวนหรือการฟ้องคดีหรือไม่ และพนักงานอัยการหรืออัยการทหารจะทำความเห็นเกี่ยวกับพยานหลักฐานเสนอไปพร้อมกับสำนวนการสอบสวนนั้นด้วยก็ได้ ทั้งนี้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานอัยการหรืออัยการทหาร พ.ศ. 2547 ซึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันนั้น มิใช่เป็นการเข้าร่วมสอบสวนด้วยกัน แต่เป็นกรณีที่พนักงานอัยการหรืออัยการทหารให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานเพื่อให้เกิดความแน่ใจได้ว่าพยานหลักฐานที่ได้มานั้นและการสอบสวนด้านอื่นๆ ชอบด้วยกฎหมาย และมีพยานหลักฐานแน่นอนหาพอที่จะฟ้องผู้กระทำความผิด และสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นได้ ในส่วนนี้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารจะไม่สามารถทำความเห็นทางคดีได้

ประเด็นปัญหาการเข้าร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมของพนักงานอัยการในคดีพิเศษ

1) เนื่องจากในการดำเนินคดีพิเศษบางคดีมีพยานหลักฐานในคดีพิเศษเป็นจำนวนมาก พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานและสอบปากคำพยานบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผู้เสียหายจำนวนมากที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษต้องสอบปากคำให้ครบทุกคน แต่ในทางปฏิบัตินั้นพนักงานอัยการไม่สามารถเข้าร่วมสอบสวนปากคำพยานบุคคลได้ทุกปาก และไม่มี ความจำเป็นเร่งด่วน อีกทั้งพนักงานอัยการก็ได้มอบหมายไม่ว่าด้วยวาจาหรือหนังสือ ทำให้เกิด ปัญหาว่าการสอบสวนชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หรือพยานนั้นสามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐาน ในชั้นพิจารณาได้หรือไม่ เพียงใด

2) พนักงานอัยการที่เข้าร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมมิใช่เป็นพนักงานอัยการที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านนั้นๆ ทำให้การปฏิบัติหน้าที่อาจไม่มีความเชี่ยวชาญเท่าที่ควร อันเป็นเหตุ ให้สั่งไม่ฟ้องได้

3) ความเห็นของพนักงานอัยการที่เข้าร่วมสอบสวน ไม่สอดคล้องกับความเห็นของพนักงานอัยการผู้สั่งคดี ทำให้พนักงานอัยการผู้สั่งคดีทำความเห็นสั่งไม่ฟ้องคดี เป็นเหตุให้คดีเสียหาย

4) พนักงานอัยการสำนักคดีพิเศษมีจำนวนน้อยและไม่เพียงพอ ที่จะมาร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมในทุกครั้ง

3. วิเคราะห์การเปรียบเทียบบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของไทยและต่างประเทศ

สำหรับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของประเทศไทยนั้น ให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานอันเนื่องมาจากระบบกฎหมายที่ใช้กันในปัจจุบัน ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมในการประสิทธิประสาทความยุติธรรมให้แก่ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการได้ กล่าวคือ แม้ในประเทศไทยจะมีโครงสร้างระบบกฎหมายในระบบซีวิลลอว์ แต่อัยการซึ่งถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ไม่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีอาญาที่มีลักษณะพิเศษและแม้ว่ากรมสอบสวนคดีพิเศษที่จัดตั้งขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานที่รวบรวมผู้ที่มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เป็นอย่างดี มีพนักงานสอบสวนคดีพิเศษซึ่งมีคุณสมบัติเทียบเท่ากับอัยการและผู้พิพากษา โดยถือเป็นบุคคลหลักที่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีพิเศษ และบางครั้งอาจมีผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นพิเศษทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาคดีพิเศษ แต่อย่างไรก็ตาม อัยการกลับไม่มีหน้าที่ในการสอบสวนคดีพิเศษแต่กลับมีหน้าที่เพียงร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นเริ่มการสอบสวนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กคพ. กำหนด ซึ่งต่างจากหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศญี่ปุ่น แม้ว่าโครงสร้างระบบกฎหมายและวิธีการดำเนินคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่นจะเหมือนกับประเทศไทย แต่ประเทศญี่ปุ่นกลับกำหนดหน้าที่ขององค์กรในกระบวนการอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษไว้ในสำนักงานอัยการจังหวัด ทำหน้าที่สืบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานในคดีพิเศษ โดยเฉพาะ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนในคดีพิเศษ ก็คือ อัยการ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย และเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความชำนาญ อีกทั้งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงาน อันถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศญี่ปุ่น

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าความแตกต่างบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศไทยและหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศญี่ปุ่นคือ ด้านโครงสร้างขององค์กรและบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการสอบสวนคดีพิเศษ ในประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานภายในสังกัดของสำนักงานอัยการสูงสุดและพนักงานสอบสวนคดีพิเศษคือ พนักงานอัยการประจำสำนักงานอัยการจังหวัด ซึ่งถือว่าโครงสร้างของหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศญี่ปุ่นเป็นโครงสร้างที่อำนวยความสะดวกแก่นักงานสอบสวนคดีพิเศษให้ปลอดจากการบีบคั้นโดยอิทธิพลทางการเมืองหรืออำนาจอื่นใดอันมิชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมไม่อาจใช้อำนาจหรืออิทธิพลทางการเมืองมาแทรกแซงหรือเบี่ยงเบนความยุติธรรมในการรวบรวมพยานหลักฐานหรือการพิจารณาสั่งคดีได้ นอกจากนี้การกำหนดให้หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานภายในสังกัดของสำนักงานอัยการสูงสุดในประเทศญี่ปุ่นยังมีข้อดีอีกประการ คือ การกำหนดให้พนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษดังกล่าวนั้น ยังเป็นการลดขั้นตอนการสอบสวนอีกด้วย โดยเมื่อพนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนเองแล้ว ย่อมทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานและการสั่งฟ้องคดีสามารถทำได้ในคราวเดียว เนื่องจากพนักงานอัยการไม่จำเป็นต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม เพราะพนักงานอัยการทำหน้าที่สอบสวนอยู่แล้ว หรือปัญหาอันเกิดจากความล่าช้าในการประสานงานระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ ทำให้การพิจารณาคดีไม่สามารถทำได้อย่างรวดเร็ว หรือให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือพยานผู้ซึ่งรู้เห็นการกระทำความผิดโดยพนักงานอัยการ ซึ่งทางตรงกันข้ามกับกรมสอบสวนคดีพิเศษในประเทศไทย เพราะเป็นหน่วยงานซึ่งสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้บริหารและให้นโยบาย นอกจากนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการยุติธรรมยังมีอำนาจในการควบคุมและกำกับดูแลการบริหารงาน รวมถึงอำนาจในการบังคับบัญชาอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แม้ว่ากรมสอบสวนคดีพิเศษจะมีพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ที่หน่วยงาน กพ. เป็นคณะกรรมการกำหนดกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกก็ตาม แต่การบริหารงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษในตำแหน่งประธานกรรมการและรองประธานกรรมการ คือ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นข้าราชการการเมืองระดับสูงและมีอำนาจทางการเมืองมาก จนอาจส่งผลกระทบต่อความยุติธรรม โดยเฉพาะคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นข้าราชการการเมือง ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นควรพิจารณาในประเด็นที่สำคัญ คือ กรมสอบสวนคดีพิเศษในประเทศไทยควรมีโครงสร้างตามหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งองค์กรที่มีอำนาจสอบสวนคดีที่มีลักษณะพิเศษ ในรูปของหน่วยงาน คือ หน่วยงานสอบสวน FBI (Federal Bureau of Investigation) ซึ่งประเทศ สหรัฐอเมริกาจะฟ้องคดีอาญาทำได้ 2 วิธีเท่านั้น วิธีแรก พนักงานอัยการจะนำพยานหลักฐาน ไปให้คณะลูกขุนใหญ่ (grand jury) ใ้สอบสวนเมื่อคณะลูกขุนใหญ่เห็นชอบก็จะมีคำสั่งให้ฟ้อง (indictment) อัยการจึงนำคดีไปฟ้องต่อศาลต่อไป วิธีที่สอง คือ พนักงานอัยการจะนำพยานหลักฐาน ไปให้ศาลไต่สวนมูลฟ้อง เมื่อศาลมีคำสั่งว่าคดีมีมูลก็จะมี การดำเนินการพิจารณาคดีนั้นต่อไป ดังนั้น FBI กับอัยการสหรัฐฯ จะร่วมมือกันรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อนำไปใช้ในการไต่สวน ในคณะลูกขุนใหญ่หรือในศาล

ซึ่งในหลักการนี้ทำให้เกิดความแตกต่างของบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศไทยและหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษ ในประเทศสหรัฐอเมริกา อันเนื่องมาจากระบบการฟ้องคดีตามกฎหมายที่แตกต่างกัน เพราะระบบ การฟ้องคดีของประเทศไทยนั้นเป็นการถ่วงดุลอำนาจระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ นั่นคือ พนักงานอัยการจะตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐานและดุลพินิจของพนักงานสอบสวน ก่อนจะมีคำสั่งว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้อง แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกา อัยการมีอำนาจในการสอบสวน และฟ้องคดีอาญา มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการจับกุม สอบสวน ฟ้องร้องดำเนินคดี บังคับคดี ดังนั้นพนักงานอัยการของประเทศไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักประกันเสรีภาพส่วนบุคคล เพราะอำนาจสั่งคดีของพนักงานอัยการไทยนั้นเทียบได้กับอำนาจของคณะลูกขุนใหญ่ (Grand jury) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ข้อเท็จจริงในส่วนนี้เองจึงทำให้ผู้ศึกษาจึงเห็นว่ากรมสอบสวนคดีพิเศษ ของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือ FBI มีความแตกต่างจากประเทศไทย และอาจสรุปได้ว่า FBI ของประเทศสหรัฐอเมริกามีลักษณะเป็นตำรวจที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะคดีระดับประเทศ ของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่จะเกี่ยวข้องกับมลรัฐต่างๆ ในคดีความผิดร้ายแรงหรือคดีที่ตำรวจ ของมลรัฐมีความขัดแย้งกัน ส่วนกรมสอบสวนคดีพิเศษของประเทศไทยมีลักษณะใกล้เคียง กับหน่วยสืบสวนสอบสวนคดีของประเทศญี่ปุ่นมากกว่า ถึงแม้ว่ากรมสอบสวนคดีพิเศษ ของประเทศไทยกับ FBI ของประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีความแตกต่างกันทั้งความเป็นมาและระบบ การปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมก็ตาม แต่ก็มีวัตถุประสงค์สำคัญเช่นเดียวกันในการปราบปราม อาชญากรรมสำคัญให้มีประสิทธิภาพ

4. วิเคราะห์กรณีศึกษาเกี่ยวกับอำนาจการสืบสวนและสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

กรณีศึกษาเกี่ยวกับอำนาจการสืบสวนและสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542

กรมสอบสวนคดีพิเศษได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ ขธ 08000/2794 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2549 ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สรุปความได้ว่า กรมสอบสวนคดีพิเศษตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่า การดำเนินการโครงการจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการบรรเทาสาธารณภัยประจำปี พ.ศ. 2546-2549 ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยมีมูลความผิดทางอาญาตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 และมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาเพื่อเป็นผู้มีสิทธิทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีวงเงินหรือมูลค่าตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป อันเป็นคดีพิเศษตามข้อ 7 ของบัญชีท้ายประกาศคณะกรรมการคดีพิเศษออกตามความในมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 จึงได้ทำการสืบสวนและสอบสวนเป็นคดีพิเศษที่ 71/2549

จากการสืบสวนและสอบสวนพบว่ากระทำความผิดบางส่วนเกิดขึ้นก่อนที่พระราชบัญญัติ การสอบสวนคดีพิเศษฯ จะมีผลใช้บังคับถือเป็นคดีพิเศษที่ค้างดำเนินการตามมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ กรมสอบสวนคดีพิเศษจึงเสนอคณะกรรมการคดีพิเศษ (กคพ.) เพื่อมีมติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่ง กคพ. ได้มีมติในการประชุม กคพ. ครั้งที่ 5/2549 เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2549 ให้กรณีการร่วมสมยอมกันของผู้เสนอราคาในการจัดซื้อตามโครงการจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการป้องกันบรรเทาสาธารณภัยสนับสนุนให้แก่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2546-2549 จำนวน 14 รายการของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นคดีพิเศษที่จะต้องทำการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และให้พนักงานอัยการมาสอบสวนร่วมตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติด้วย ซึ่งพนักงานอัยการได้สอบสวนร่วมในคดีนี้มาโดยตลอด

สำนักงานคดีพิเศษสำนักงานอัยการสูงสุดได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ อส 0040/501 ลงวันที่ 25 กันยายน 2549 แจ้งว่า มีการร้องเรียนต่ออัยการสูงสุดว่า พนักงานสอบสวนคดีพิเศษกระทำการอันเป็นการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งสำนักงานอัยการสูงสุดมีความเห็นว่าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะมีอำนาจสอบสวนคดีนี้ได้ต่อเมื่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. ได้กล่าวโทษหรือส่งผลการสอบสวนข้อเท็จจริงมาให้สอบสวนดำเนินคดีตามมาตรา 14 (2) หรือ (3) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิด

เกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ หรือเป็นกรณีมีผู้เสียหายได้ร้องทุกข์หรือมีผู้กล่าวโทษ ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งพนักงานสอบสวนจะมีเวลาทำการสอบสวน ได้เพียง 30 วัน นับแต่วันที่มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษแล้วต้องส่งสำนวนให้กับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 89 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ได้กล่าวโทษหรือส่งผลการสอบสวน ข้อเท็จจริงมาให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษเพื่อทำการสอบสวนดำเนินคดีนี้ และไม่มีผู้เสียหาย ร้องทุกข์หรือมีผู้กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำความผิด คดีนี้ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจึงไม่มีอำนาจสอบสวนดำเนินคดีจนกว่าจะเข้าหลักเกณฑ์ ตามกฎหมายดังกล่าว จึงแจ้งให้กรมสอบสวนคดีพิเศษทราบเพื่อดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมาย

กรมสอบสวนคดีพิเศษพิจารณาแล้วเห็นว่า พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ บัญญัติให้คดีความผิดอาญาที่เป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) หรือตามที่ กคพ. มีมติ ตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2) พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนได้ ตามมาตรา 23 บรรดาคดีพิเศษที่ค้างดำเนินการและคดียังไม่ถึงที่สุดอยู่ในวันที่พระราชบัญญัติ การสอบสวนคดีพิเศษฯ ใช้บังคับมาตรา 44 ยังบัญญัติให้ กคพ. มีมติให้เป็นอำนาจหน้าที่ ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่จะสืบสวนและสอบสวนได้ด้วยในส่วนคดีความอาญาที่เป็น คดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) ได้มีบัญชีท้ายประกาศ กคพ. เรื่องการกำหนดรายละเอียด ของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวน คดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2547 ข้อ 7 กำหนดให้คดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษ ตามมาตรา 4 ถึงมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงาน ของรัฐฯ ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาเพื่อเป็นผู้มีสิทธิทำสัญญา กับหน่วยงานของรัฐมีวงเงินหรือมูลค่าตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไปให้เป็นคดีพิเศษ

กรณีการร่วมสมยอมกันของผู้เสนอราคาในการจัดซื้อตามโครงการจัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้ในการป้องกันบรรเทาสาธารณภัยสนับสนุนให้แก่องค์กรการบริหารส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2546-2549 จำนวน 14 รายการของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยซึ่งมีมูลความผิด ทางอาญาตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงาน ของรัฐ พ.ศ. 2542 และมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาเพื่อเป็นผู้มีสิทธิ ทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐซึ่งมีวงเงินหรือมูลค่าตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป จึงเป็นคดีพิเศษ ตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) และ กคพ. ยังมีมติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตามมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ ด้วยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจึงมีอำนาจ สืบสวนและสอบสวนคดีนี้ได้ตามมาตรา 23 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ

ส่วนอำนาจการสืบสวนและสอบสวนจะมีภายใต้หลักเกณฑ์ต่อเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. กล่าวโทษหรือส่งผลการสอบสวนข้อเท็จจริงมาให้สอบสวนตามมาตรา 14 (2) และ (3) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ หรือไม่นั้น เห็นว่าแม้บทบัญญัติมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวให้อำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ โดยเมื่อเห็นว่ามีมูลแล้วจะดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามทุจริตหรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีหรือสอบสวนเพื่อดำเนินคดีอาญาเองหรือส่งผลการสอบสวนข้อเท็จจริงให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีตามมาตรา 14 (1) (2) และ (3) ซึ่งเป็นการให้อำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะดำเนินการ แต่มิได้เป็นหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่ต้องมีขึ้นก่อนพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจึงจะสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัตินี้ได้และหาได้เป็นการตัดอำนาจของพนักงานสอบสวน ดังนั้นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจึงมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษนี้ได้ ซึ่งเมื่อการสอบสวนพบเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดและอยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามเงื่อนไขแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามทุจริตฯ ต่อไป

เนื่องจากกรณีดังกล่าวเป็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจการสืบสวนและสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งกรมสอบสวนคดีพิเศษมีความเห็นแตกต่างจากสำนักงานอัยการสูงสุด จึงขอหารือคณะกรรมการกฤษฎีกาตามมติที่ประชุม กคพ. ครั้งที่ 6/2549 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2549 ดังนี้

1) พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 หรือไม่อย่างไร

2) เมื่อการสอบสวนคดีพิเศษในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 พบว่ามีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำความผิดและมีใช้บุคคลตามมาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งต้องส่งเรื่องให้กับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในสามสิบวันตามมาตรา 89 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามทุจริตฯ นั้นระยะเวลาสามสิบวันดังกล่าว จะเริ่มนับตั้งแต่วันที่พบการกระทำความผิด หรือวันที่จัดให้มีการร้องทุกข์กล่าวโทษ และในระหว่างนั้นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะให้มาตรการบังคับโดยขอหมายค้นหรือหมายจับและมีอำนาจสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่อไปหรือไม่เพียงใด

3) เมื่อการสอบสวนคดีพิเศษในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 พบว่ามีบุคคลตามมาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 เป็นผู้กระทำความผิดด้วยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะต้องดำเนินการอย่างไร และในระหว่างนั้นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะให้มาตรการบังคับโดยขอหมายค้นหรือหมายจับและมีอำนาจสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานต่อไปได้หรือไม่เพียงใด

คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 1) ได้พิจารณาเรื่องดังกล่าว โดยฟังคำชี้แจงของผู้แทนจากกระทรวงยุติธรรม (กรมสอบสวนคดีพิเศษ) ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุดแล้วมีความเห็นดังนี้

ประเด็นที่หนึ่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2547 ใช้บังคับ การสืบสวนและสอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐเป็นไปตามมาตรา 14 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ ซึ่งบัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ โดยมาตรา 14 วรรคสอง บัญญัติว่า ในกรณีที่มีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือมีการกล่าวหาหรือเรียนว่าการดำเนินการซื้อ การจ้าง การแลกเปลี่ยน การเช่า การจำหน่ายทรัพย์สิน การได้รับสัมปทานหรือการได้รับสิทธิใดๆ ของหน่วยงานของรัฐครั้งใดมีการกระทำอันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำการสอบสวนข้อเท็จจริงโดยเร็วและถ้าเห็นว่ามีมูลให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการกับผู้นั้นตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

2) ในกรณีที่บุคคลอื่นนอกจากบุคคลตาม (1) ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการกล่าวโทษบุคคลนั้นต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป

3) ในกรณีที่การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตาม (1) และบุคคลอื่นที่มีลักษณะคดีมีความเกี่ยวเนื่องเป็นความผิดเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นตัวการผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นสมควรดำเนินการสอบสวนเพื่อดำเนินคดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในคราวเดียวกัน ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดำเนินการสอบสวนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด แต่ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช.

เห็นว่าการกระทำความผิดดังกล่าวสมควรให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งสำนวนการสอบสวนข้อเท็จจริงไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการต่อไป

จะเห็นได้ว่าตามที่มาตรา 14 วรรคสอง (1) (2) กำหนดให้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้ดำเนินการกับผู้นั้นตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แต่ถ้าผู้กระทำผิดเป็นบุคคลอื่นนอกจากบุคคลตาม (1) มาตรา 14 วรรคสอง (2) (3) กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการกล่าวโทษบุคคลนั้นต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป

บทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ นั้น ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้ดำเนินการ แต่ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลอื่นซึ่งมิใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน ซึ่งเดิมก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ เป็นอำนาจดำเนินการของพนักงานสอบสวนทั่วไป

ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ แล้วพนักงานสอบสวนคดีพิเศษก็มีอำนาจดำเนินคดีประเภทนี้ได้ด้วย โดยมีการแบ่งอำนาจหน้าที่กันระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานสอบสวนทั่วไปตามข้อ 7 (4) ของบัญชีท้ายประกาศ กคพ. ออกตามความในมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ซึ่งกำหนดว่าคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 4 ถึงมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาเพื่อเป็นผู้มีสิทธิทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐซึ่งมีวงเงินหรือมูลค่าตั้งแต่ร้อยล้านบาทขึ้นไป ให้เป็นคดีที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ แต่ถ้าคดีมีวงเงินหรือมูลค่าต่ำกว่านั้นก็ให้พนักงานสอบสวนทั่วไปเป็นผู้ดำเนินการ

แม้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีได้ดำเนินการกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามมาตรา 14 วรรคสอง (2) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ ก็ตาม แต่การดำเนินงานตามมาตรา 14 วรรคสอง (2) นั้นต้องเป็นกรณีที่มีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือมีการกล่าวหาหรือเรียนว่ามีการกระทำอันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำการสอบสวนข้อเท็จจริงแล้วพบว่าผู้กระทำความผิดมิใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนตามมาตรา 14 วรรคสอง (2)

เมื่อข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นผู้กระทำความผิดเอง โดยยังไม่ปรากฏว่ามีผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้นแม้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มิได้ดำเนินการกล่าวโทษตามมาตรา 14 วรรคสอง (2) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่มีอำนาจดำเนินการสืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้

การที่มาตรา 14 วรรคสาม (5) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ บัญญัติว่าการดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่เป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายหรือหน่วยงานของรัฐที่เสียหายจากการกระทำความผิดในการเสนอราคาในการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น เป็นเพียงการรับรองสิทธิของผู้เสียหายและหน่วยงานของรัฐ ผู้เสียหายในการร้องทุกข์กล่าวโทษนั้น หากได้ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนหรือเป็นเงื่อนไขในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใดไม่ ส่วนการสอบสวนจะต้องมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษอย่างไรย่อมเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาคดีนี้มีใช้คดีความผิดต่อส่วนตัวซึ่งจะต้องมีการร้องทุกข์ก่อน ทั้งการที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้รายงานการกระทำผิดต่ออธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ ย่อมถือได้ว่ามี การร้องทุกข์กล่าวโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว

ตามข้อเท็จจริงที่กรมสอบสวนคดีพิเศษหรือมาวันนี้ เป็นความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลอื่นนอกจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามี การกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาเพื่อเป็นผู้มีสิทธิทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีวงเงินหรือมูลค่าตั้งแต่ร้อยละล้านบาทขึ้นไป จึงอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่จะทำการสืบสวนและสอบสวนและดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (6) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ และข้อ 7 (7) ของบัญชีท้ายประกาศ กคพ. ดังกล่าวแล้ว

ประเด็นที่สองเมื่อการสอบสวนคดีพิเศษในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยของรัฐ พ.ศ. 2542 พบว่ามีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำความผิดและมีใช้บุคคลตามมาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งต้องส่งสำนวนการสอบสวนให้กับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในสามสิบวันตามมาตรา 89 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตฯ ระยะเวลาสามสิบวันดังกล่าวจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่พบการกระทำผิดหรือวันที่จัดให้มีการร้องทุกข์กล่าวโทษ และในระหว่างนั้นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะใช้มาตรการบังคับโดยขอหมายค้นหรือหมายจับและมีอำนาจสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่อไป

หรือไม่เพียงใดนั้น เห็นว่ามาตรา 89 (8) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 บัญญัติให้พนักงานสอบสวนต้องส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ แสดงให้เห็นถึงเจตนาของกฎหมายว่าต้องการให้พนักงานสอบสวนรีบส่งเรื่องไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยเร็ว เนื่องจากเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจทำการสอบสวน

สำหรับเวลาที่ให้พนักงานสอบสวนส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษนั้น ก็เพราะพนักงานสอบสวนทราบเรื่องการกระทำผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่บุคคลตามมาตรา 66 (9) ในวันนั้น ฉะนั้นในกรณีที่เคยไม่ทราบว่ามิบุคคลดังกล่าวกระทำผิด แต่มาพบภายหลังว่ามีบุคคลดังกล่าวกระทำความผิดการนับระยะเวลาสามสิบวันก็ต้องนับแต่วันที่ทราบว่ามิบุคคลดังกล่าวกระทำผิดเช่นกัน แม้คดีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมิใช่บุคคลตามมาตรา 66 เป็นผู้กระทำความผิดจะไม่อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและไม่มีบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตฯ ให้อำนาจที่จะขอให้ศาลออกหมายจับได้อย่างในกรณีบุคคลตามมาตรา 66 เป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิด แต่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษในคดีนี้ในฐานะเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ และพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ตามมาตรา 23 วรรคหนึ่ง (10) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ ย่อมมีอำนาจขอหมายค้นหมายจับ และสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้ในระหว่างที่ยังไม่ครบกำหนดสามสิบวันที่จะต้องส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังกล่าวข้างต้น ตามความจำเป็นและสมควรแก่กรณี

ประเด็นที่สามเมื่อการสอบสวนคดีพิเศษในความคิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 พบว่ามีบุคคลตามมาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 เป็นผู้กระทำความผิดด้วยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะต้องดำเนินการอย่างไร และในระหว่างนั้นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะให้มาตรการบังคับโดยขอหมายค้นหรือหมายจับ และมีอำนาจสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่อไปหรือไม่เพียงใดนั้น เห็นว่ากรณีนี้คืออยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะดำเนินการตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตฯ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษไม่มีอำนาจทำการสอบสวนไม่ จึงต้องส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะทำได้ก็เฉพาะการขอออกหมายจับหรือจับกุมตามมาตรา 72 (11) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวเท่านั้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ปัจจุบันอาชญากรรมที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากมายมหาศาล ประกอบกับได้มีการพัฒนารูปแบบในด้านของเทคโนโลยีและรูปแบบของการกระทำความผิดแตกต่างจากในอดีต และมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นขั้นตอนในการดำเนินการสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ และชั้นศาลจะใช้วิธีพิจารณาาคดีอาญาที่ใช้เหมือนกับคดีอาญาทั่วไป โดยยกภาระการพิสูจน์ความผิดเป็นภาระหน้าที่ของโจทก์โดยพนักงานอัยการ ซึ่งจะต้องนำพยานหลักฐานแห่งคดีไม่ว่าจะเป็นพยานเอกสาร พยานวัตถุ หรือพยานบุคคล ไปใช้นำสืบในชั้นศาล เพื่อพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยต่อศาล เพื่อแสดงให้เห็นศาลเชื่อว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิด และ/หรือจำเลยมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดนั้น ประเด็นปัญหาที่มักเกิดขึ้นอยู่เสมอคือ การดำเนินการสืบสวนและสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานแห่งการกระทำความผิดว่าเพียงพอ และได้ข้อเท็จจริงของความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงที่จะต้องใช้ในการนำสืบเพื่อพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดและลักษณะของการกระทำความผิดในคดีพิเศษ ซึ่งมีลักษณะพิเศษของการกระทำความผิดที่ยุ่งยากสลับซับซ้อน และมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศและเป็นการกระทำความผิดในลักษณะข้ามชาติที่สำคัญ หรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ หรือมีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุน ซึ่งในการพิสูจน์การกระทำความผิดนั้นจำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ เพื่อจะได้รู้ถึงการกระทำความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 จึงต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในด้านต่างๆ เพื่อให้การสืบสวนคดีพิเศษมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยังต้องมีการประสานงานและบูรณาการระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องที่มีความชำนาญเฉพาะในด้านนั้นๆ เกี่ยวกับคดีพิเศษ ประเด็นการถ่วงดุลอำนาจในการดำเนินคดีของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมและการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐยังต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ อีกทั้งการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐก็สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ประเด็นความคุ้มครองกันทางกฎหมายให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้อง และปัญหาอุปสรรคกับการมีผลกระทบที่เกิดหรืออาจจะเกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาคำเนิการกับอาชญากรรมที่เป็นคดีพิเศษหรือมีลักษณะเป็นคดีพิเศษ

ทั้งนี้การกระทำความคิดหรืออาชญากรรมที่มีผลกระทบร้ายแรงต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีความยุ่งยากและสลับซับซ้อน ซึ่งในทางเทคนิคยังอาจมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการก่ออาชญากรรมที่ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐตรวจสอบได้อย่างลำบากหรือไม่สามารถตรวจสอบได้ เนื่องจากการสืบสวนสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเป็นระบบกล่าวหา รวมถึงการดำเนินการในชั้นสอบสวนเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจการสืบสวนสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวนจึงถูกจำกัดอยู่ที่จะต้องนำพยานหลักฐานแห่งการกระทำความคิดมาพิสูจน์ให้ได้ และทำให้ศาลเชื่อได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง ซึ่งในการแสวงหาพยานหลักฐานต่างๆ มาเพื่อพิสูจน์การกระทำความผิด และการตั้งรูปคดีก่อนที่จะมีการฟ้องร้องคดีขึ้นสู่ศาล ตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ พนักงานอัยการสามารถเข้าร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ ดังนั้นบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในปัจจุบันจึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นตำแหน่งที่อำนาจหน้าที่จะดำเนินการฟ้องร้องคดี โดยใช้ความรู้ความสามารถและทักษะในการปรับข้อเท็จจริงเข้ากับตัวบทกฎหมายที่ได้มาจากการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ

ดังนั้น ในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ จึงมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาพยานหลักฐานรวมทั้งการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์พิเศษต่างๆ ในการแสวงหาพยานหลักฐานแห่งคดีเพื่อให้พยานหลักฐานมีความน่าเชื่อถือและมีน้ำหนักเพียงพอที่ศาลจะรับฟังโดยปราศจากข้อสงสัยและพิพาทกลางโทษผู้ที่กระทำความผิดได้

กรมสอบสวนคดีพิเศษ ของประเทศไทย โดยพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 กำหนดให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ มีอำนาจสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ และเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งสามารถทำการสืบสวนสอบสวนได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10) และ (11) แต่การเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ มิได้มีอำนาจให้ทำการสืบสวนสอบสวนในทุกคดี แต่มีอำนาจ

เฉพาะการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 21 (1) (2)

ส่วนเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 23 วรรคสอง กำหนดให้มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมายในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 กำหนดให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยงานสอบสวนต่างประเทศ เช่น FBI (The federal Bureau of Investigation) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่กรมสอบสวนคดีพิเศษได้นำมาเป็นต้นแบบ FBI มีหน้าที่รักษากฎหมาย สืบสวนสอบสวนคดีกฎหมายของรัฐบาลกลาง ปกป้องสหรัฐอเมริกาจากการก่อการร้ายต่อต้านการลักลอบหาข่าวจากต่างประเทศ และยังมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือต่อหน่วยงานรักษากฎหมายอื่นทั้งในระดับรัฐบาลกลาง รัฐท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานรักษากฎหมายต่างประเทศ

FBI มีหัวหน้าหน่วยงาน คือ ตำแหน่งผู้อำนวยการ ซึ่งรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้ประธานาธิบดีแต่งตั้งผู้อำนวยการ FBI โดยคำแนะนำและความเห็นชอบของวุฒิสภามีวาระการดำรงตำแหน่งได้สูงสุด 10 ปี นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งรองผู้อำนวยการ 1 ตำแหน่ง ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการ FBI และในแต่ละส่วนงานจะมีผู้ช่วยผู้อำนวยการ FBI เป็นหัวหน้าส่วนงานนั้นๆ

บุคลากรของ FBI ไม่มียศแต่มีคำนำหน้าว่า Agent โดยแบ่งบุคลากรออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) Professional Support Personal เป็นเจ้าหน้าที่สนับสนุนการปฏิบัติงานของ Special Agent ปฏิบัติงานในสำนักหรือในกองต่างๆ ซึ่งมีได้ทำหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนคดีของ FBI โดยตรง เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ ช่างเทคนิค นักภาษาศาสตร์หรือผู้เชี่ยวชาญภาษาต่างประเทศ เจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ นักบัญชีหรือนักวิศวกร เป็นต้น

2) Special Agent เป็นผู้มีอำนาจเต็มในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในอำนาจของหน่วยงานสอบสวน FBI ซึ่งต้องมีคุณสมบัติเป็นคนสัญชาติอเมริกัน มีอายุตั้งแต่ 25 ปี ขึ้นไป และมีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง สำเร็จการศึกษาขั้นต่ำในชั้นปริญญาตรีและจะต้องผ่านหลักสูตรการฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกอบรม The FBI Academy in Quantico ซึ่งจะสอนวิชาการเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว การฝึกการใช้อาวุธ ฯลฯ ซึ่งบุคลากรประเภทนี้มีอำนาจสืบสวน

เห็นได้ว่า ตำแหน่ง Professional Support Personal มิได้ทำหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนคดีของ FBI โดยตรง ต่างกับตำแหน่ง เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ กำหนดให้ มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวน คดีพิเศษมอบหมายกล่าวคือ เจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนได้

ก็คือเมื่อพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้มอบหมายให้กระทำการดังกล่าวได้ หากมิได้รับมอบหมายจากพนักงานสอบสวนคดีพิเศษก็มิได้มีอำนาจกระทำการใดๆ ในทางคดีได้เลย ซึ่งไม่ต่างจากตำแหน่งธุรการทั่วไป

ส่วนหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษของประเทศญี่ปุ่น อยู่ในสังกัดสำนักงานอัยการญี่ปุ่น และสำนักงานอัยการญี่ปุ่นอยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรมภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม แม้ตามโครงสร้างสำนักงานอัยการญี่ปุ่นอยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรม แต่ในความเป็นจริงการจัดการคดีและการสอบสวนคดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมไม่มีอำนาจแทรกแซงการทำงานของพนักงานอัยการได้

หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษของญี่ปุ่น กำหนดให้พนักงานอัยการทำหน้าที่สอบสวน โดยมีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา คดีรับสินบน คดีฉ้อโกงบริษัท คดีปั่นหุ้น และคดีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามพนักงานอัยการที่ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนยังมีจำนวนน้อยและไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่พอเพียงกับคดีจึงทำให้หน่วยงานดังกล่าวยังไม่มีบทบาทเด่นชัด

ถึงแม้มาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษจะให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าร่วมทำการสอบสวน แต่ก็มีหน้าที่เพียงเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ขั้นการสอบสวน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กคพ. กำหนด ซึ่งต่างจากหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศไทย แม้ว่าโครงสร้างระบบกฎหมายและวิธีการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยจะเหมือนกับประเทศไทย โดยในประเทศไทยผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนในคดีพิเศษก็คือ พนักงานอัยการ เนื่องจากพนักงานอัยการเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีความชำนาญ และยังมีประสบการณ์ในการทำงานตั้งแต่ 4 ถึง 8 ปี อันถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษ

นอกจากนี้ โครงสร้างขององค์กรและบุคคลที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีพิเศษยังมีความแตกต่างกันระหว่างหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศไทยและหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศญี่ปุ่น คือ ในประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานภายในสังกัดของสำนักงานอัยการ และพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ คือ พนักงานอัยการประจำสำนักงานอัยการจังหวัด ซึ่งถือได้ว่าโครงสร้างของหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศญี่ปุ่นเป็นโครงสร้างที่อำนวยความสะดวกแก่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษให้ปลอดจากการบีบคั้นโดยอิทธิพลทางการเมืองหรืออำนาจอื่นใดอันมิชอบด้วยกฎหมายกล่าวคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมไม่อาจใช้อำนาจหรืออิทธิพลทางการเมืองมาแทรกแซงหรือเบี่ยงเบนความยุติธรรม

ในการรวบรวมพยานหลักฐานหรือการพิจารณาสิ่งคดีได้ นอกจากนี้การกำหนดให้หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานภายในสังกัดของสำนักงานอัยการสูงสุดในประเทศญี่ปุ่นยังมีข้อดีอีกประการหนึ่ง คือ การกำหนดให้พนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษดังกล่าว ยังเป็นการลดขั้นตอนการสอบสวนอีกด้วย โดยเมื่อพนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนเองแล้ว ย่อมทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานและการส่งฟ้องคดีทำได้ในคราวเดียวกันเนื่องจากพนักงานอัยการไม่จำเป็นต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม เพราะพนักงานอัยการทำหน้าที่สอบสวนอยู่แล้ว ซึ่งทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว โดยแตกต่างจากหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศไทยซึ่งเป็นหน่วยงานที่สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้บริหารและกำหนดนโยบาย นอกจากนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมยังมีอำนาจในการควบคุมและกำกับดูแลการบริหารงาน รวมถึงอำนาจในการบังคับบัญชา ตลอดจนในความเป็นจริงมีส่วนในการแต่งตั้งโยกย้ายอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ และพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แม้ว่ากรมสอบสวนคดีพิเศษจะมีคณะกรรมการคดีพิเศษ หรือ กคพ. เป็นคณะกรรมการกำหนดกฎเกณฑ์การบริหารและปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษก็ตาม แต่ตำแหน่งประธานกรรมการและรองประธานกรรมการคือ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมซึ่งเป็นราชการการเมืองระดับสูงและมีอำนาจทางการเมืองมาก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อปฏิบัติงานและอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นข้าราชการทางการเมือง หรือบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับนักการเมืองระดับสูง

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 เนื่องจากพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ มีอำนาจเต็มในการกระทำการใดๆ ได้นั้น ก็ต่อเมื่อคดีนั้นเป็นคดีพิเศษแล้ว ดังนั้น ขั้นตอนก่อนที่กรมสอบสวนคดีพิเศษจะรับคดีใดเป็นคดีพิเศษนั้น การใช้อำนาจตามกฎหมายของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ มีข้อจำกัด เช่น อำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มิได้ระบุไว้ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริง ดังนั้น หากมีประชาชนมาร้องเรียนหรือขอความเป็นธรรมต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษ หากพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษจะดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษก็จะไม่มีอำนาจดำเนินการใดๆ ตามกฎหมาย ทำได้เพียงขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการขอเอกสาร

หลักฐาน โดยเฉพาะหากเป็นเอกสารทางการเงินมักจะถูกปฏิเสธ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดอำนาจในการขอไว้หรือในการเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำ มักจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ทำให้การได้มาซึ่งพยานหลักฐานในการกระทำความผิดในชั้นนี้เป็นไปอย่างผิวเผิน ไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์การกระทำความผิดได้ ทำให้ประชาชนที่มาร้องเรียนหรือขอความเป็นธรรมต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษนั้น มิได้รับความยุติธรรมเท่าที่ควร

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะให้แก้ไขข้อกฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวกับอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งปัจจุบันยังไม่ได้กำหนดอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริงไว้ในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ ถึงแม้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะมีอำนาจในการสืบสวนตามมาตรา 23/1 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 แต่กฎหมายดังกล่าวมิได้กำหนดให้ชัดเจนว่าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีอำนาจกระทำการได้เพียงใด ควรมีการเพิ่มอำนาจให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริง เช่น มีอำนาจในการเรียกผู้ที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำ หรือสามารถเรียกเอกสารที่เป็นประโยชน์จากทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนได้

2.2 สืบเนื่องจากบทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มิได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ กฎหมายกำหนดเพียงให้มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมาย จึงเห็นได้ว่าอำนาจของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษไม่มีขอบเขตแน่นอน ทั้งที่ควรระบุให้ชัดเจนว่า หน้าที่ลักษณะใดบ้างที่เจ้าหน้าที่คดีพิเศษมีอำนาจกระทำได้ เช่น หน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริง หน้าที่ในการสืบสวน หน้าที่ในการค้น ยึดอายัด และการช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถช่วยเหลือได้เพียงใด กรณีใดเป็นอำนาจเฉพาะของพนักงานสอบสวน คดีพิเศษที่ไม่สามารถมอบหมายให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษทำการแทนได้ ประกอบกับเจ้าหน้าที่คดีพิเศษควรเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีตั้งแต่เริ่มต้นคดีในชั้นสอบสวน เนื่องจากผู้กระทำความผิดมีประสบการณ์และกลวิธีที่แยบยลในการที่จะเคลื่อนย้ายปกปิดหรือซ่อนเร้นพยานหลักฐานต่างๆ ในคดีเฉพาะ ทำให้ยากต่อการสืบสวนสอบสวน หากเจ้าหน้าที่คดีพิเศษที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวข้องเข้ามาปฏิบัติงานร่วมกัน อาจทำให้สามารถชี้แนะหรือให้คำแนะนำให้กับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษให้ดำเนินการเกี่ยวกับพยานหลักฐานอื่นที่นำมาพิสูจน์เชื่อมโยงพิสูจน์ความผิดได้

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษให้เกิดความชัดเจนขึ้น เช่น มีอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริง สืบสวน สอบสวน อำนาจในการค้น ยึดอายัด ของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ และในกรณีเกี่ยวกับ

การเข้าไปมีส่วนร่วมในการสอบสวนหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีที่มีปัญหาของความสลับซับซ้อนหรือยุ่งยากในทางคดีหรือคดีที่มีลักษณะพิเศษ และเพิ่มเติมแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ในกรณีที่เจ้าหน้าที่คดีพิเศษที่เข้าร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติร่วมกันกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษซึ่งมีความเห็นไม่ตรงกันกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ก็ควรที่จะมีการพิจารณาและทำความเข้าใจของตนเองเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น เพื่อที่จะให้มีการรวบรวมข้อมูลและมีการวิเคราะห์พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องและทำความเข้าใจที่เหมาะสมเสนอต่ออธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษต่อไป

2.3 เนื่องด้วยคดีพิเศษ คือ คดีที่มีความซับซ้อน หรือที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ หรือคดีที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิด ข้ามชาติที่สำคัญ หรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรมหรือที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการผู้ใช้หรือผู้สนับสนุน ทั้งนี้การสอบสวนคดีพิเศษจะกระทำในรูปแบบคณะพนักงานสอบสวนซึ่งมีบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในหลายด้าน และบางกรณีมีอัยการเข้าร่วมสอบสวน หรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน หรือมีที่ปรึกษาพิเศษ ให้คำแนะนำในทางคดี ดังนั้น เมื่อคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้รวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวงแล้วมีความเห็นควรสั่งฟ้อง กรณีดังกล่าวถือว่าคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้พิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานที่รวบรวมมาได้นั้นมีมูล และสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้

ดังนั้น ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้ในกรณีคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษพิจารณาแล้วมีความเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาแล้ว หากพนักงานอัยการมีความเห็นไม่สั่งฟ้องผู้ต้องหา ให้แก้กฎหมายให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถฟ้องคดีดังกล่าวต่อศาลเองได้

2.4 ในคดีพิเศษที่มีพนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนนั้น ในการดำเนินคดีพิเศษบางคดีเห็นว่าพนักงานอัยการที่เข้าร่วมสอบสวนนั้น มิได้เป็นพนักงานอัยการที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษในเรื่องนั้น ทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และในคดีที่มีพนักงานอัยการร่วมสอบสวนคดีพิเศษด้วย บางครั้งพยานหลักฐานในคดีพิเศษมีเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นพยานเอกสาร พยานบุคคล หรือพยานวัตถุ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานและสอบปากคำพยานบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในบางคดีมีพยานบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายจำนวนมากที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษต้องสอบปากคำให้ครบทุกคน แต่ในทางปฏิบัตินั้นพนักงานอัยการไม่สามารถเข้าร่วมสอบสวนปากคำพยานบุคคลได้ทุกปาก และไม่มีเวลาจำเป็นเร่งด่วน อีกทั้งพนักงานอัยการก็ได้มอบหมายไม่ว่าด้วยวาจาหรือหนังสือ ทำให้เกิดปัญหาที่ต้องพิจารณาที่ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 กำหนดให้พนักงานอัยการจะฟ้องคดีใดได้นั้น คดีนั้นจะต้องมีการสอบสวนก่อนและการสอบสวนนั้นจะต้องชอบด้วยกฎหมายอีก

ด้วยมิฉะนั้นพนักงานอัยการก็จะไม่มีอำนาจฟ้องได้ตามกฎหมาย ในกรณีที่พยานบุคคลที่พนักงานอัยการมิได้เข้าร่วมสอบปากคำด้วยนั้น จะทำให้พยานบุคคลปากนั้นเสียไปหรือไม่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการได้ และเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้องสำหรับความผิดนั้นได้ หรือไม่อาจใช้คำให้การของพยานปากนั้นเป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาได้ ในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมสอบสวนของพนักงานอัยการกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่ผ่านมา มีปัญหาและอุปสรรคมากมาย อาทิเช่น จำนวนพนักงานอัยการสำนักคดีพิเศษมีจำนวนน้อยและไม่เพียงพอ ความเห็นในการพิจารณาสั่งคดีบางคดีพนักงานอัยการมีความเห็นแตกต่างกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ทั้งที่ได้เข้าร่วมสอบสวนกันตั้งแต่ชั้นเริ่มคดีมีการประชุมกันหลายครั้ง ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งกันในอนาคตได้

ดังนั้น ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะให้มีเพิ่มอัตราพนักงานอัยการที่เข้าร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และควรเป็นพนักงานอัยการที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในคดีนั้นๆ เช่น คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ก็ควรเป็นพนักงานอัยการจากสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คดีเกี่ยวกับการกระทำผิดค้ำมนุษย์ ก็ควรเป็นพนักงานอัยการจากสำนักงานคดีค้ำมนุษย์ เพื่อมาสอบสวนร่วมหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วม และกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนระหว่างพนักงานอัยการกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ โดยต้องกำหนดให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิดชอบด้วยกัน จะยังผลให้การดำเนินการสอบสวนในชั้นเริ่มคดีเป็นไปอย่างรัดกุมและรอบคอบ

2.5 ประเด็นความเป็นอิสระของกรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานราชการ ซึ่งอยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นข้าราชการการเมือง เป็นผู้บังคับบัญชา โดยเป็นที่ทราบว่างค์กรอาชญากรรม มักมีความเกี่ยวข้องกับนักการเมืองหรือผู้มีอิทธิพล โดยมักมีผลประโยชน์หรือมีโอกาสเอื้อประโยชน์แก่กัน ดังนั้น การที่ผู้บังคับบัญชาสูงสุดขององค์กรสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวกับอาชญากรรมลักษณะพิเศษหรือองค์กรอาชญากรรมเป็นข้าราชการการเมือง ย่อมก่อให้เกิดความไม่มั่นใจในผลลัพธ์การสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษได้ เนื่องจาก นักการเมืองอาจช่วยเหลือด้านคดีแก่กลุ่มองค์กรอาชญากรรมที่สนับสนุนตนอยู่ ทำให้ไม่อาจแก้ปัญหาวงศ์กรอาชญากรรมได้

ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าหากกรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานที่มีความเป็นอิสระไม่ขึ้นตรงต่อข้าราชการการเมือง อาจทำให้การสืบสวนสอบสวน ปราบปราม เกี่ยวกับการกระทำ ความผิดในลักษณะพิเศษหรือองค์กรอาชญากรรม มีประสิทธิภาพและได้ผลมากยิ่งขึ้น โดยเห็นว่า กรมสอบสวนคดีพิเศษในประเทศไทยควรมีโครงสร้างตามหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศญี่ปุ่น

2.6 นอกจากควรจะมีการแก้ไขตัวบทกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจการสืบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่ากรมสอบสวนคดีพิเศษควรทำงานในเชิงรุก มีใช้รอคดีให้ประชาชนมาร้องเรียน

ดังนั้นควรมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเป็นการเฉพาะภายในแต่ละชุมชน มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานและสร้างมาตรการในการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมเป็นแหล่งข่าวสำคัญในการส่งข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของกลุ่มผู้มีแนวโน้มจะกระทำความผิด มีการกำหนดวิธีการแจ้งข้อมูลและการเก็บรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล มีการสร้างหน่วยข่าวภาคประชาชน โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษเพื่อให้ได้ข้อมูลก่อนการกระทำความผิด อีกทั้งยังต้องมีการพัฒนาเครื่องมือและหรืออุปกรณ์พิเศษให้มีความทันสมัยและเหมาะสมกับภารกิจ เพื่อให้ได้ข้อมูลข่าวสารหรือพยานหลักฐานก่อนและขณะกระทำความผิด สามารถติดตามองค์กรอาชญากรรมที่มีรูปแบบและการพัฒนากระบวนการทางกฎหมายในการสืบสวนคดีพิเศษ ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติป้องกันและปราบปรามในเชิงรุกได้มากขึ้น

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัย

สกลนครราชภัฏ

บรรณานุกรม

- กรมสอบสวนคดีพิเศษ. (2548). *คู่มือการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม.
- _____. (2551). *พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 (แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิต กรมราชบัณฑิต.
- _____. (2556). *ความเชื่อมั่นต่อกระบวนการสืบสวนและสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม.
- _____. (2557). *ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547*. กรุงเทพมหานคร: กรมสอบสวนคดีพิเศษ.
- _____. (2559). *การสำรวจความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อผลงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ประจำปี 2558*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม.
- _____. (2562). *DSI แลกผลการทำงานในรอบปี พ.ศ. 2562 “การดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ ภายใต้การปฏิรูปประเทศและยุค Thailand 4.0”*. กรุงเทพมหานคร: กรมสอบสวนคดีพิเศษ.
- _____. (2563). *สถิติคดีพิเศษ*. กรุงเทพมหานคร: กรมสอบสวนคดีพิเศษ.
- ก่องเพชร กุลสุจริต. (2551). *ข้อมูลเกี่ยวกับเอพีไอ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2541). *กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ. (2541). *โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น*. *บทบัญญัติ*, 54(2), 145-155.
- คณิต ฌ นคร. (2542). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช. (2550). *หลักและทฤษฎีการสอบสวน*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร.
- จันทิมา ชนาสว่างกุล. (2561). *แนวทางการปฏิรูปกรมสอบสวนคดีพิเศษ*. *วารสารวิชาการ*, 6(1), 35-48.

- ณรัชต์ เสวตนันท์ และไพศิษฐ์ สังคหะพงศ์. (2543). *ประวัติความเป็นมาของ FBI*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.
- ณรัชต์ เสวตนันท์. (2554). *ปัญหาในการสอบสวนร่วมกันระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ กับพนักงานอัยการและอัยการทหารตาม พ.ร.บ. การสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547*. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ทวีศักดิ์ ฌ ตะกั่วทุ่ง. (2525). *งานอัยการของประเทศญี่ปุ่น*. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- นทีธร มีชัย และไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล. (2557). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับคณะกรรมการคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ปริญญา นิราศนภากัย และตระกูล จิตวัฒนากร. (2562). *สมรรถนะเฉพาะตามลักษณะงานที่ปฏิบัติ ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- ปิ่นท์พิศิษฐ์ วิสาลเสถศ. (2551). *บทบาทและอำนาจหน้าที่ของอัยการ และพนักงานสอบสวน คดีพิเศษ ตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ปาริชาติ เกษมอมร และวีระพงษ์ บุญโยธาส. (2553). *มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการสอบสวน คดีพิเศษกับการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมและผู้มีอิทธิพล*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พงษ์สิทธิ์ อรุณรัตน์กุล. (2549). *พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547. ศึกษากรณี มาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้ทรงอิทธิพล*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 (ประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562). (2562, 5 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 32 ง. หน้า 5-6.
- พิสิษฐ์ สกัญจนชัย. (2550). *การบูรณาการการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. (2544). *บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิษณุ เครื่องงาม. (2547). *การสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษตามมาตรฐานรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- วุฒิพงศ์ อารีราษฎร์. (2548). *บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวน: ศึกษาตามพระราชบัญญัติ การสอบสวนคดีพิเศษ พ. ศ. 2547*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศรฤกษ์ แก้วผลึก. (2559). *หลักการสืบสวน*. นครปฐม: กองบังคับการตำรวจภูธรภาค 7.
- ศุภชัย ไบมะลิ. (2554). *คุณภาพชีวิตการทำงานของเจ้าหน้าที่คดีพิเศษระดับปฏิบัติการกรมสอบสวนคดีพิเศษ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สรวิษฐ์ ไชยศักดิ์. (2556). *บทบาทพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547: ศึกษามาตรา 32*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อารี อารยวัฒนกุล. (2547). *การคุ้มครองสิทธิของบุคคลกับการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Akane, Tomoko. (1996). The Criminal Justice System in Japan: Prosecution. *International Train Course*, 148-149.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายวีรพันธ์ สีเหมือนทอง
วัน เดือน ปีเกิด	10 กรกฎาคม 2531
สถานที่เกิด	อำเภอ نابอน จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 65
สถานที่ทำงาน	กรมสอบสวนคดีพิเศษ
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่คดีพิเศษปฏิบัติการ

